

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
THE TRANSMISSION OF LOCAL WISDOM APPEARING IN THE TRADITIONS OF THE
WESTERN REGION OF THAILAND

ชนันท์ภัทร์ พันธุ์ขุนทด

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2565

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ปริญญาานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE TRANSMISSION OF LOCAL WISDOM APPEARING IN THE TRADITIONS OF THE
WESTERN REGION OF THAILAND

CHANANPAT PANKUNTOD

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF ARTS
(Information Studies)

Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

2022

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญาบัตร

เรื่อง

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ของ

ชนันท์ภัทร์ พันธุ์ขุนทด

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญาบัตร

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(อาจารย์ ดร.ศุภรชชตรา แสนวา) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ปิติถนบดี)

..... ที่ปรึกษาร่วม กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ นกแก้ว) (อาจารย์ ดร.วิภากร วัฒนสินธุ์)

ชื่อเรื่อง	การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
ผู้วิจัย	ชนันท์ภัทร์ พันธุ์ขุนทด
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2565
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. ศุภรชชตรา แสนวา
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ นกแก้ว

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นและศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เอกสารจำนวน 72 รายการ ประกอบด้วยบทความวิจัย 8 บทความ บทความวิชาการ 17 บทความ วิทยานิพนธ์ 11 เรื่อง สารนิพนธ์ 1 เรื่อง และเว็บไซต์ 35 เว็บไซต์ ที่เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2541–2566 และการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยผู้รู้และปราชญ์ชุมชน จำนวน 10 คน จาก 5 จังหวัดได้แก่ ตาก กาญจนบุรีราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกข้อมูลและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยมี 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านศาสนา ประกอบด้วย 1) การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 2) การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้คำสอนของศาสนาพุทธผ่านกิจกรรมที่ทำในประเพณี และ 3) การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน มิติด้านพฤติกรรมที่เหมาะสม ประกอบด้วย 1) การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ 2) การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ และ 3) การปลูกฝังเรื่องความสำนึกในคุณค่า รู้ประหยัด รู้จักเก็บรักษา มิติด้านความสัมพันธ์ในสังคม ประกอบด้วย 1) การปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมรักษานวลสงวนตัวให้แก่คนหนุ่มสาว 2) การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี 3) การปลูกฝังความอ่อนน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส และ 4) การปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน มิติด้านการสร้างสันถนาการและกำลังใจ ประกอบด้วย 1) การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และ 2) การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน ส่วนวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 5 วิธี ได้แก่ 1) การปฏิบัติจริง 2) การบอกเล่า 3) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การแสดงและการละเล่น และ 5) การบันทึกองค์ความรู้

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การถ่ายทอดภูมิปัญญา, ประเพณีภาคตะวันตก, การจัดการความรู้

Title	THE TRANSMISSION OF LOCAL WISDOM APPEARING IN THE TRADITIONS OF THE WESTERN REGION OF THAILAND
Author	CHANANPAT PANKUNTOD
Degree	MASTER OF ARTS
Academic Year	2022
Thesis Advisor	Dr. Sumattra Saenwa
Co Advisor	Assistant Professor Dr. Chutharat Nokkaeo

The purposes of this research are to collect and study the methods of the local wisdom transfer that appears in the traditions of the western region of Thailand. The data were collected by analyzing 72 documents, which consisted of 8 research articles, 17 academic articles, 11 theses, one paper, and 35 websites which were published from 1998 to 2023. The in-depth interview key informants included 10 members, consisting of experts and community sages from five provinces: Tak, Kanchanaburi, Ratchaburi, Phetchaburi and Prachuap Khiri Khan, which selected by purposive sampling. The tools employed in this study were data record and semi-structured interview forms. The collected data were analyzed by content analysis. The results of the research revealed that local wisdom that appeared in the traditions of the western region of Thailand and included four dimensions. The first dimension was religious and consisted of three items: (1) inheritance and preservation of Buddhism; (2) cultivating the next generation to study and learn the Dharma through traditional activities; and (3) the cultivation of merit making. The second dimension was appropriate behavior and consisted of three items: (1) expressing gratitude to ancestors; (2) cultivating gratitude for benefactors; and (3) cultivating a sense of value, being frugal and saving money. The third dimension was social relations, consisting of four items: (1) cultivating values and self-serving behaviors in young people; (2) cultivating solidarity; (3) cultivating paying respect to elders; and (4) cultivating humility. The last dimension was recreation and encouragement and consisted of two items: (1) building morale and prosperity; and (2) relaxation and enjoyment. The methods for transferring local wisdom included five methods: (1) practicality; (2) telling; (3) self-learning; (4) performance and play; and (5) knowledge capture.

Keyword : Local wisdom, Local wisdom transmission, Western tradition, Knowledge management

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญานิพนธ์ เรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือจากอาจารย์ดร.ศุภรชศรา แสนวา อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุฑารัตน์ นกแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ ปรึกษา ตรวจสอบ และแก้ไขปริญญานิพนธ์เล่มนี้ ตลอดจนเชิญเชิญให้กำลังใจ และรับฟังปัญหา ในยามที่ข้าพเจ้าเหนื่อยล้า หดแรงแง และกำลังใจที่จะทำการวิจัยให้สำเร็จตามเป้าหมาย ก็ได้ให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าจนกลับมามีพลังในการทำงานต่อจนสำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ หากข้าพเจ้ามิได้รับความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนั้น ข้าพเจ้าคงได้ยุติการศึกษาไปตั้งแต่ยังมีได้ศึกษาจนครบถ้วนตามหลักสูตร ขอขอบพระคุณครอบครัวของข้าพเจ้าที่ได้ให้กำลังใจ และส่งเสริมสนับสนุนกำลังใจทั้งในการศึกษาเล่าเรียนครั้งนี้จนสำเร็จการศึกษา

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษาที่คอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจข้าพเจ้าตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงวาระท้ายที่สุดของการศึกษา จนทำให้เกิดความรักผูกพันเสมือนพี่น้องในครอบครัวเดียวกันที่สามารถช่วยเหลือกันได้ทุกอย่าง ขอขอบคุณท่านปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีได้เอ่ยนามที่กรุณาให้ข้อมูลสนับสนุนการค้นคว้าครั้งนี้แล้วครั้งเล่าอย่างมิได้รู้สึกเบื่อหน่าย จนงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ข้าพเจ้าหวังว่างานวิจัยเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะนำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาในโครงการต่าง ๆ ต่อไป

ชนันท์ภัทร์ พันธุ์ขุนทด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญรูปภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	11
การจัดการความรู้กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	16
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย.....	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	30
การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	30
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	31

การเก็บรวบรวมข้อมูล	33
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	36
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	36
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	36
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	62
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	62
วิธีดำเนินการวิจัย.....	62
สรุปผลการวิจัย.....	64
อภิปรายผลการวิจัย	67
ข้อเสนอแนะ.....	71
บรรณานุกรม	73
ภาคผนวก.....	79
ภาคผนวก ก รายการบรรณานุกรมของเอกสารที่ศึกษาในระยะ ที่ 1	80
ภาคผนวก ข แบบบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของ ประเทศไทย	89
ภาคผนวก ค แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์.....	92
ภาคผนวก ง ใบรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์.....	96
ประวัติผู้เขียน.....	99

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 สรุปภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย	55

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	10
ภาพประกอบ 2 รูปแบบการสร้างความรู้ในองค์กร (SECI Model)	17
ภาพประกอบ 3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย	61

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภูมิปัญญาหรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า Wisdom คือ องค์ความรู้ที่มาจากความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งมีมาอย่างยาวนานและสังคมไทยมีภูมิปัญญาอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากภูมิปัญญาจะแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ไทยอย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ชี้วัดความเจริญ และทำให้เห็นถึงพัฒนาการของชนชาติไทย เพราะภูมิปัญญานั้นมีความละเอียดอ่อน ชาติที่เจริญแล้วก็มักจะมีสังคมที่สงบสุขร่มเย็น ไม่ระส่ำระสาย การดำรงอยู่และดำเนินชีวิตมีความเป็นอิสระ จึงจะสามารถสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนให้เกิดขึ้นมาได้ (จักรพันธ์ โสมะเกษตริณ, 2550) ทั้งนี้การสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากนั้น บางพื้นที่สร้างภูมิปัญญาที่ใช้ในพื้นที่ของตน เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ พฤติกรรม วัฒนธรรมและประเพณีอีกด้วย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น เฉพาะพื้นที่ และเฉพาะด้านแตกต่างกันไปตามการสั่งสมภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น ปัจจุบันถือว่าภูมิปัญญาเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญยิ่งของสังคมเพราะเจริญเติบโตขึ้นมาจากความรอบรู้ ประสบการณ์อันเฉียบคมและหยั่งรู้อย่างลุ่มลึกของคนในอดีต ที่ปรับเปลี่ยนทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่แต่เดิมให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้นอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน ตลอดจนการดำเนินชีวิตของชาวบ้านนั้น ได้มีประเพณีที่ควบคู่กับความเชื่อมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (ชวน เพชรแก้ว, 2547) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงจัดเป็นความรู้ฝังลึกหรือความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) ของคนยุคเก่าที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชนแล้ว ยังเป็นมรดกล้ำค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์และถ่ายทอดไม่ให้สูญหายไป ซึ่งนิธิ เติยวศรีวงศ์ (2556) ได้กล่าวถึง การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านว่ามีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน หากจะทำความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องเข้าใจถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

ในการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นมีลักษณะเป็นการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตของคนรุ่นก่อนถึงปัจจุบัน ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย มีความเชื่อมโยงประวัติศาสตร์สืบทอดกันมาอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอยู่ภายในโดยตัวของชาวบ้านเองในรูปแบบที่เป็นนามธรรม คือปรัชญาแนวทางการดำเนินชีวิต และรูปธรรมซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การเลี้ยงชีพ ศิลปะและสิ่งอื่น ๆ ประกอบด้วยความรู้และระบบความรู้ การสั่งสมและเข้าถึงความรู้ การ

ถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างสรรค์ ปรับปรุงภูมิปัญญา นอกจากนี้ชาวบ้านยังส่งเสริมความรู้ และประสบการณ์ตามกำลังสติปัญญาของตนเพื่อการดำรงชีพ และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อมและบริบทของแต่ละท้องถิ่น ทั้งแบบทางตรงและทางอ้อม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533) ซึ่งการถ่ายทอดความรู้นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการจัดการความรู้ เกิดขึ้นได้ในหลายระดับ เช่น ระหว่างบุคคล ระดับบุคคลไปสู่ระดับกลุ่ม ระหว่างกลุ่มและจากกลุ่มคนไปสู่องค์กร (Gupta และ Govindarajan, 2000) เห็นได้ว่ารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านนั้นมีลักษณะสอดคล้องกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของ Nonaka และ Takeuchi (1995) ที่ได้อธิบายถึงการถ่ายทอดความรู้แบบฝังลึกโดยแสดงความสัมพันธ์กับความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) หมุนวนเป็นวัฏจักร 4 กระบวนการอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านกระบวนการทางสังคม (Socialization) การดึงความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) การรวบรวมเชื่อมโยงความรู้ (Combination) และการนำความรู้ไปปฏิบัติ (Internalization) จากนั้นวนกลับไปยังขั้นตอนแรกและทำซ้ำ เพื่อให้การจัดการความรู้เกิดความยั่งยืน (ทับทิม เบ็งมล, สิริลักษณ์ กัลยา, และ ณัฐวุฒิ วิทา, 2561) ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า วิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ 1) การบอกเล่า เป็นการถ่ายทอดด้วยวาจาหรือคำพูดแบบไม่เป็นทางการ 2) การแสดงและการละเล่น ที่ชาวบ้านชื่นชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดภูมิปัญญา 3) การสาธิตโดยผู้ถ่ายทอดทำให้ดูพร้อมกับบอกหรืออธิบายเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้รับประสบการณ์ตรงและปฏิบัติตาม 4) การบันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาไว้เป็นลายลักษณ์ ผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง 5) การจัดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในลักษณะต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา และ 6) การปฏิบัติจริงซึ่งผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริงจนเกิดเป็นความชำนาญ (ดวงฤทัย อรรถแสง และ วิภาวดี โกษณะภูติ, 2552; ปาริชาติ คุณปลื้ม และ รัตยา ไสววรรณปรีชา, 2559; พระมหาประจักษ์ พนาลัย, 2551; พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550; สุมาลี สังข์ศรี, 2550)

ภาคตะวันตกของประเทศไทยซึ่งมี 5 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558) เป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นควรค่าแก่การถ่ายทอดไม่ให้อสูญหาย โดยแต่ละจังหวัดนั้นมีวิถีชีวิตแตกต่างกัน ทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป รวมถึงประเพณีประจำท้องถิ่นก็แตกต่างกัน เนื่องจากเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และความเชื่อที่แตกต่างกัน ซึ่งประเพณีที่พบในภาคตะวันตกของ

ประเทศไทยนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ อาจพบเห็นได้ยากในพื้นที่ภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ทั้งนี้ ในประเพณีเหล่านั้นมีองค์ความรู้ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นแฝงอยู่อย่างหลากหลาย ได้แก่ 1) ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเป็นประเพณีเกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่จัดขึ้นในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านในช่วงสำคัญ ๆ ในชีวิต เช่น ประเพณีทานขันข้าวของจังหวัดราชบุรี ประเพณีกินวอของจังหวัดตาก ประเพณีรับส่งตายายของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) ประเพณีเกี่ยวกับสังคม เป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีส่วนรวมที่คนไทยส่วนมากยังนิยมถือปฏิบัติกัน เช่น ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทรายของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีลอยกระทงสายของจังหวัดตาก ประเพณีปอยขันโตกรวมใจไทยวนของจังหวัดราชบุรี 3) ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค เป็นประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วย เช่น ประเพณีพิธีกรรมการบาคหัวเข้าของจังหวัดกาญจนบุรี 4) ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน เป็นประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของไร่นาในสังคมเกษตรกรรมที่ผูกพันกับธรรมชาติซึ่งเป็นวิถีการทำมาหากินและวิถีการผลิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ เช่น ประเพณีการทำขวัญข้าวของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีวัวลานหรือวัวระดอของจังหวัดเพชรบุรี และ 5) ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อสิริมงคล เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของสังคม มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านต่างมีความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ประเพณีทำบุญถนนของจังหวัดตาก ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยงของจังหวัดราชบุรี ประเพณีสงกราน้ำพระสงกรานต์มอญของจังหวัดกาญจนบุรี (Kitipat, 2563; จังหวัดกาญจนบุรี, 2561b; เที้ยวราชบุรี. COM, 2563; นิสนันติ ศิลประเสริฐ, 2557; ศูนย์ข้อมูลกลางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2563; อมร เจือดี, 2563) ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีหรือนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีมาจัดเก็บให้เป็นระบบหรือให้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างจริงจัง หากในอนาคตไม่มีการเก็บรักษาและรวบรวมประเพณีในภาคตะวันตกไว้ อาจเสี่ยงต่อการสูญหายได้

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายภูมิภาคของไทย และผลการวิจัยที่ปรากฏส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น งานวิจัยของพระปลัดวัชร วชิรบุญโณ (2564) ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและเสนอรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเชิงพุทธของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาประเพณีต้องปฏิบัติตามหลักการพัฒนาภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน มีการฝึกอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ การ

สร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีการจัดทำคู่มือและใช้เทคโนโลยีเพื่อทำงานติดต่อสื่อสาร อัจฉราพร จิวสุภา (2560) ศึกษาสภาพปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าไหม พบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในลักษณะแม่สอนลูก ยายสอนหลาน ใช้วิธีการ สานิตและการฝึกปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พบวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แก่ ภูมิ ปัญญาที่เป็นการแสดงได้มีการพัฒนาให้เป็น “สื่อพื้นบ้าน” ที่มีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารให้ ความรู้แก่คนในชุมชน ให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาและเกิดความใส่ใจที่ จะอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ เช่น งานหัตถกรรม มีการนำกระบวนการจัดการความรู้เข้ามาช่วยในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ ประเภทโดยนัย ซึ่งอยู่ในตัวบุคคลได้สื่อสารออกมาในรูปแบบที่ง่ายต่อการเรียนรู้ด้วยการจัดทำสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ วิทยุทัศน์ การจัดทำเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ การสาธิต การเขียนแบบ และการสืบทอดด้วยวาจา และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการถ่ายทอดจากผู้รู้ เครือญาติและเกิดจาก ประสบการณ์ ความสนใจ ความชอบและความศรัทธาในภูมิปัญญา (พัชราวลัย มีทรัพย์, ธนสาร เพ็งพุ่ม, นางลักษณ ใจฉลาด, และ ธิปีไต่ย สุนทร, 2559; ระวีวรรณ วรณวิไชย, 2560; สุวิทย์ วงษ์ บุญมาก, 2558) แต่ในขณะที่เดียวกัน งานวิจัยบางชิ้นงานยังได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการ ถ่ายทอดภูมิปัญญา (อัจฉราพร จิวสุภา (2560) ซึ่งพบประเด็นปัญหา เช่น ผู้รับการถ่ายทอดไม่ใ้ ใจฝึกฝน หรือใจร้อนทำให้งานไม่ประณีต มีความเข้าใจช้า และเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้คนรุ่น ใหม่ไม่มีความสนใจอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

จากตัวอย่างงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนกระบวนการหรือวิธีการที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น โดยงานวิจัย ส่วนใหญ่มักเป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพและงานฝีมือ ต่าง ๆ ที่เป็น ของหายากในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้งานวิจัยที่ศึกษาองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่ ในประเพณียังมีค่อนข้างน้อย ภาคตะวันตกของประเทศไทยมีประเพณีที่มีลักษณะเฉพาะ บาง ประเพณีไม่ปรากฏในภูมิภาคอื่น ๆ จึงทำให้การศึกษารวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวและ การศึกษาถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีของภาคตะวันตกของประเทศไทย มีความสำคัญ และผลการวิจัยที่ได้รับจะเป็นแนวทางให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยไปสู่คนรุ่นหลัง เป็นประโยชน์ และมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต พัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เกิดความเป็นหนึ่งเดียวและ ภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง และเป็นการอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ให้สูญหายและคงอยู่สืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ความสำคัญของการวิจัย

3.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยได้รับการรวบรวมและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก ช่วยให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

3.2 สะท้อนให้เห็นสภาพการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปแนวทางอนุรักษ์ และหาวิธีการสืบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ด้านเนื้อหา** การวิจัยมีขอบเขตในการศึกษา มี 2 ประเด็นหลักตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ คือ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย โดยการศึกษาจากเอกสาร และ 2) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. **ด้านพื้นที่ศึกษา** การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากพื้นที่เป้าหมาย 5 จังหวัดในเขตภาคตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

3. **ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก** กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเป้าหมายประกอบด้วย ผู้รู้ในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน เลือกรด้วยวิธีเจาะจงตามคุณลักษณะที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย จากพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ แห่งละ 2 คน รวมจำนวน 10 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการศึกษาดังนี้

1. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณี** หมายถึง องค์ความรู้ที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย 5 ประเด็น ดังนี้

- 1.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์
- 1.2 ประเพณีเกี่ยวกับสังคม
- 1.3 ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค
- 1.4 ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน
- 1.5 ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อความบันเทิง

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย 7 วิธี ดังนี้

- 2.1 การบอกเล่า
- 2.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2.3 การสาธิต
- 2.4 การแสดงและการละเล่น
- 2.5 การบันทึกองค์ความรู้
- 2.6 การจัดแหล่งเรียนรู้
- 2.7 การปฏิบัติจริง

3. ภาคตะวันตกของประเทศไทย หมายถึง เขตพื้นที่โดยแบ่งตามภูมิศาสตร์ของคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งได้เสนอขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ. 2520 โดยอาศัยเกณฑ์ในด้านลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัฒนธรรมเชื้อชาติ ภาษา และความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาด้วย ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากวรรณกรรมและงานวิจัย ตลอดจนทฤษฎีการจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ประเภทความรู้โดยนัย หรือความรู้แบบฝังลึก ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกตัวแบบการจัดการความรู้ของโนนากะและทาเคอุชิ (Nonaka และ Takeuchi, 1999) ที่มีแนวคิดให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ประเภทโดยนัย และได้อธิบายถึงกระบวนการจัดการความรู้ที่ใช้กระบวนการทางสังคมช่วยในการแบ่งปันองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณี จากการทบทวนวรรณกรรมพบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีโดยสรุปมี 5 ด้าน ดังนี้ (Kitipat, 2563; จังหวัดกาญจนบุรี, 2561b; เทียบราชบุรี.COM, 2563; นิสันติ ศิลประเสริฐ, 2557; ศูนย์ข้อมูลกลางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2563; อมร เจือดี, 2563)

1.1 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เป็นประเพณีเกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่จัดขึ้นในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านในช่วงสำคัญ ๆ ในชีวิต เช่น ประเพณีทานขันข้าวของจังหวัดราชบุรี ประเพณีกินวอของจังหวัดตาก ประเพณีรับส่งตายายของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.2 ประเพณีเกี่ยวกับสังคม เป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีส่วนรวมที่คนไทยส่วนมากยังนิยมถือปฏิบัติกัน เช่น ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทรายของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีลอยกระทงสายของจังหวัดตาก ประเพณีปอยขันโตกรวมใจไทยวนของจังหวัดราชบุรี

1.3 ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค เป็นประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วย เช่น ประเพณีพิธีกรรมการบาคหัวเข้าของจังหวัดกาญจนบุรี

1.4 ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน เป็นประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของไร่นาในสังคมเกษตรกรรมที่ผูกพันกับธรรมชาติซึ่งเป็นวิถีการทำมาหากิน และวิถีการผลิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ เช่น ประเพณีการทำขวัญข้าวของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีวัวลานหรือวัวระดอของจังหวัดเพชรบุรี

1.5 ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อสิริมงคล เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของสังคม มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ประเพณีทำบุญถนนของจังหวัดตาก ประเพณีเหยียบหลังกระเหรี่ยงของจังหวัดราชบุรี ประเพณีส่งน้ำพระสงกรานต์มอญของจังหวัดกาญจนบุรี

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำตัวแบบการจัดการความรู้ตามแนวคิดของโนนากะและทาเคอูชิ (Nonaka และ Takeuchi, 1999) มาเป็นกรอบในการศึกษารวมถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการรวบรวมในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปวิธีการได้ 7 วิธี (ดวงฤทัย อรรคแสง และ วิภาวี กฤษณะภุมติ, 2552; ปารีชาติ คุณปลื้ม และ รัตยา ไสววรรณปรีชา, 2559; พระมหาประจักษ์ พนาลัย, 2551; พวงเพ็ญ ชูรินทร์, 2548; พัชรินทร์ สิริ

สุนทร, 2550; สันติสุข กฤดากร, 2541; สุมาลี สังข์ศรี, 2550) ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

2.1 ตัวแบบการจัดการความรู้ของโนนาเกะและทาเคอุชิ (SECI Model) ประกอบด้วยกระบวนการที่มีลักษณะเป็นเกลียวความรู้ 4 ด้าน ดังนี้

2.1.1 S = Socialization (Tacit to Tacit) เป็นการสร้างความรู้ด้วยการแบ่งปันประสบการณ์ผ่านการพบปะและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นการถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลหนึ่งไปให้บุคคลหนึ่ง

2.1.2 E = Externalization (Tacit to Explicit) เป็นการถ่ายทอดความรู้โดยการอธิบายหรือแสดงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมาเป็นที่ประจักษ์ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับการแบ่งปันมีการแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมาเป็นแนวคิด ภาษา สัญลักษณ์และลายลักษณ์อักษร

2.1.3 C = Combination (Explicit to Explicit) เป็นการผสมผสานโดยนำความรู้ที่ชัดเจนมาสร้างสรรค์หรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นความรู้ที่ชัดเจนในเรื่องใหม่ที่เป็นขั้นเป็นตอนมากขึ้น เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ในทางปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

2.1.4 I = Internalization (Explicit to Tacit) เป็นการนำความรู้ที่ได้มาใหม่ไปใช้ปฏิบัติจริงจนเกิดเป็นประสบการณ์ในตัวเอง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนความรู้ที่ชัดเจนให้กลับเป็นความรู้ในตัวบุคคล

2.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 7 วิธี ดังนี้

2.2.1 การบอกเล่า เป็นการถ่ายทอดด้วยวาจาหรือคำพูดแบบไม่เป็นทางการ เช่น การเล่าหรือสอนภูมิปัญญานั้นให้กับคนในครอบครัวหรือชุมชน การเล่านิทาน

2.2.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการฝึกฝนและค้นคว้าองค์ความรู้ที่ตนเองแล้วถ่ายทอดไปยังลูกหลาน ซึ่งเกิดขึ้นจากความสนใจและชอบในสิ่งนั้น พยายามฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ

2.2.3 การสาธิต เป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบาย เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรม ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอนให้ผู้เรียนเข้าใจและผู้เรียนปฏิบัติตาม

2.2.4 การแสดงและการละเล่น เป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านหรือการละเล่นที่ชาวบ้านชื่นชอบ เป็นสื่อในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยที่ผู้รับการถ่ายทอดได้ทั้งความเพลิดเพลินและเรียนรู้ไปด้วยในตัว

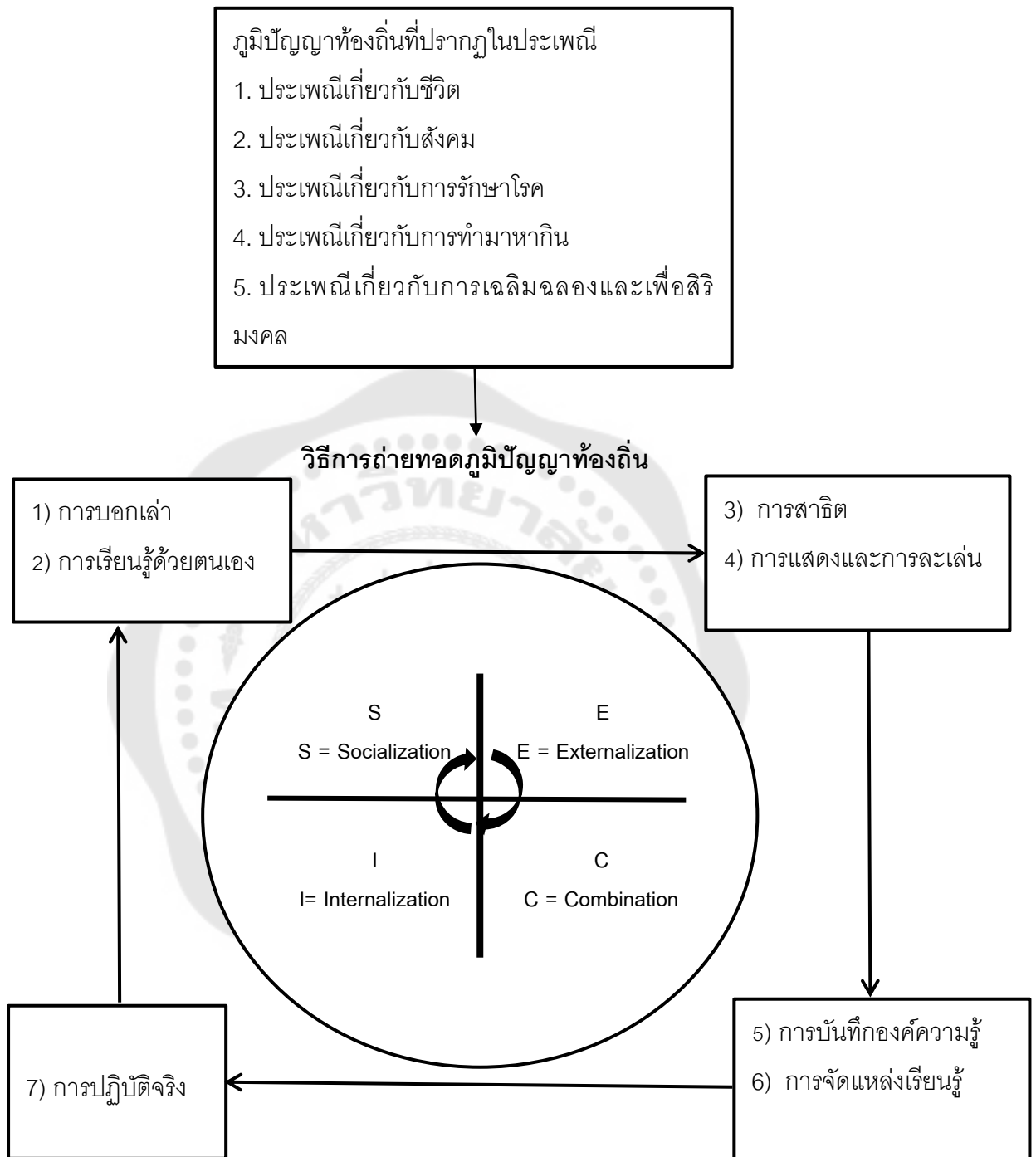
2.2.5 การบันทึกองค์ความรู้ เป็นการบันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น เอกสาร ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อดิจิทัล ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

2.2.6 การจัดแหล่งเรียนรู้ เป็นการสร้างหรือจัดทำแหล่งสำหรับเรียนรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาในลักษณะต่าง ๆ

2.2.7 การปฏิบัติจริง เป็นการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง ผู้รับการถ่ายทอดฟังคำบรรยาย อธิบายและลงมือกระทำจริง ฝึกปฏิบัติจนชำนาญ

กรอบแนวคิดในการวิจัย สรุปได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้เสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. การจัดการความรู้กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาจากภาษาอังกฤษว่า Local Wisdom และมีคำอื่น ๆ ที่ใช้ในความหมายเดียวกัน เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งคำว่า “ภูมิปัญญา” หากจำแนกเป็น 2 คำ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ประกอบด้วยคำว่า “ภูมิ” ซึ่งหมายถึง พื้น ชั้น พื้นเพ และ “ปัญญา” หมายถึง ความรู้ เมื่อรวมความหมายแล้ว ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นหรือชั้นของความรู้

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านวัฒนธรรม ได้อธิบายถึงความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ โดยสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถที่เป็นผลจากสติปัญญา ความคิดและประสบการณ์ของคนในท้องถิ่น เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการแสดงออกในเรื่องราวเฉพาะด้าน ซึ่งแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม คนกับชุมชนและสังคม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เพื่อใช้แก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านกระบวนการสั่งสมและสืบทอดทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แสดงออกมาในรูปแบบที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ เช่น เครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ ภาษาประจำ ชาติ ประจำท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น พิธีกรรม ศิลปะการแสดง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544); (กรมวิชาการ, 2540); (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540); (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541); (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2556); (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2555)

2. คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในการจัดการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามข้อกำหนดในนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทย กล่าวคือ ทุกภาคส่วนต้องอนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ปกป้อง คุ้มครอง พิทักษ์ ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ สืบสานพัฒนา เผยแพร่ และปลูกจิตสำนึก ให้แก่คนในชาติมีความภาคภูมิใจถึงศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของบรรพบุรุษไทย (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อความอยู่รอดของบุคคลในท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งที่มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานมีการบูรณาการสูง มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้ง เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม (ประเวศ วะสี, 2534) ความสำคัญของภูมิปัญญา สรุปได้ดังนี้ (ทัศนีย์ ทองไชย, 2542; นันทสาร สีสลับ, 2541; เหม ทองชัย, 2545)

2.1 ภูมิปัญญาช่วยสร้างชาติให้มีความเป็นปึกแผ่น กล่าวคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะหลากหลาย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมและความเชื่อ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนด้วยกัน ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นองค์รวมหรือการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างในชีวิต การแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม ตัวอย่างเช่น รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่ประชาชน ทั้งด้านการเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืน ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม นำความสงบร่มเย็นสู่ประชาชน

2.2 สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรี เกียรติภูมิแก่คนไทย ภูมิปัญญาทำให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดชุมชนของตนเอง ทราบความต้องการของตนเองและปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น นายขนมต้ม บุคคลในประวัติศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จักระดับโลก เป็นนักมวยไทยที่มีฝีมือเก่งกาจในการใช้ร่างกายทุกส่วนและท่วงท่าของแม่ไม้มวยไทย เขาชนะคู่ต่อสู้ได้เป็นจำนวนมากจนชาวต่างชาติยอมรับมวยไทย ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาที่น่าภาคภูมิใจ นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาไทยที่โดดเด่นอีก อาทิเช่น ภาษาวรรณกรรมซึ่งชาวไทยอักษรไทยใช้เป็นของตนเองตั้งแต่ยุคสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

2.3 สามารถประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ส่วนใหญ่คนไทยนั้นนับถือศาสนาพุทธ โดยนำหลักคำสอน เลือกรับปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้คนไทยกลายเป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และประนีประนอม รักความสงบ ใจเย็นและมีความอดทน รู้จักการให้อภัยแก่ผู้ที่สำนึกผิด ใช้ชีวิตเรียบง่ายและเป็นปกติสุข ทำให้ผู้คนในชุมชนสามารถพึ่งพากันได้ จนทำให้ชาวพุทธทั่วโลกยกย่อง

ประเทศไทยว่าเป็นผู้นำทางพุทธศาสนา และเป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก

2.4 สร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องจำเพาะที่สั่งสมกันมา เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคน ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นเรื่องภายในท้องถิ่นเดียวกันและมีความโดดเด่นเรื่องการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญกับคน สังคมและธรรมชาติเป็นอย่างมาก ถ่ายทอดผ่านทางจารีตประเพณี วิถีชีวิตการเลี้ยงชีพและพิธีกรรมให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้านหรือส่วนตัวของชาวบ้านเอง

2.6 เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการเพราะเชื่อมโยงศาสตร์หลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน ถึงแม้ว่ายุคสมัยเปลี่ยนแปลงมีความรู้สมัยใหม่เกิดขึ้นมาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ไซโบพัด เป็นหางเสือ ทำให้เรือสามารถแล่นได้เร็วขึ้น เรียกว่าเรือหางยาว การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสานเพื่อพลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ให้กลับคืนแก่ธรรมชาติที่เคยถูกทำลายไป

นอกจากนี้ยังนโยบายการศึกษาในปัจจุบันยังได้เปิดโอกาสให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอดแทรกและบรรจุไว้ในหลักสูตร ส่งเสริมการเรียนการสอนและพัฒนาเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ครอบคลุมความรู้ที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาและนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติด้วยการนำนวัตกรรมมาใช้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติและมีคุณค่ามากจนไม่สามารถประเมินออกมาเป็นตัวเลขได้ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการสั่งสม พัฒนา และต่อยอดความรู้จากอดีตมาเป็นปัจจุบัน โดยมีการเปลี่ยนแปลงตามสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ซึ่งมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนแต่ละชุมชน โดยทำให้ชุมชนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นสมควรที่อนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ปกป้อง คุ้มครอง สืบสานพัฒนา เผยแพร่ และสนับสนุนให้เกิดจิตสำนึกในประชาชนในชาติมีความภาคภูมิใจ

3. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2533) จำแนกไว้ 5 ประเภท ดังนี้

3.1 ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และศาสนา หมายถึง สิ่งที่เป็นแบบแผน

ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในการดำเนินชีวิต รวมถึงเรื่องของความเชื่อ และเรื่องเกี่ยวกับศาสนาของคน ในท้องถิ่น

3.2 ด้านภาษาและวรรณกรรม หมายถึง การสื่อสารด้วยตัวอักษร ได้แก่ ภาษาถิ่น ภาษาชนต่างกลุ่ม สำนวนท้องถิ่น สุภาษิต คำพังเพย คำผวน วาทกรรม ข่าวสารในท้องถิ่น ปรีศนา คำทาย/พระหมี่ คัมภีร์ใบลาน จารึกอักษร สมุดข่อย/สมุดไทย จดหมายเหตุ ตำรา นิทานพื้นบ้าน ตำนานพื้นบ้าน ร้อยกรองท้องถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่น และวรรณคดีโบราณ

3.3 ด้านศิลปกรรมและโบราณคดี หมายถึง ผลงานด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ รวมถึงโบราณวัตถุ และโบราณสถานที่สำคัญในท้องถิ่น

3.4 ด้านการละเล่น ดนตรี นันทนาการ และการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง กิจกรรมการแสดงออกที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความต้องการผ่อนคลายอารมณ์ และเพื่อฉลองในเทศกาลต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น

3.5 ด้านบุคคลสำคัญ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และเทคโนโลยีพื้นบ้าน หมายถึง ชีวประวัติ บุคคลสำคัญ ประวัตินักบุญ/วีรสตรีในท้องถิ่น ประวัตินักท้องถิ่น การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การดูแล ตกแต่งบ้าน การทำอาหาร การถนอมอาหาร การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การนวดแผนไทย หัตถกรรม และการเกษตรผสมผสาน

นอกจากนี้(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) จำแนกภูมิปัญญาไทยเป็น 10 สาขา ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) สาขาแพทย์แผนไทย สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน สาขาสวัสดิการ สาขาศิลปกรรม สาขาภาษาและวรรณกรรม สาขาศาสนาและประเพณี และสาขาโภชนาการ

4. วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การถ่ายทอดความรู้ เป็นการฝึกปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ และมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นการฝึกปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด เพื่อพัฒนาศักยภาพให้แก่องค์กรในชุมชน กล่าวคือ เป็นการบอกหรือการสอนวิชาความรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งแต่เดิมภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายอัตโนมัติ โดยที่ไม่ได้เรียนวิชาการสอนจากสถาบันใด ๆ แต่จะใช้สามัญสำนึกแบบสังคมประกิต (Socialization) เป็นการสอนที่เกิดจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว (Goodkind, 1998; พวงเพ็ญ ชูรินทร์, 2548; อบเชย แก้วสุข, 2543) ซึ่งในแต่ละชุมชนนั้นมีทรัพยากรมากมาย นับตั้งแต่ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยที่สามารถทำหน้าที่ครูได้เป็นอย่างดีรวมถึงแหล่ง

ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์ เช่น ประวัติศาสตร์โบราณสถาน วัดวาอาราม เป็นต้น ล้วนเป็นแหล่งความรู้ชั้นเยี่ยมที่จะช่วยให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ได้อย่างไม่รู้หมดสิ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาตามที่มีผู้เขียนไว้สามารถนำมาสังเคราะห์ได้ 7 วิธีดังนี้ (ดวงฤทัย อรรถแสง และ วิภาวี กฤษณะภูติ, 2552; ปารีชาติ คุณปลื้ม และ รัตยา ไสววรรณปรีชา, 2559; พระมหาประจักษ์ พนาลัย, 2551; พวงเพ็ญ ชูรินทร์, 2548; พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550; สันติสุข กฤดากร, 2541; สุมาลี สังข์ศรี, 2550)

4.1 การบอกเล่า เป็นการถ่ายทอดด้วยวาจาหรือคำพูดแบบไม่เป็นทางการ ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่า พุดอธิบายหรือถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ที่ได้สั่งสมมาของตนแก่ผู้รับการถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอดจะเป็นผู้รับฟังและจดจำความรู้หรือบันทึกสาระสำคัญที่ได้รับฟัง เช่น การเล่าหรือสอนภูมิปัญญานั้นให้กับคนในครอบครัวหรือชุมชน การเล่านิทาน

4.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการฝึกฝนและค้นคว้าองค์ความรู้นั้นด้วยตนเอง การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาขึ้นมาเองแล้วถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลัง การเรียนรู้ด้วยตัวเองเกิดขึ้นจากความชอบ ความสนใจและเห็นตัวอย่างจากคนอื่น พยายามฝึกฝนจนเกิดเป็นความชำนาญและมีความสามารถในเรื่องนั้น

4.3 การสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง หรือทำพร้อมบอกและอธิบายทุกขั้นตอนเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้รับประสบการณ์โดยตรงอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจและผู้รับก็ฝึกทำตามจนสามารถปฏิบัติได้ การสาธิตที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การสาธิตวิธีการและการสาธิตประกอบกบการบรรยาย

4.4 การแสดงและการละเล่น เป็นวิธีถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านหรือการละเล่นที่ชาวบ้านชื่นชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอด ผู้ที่รับการถ่ายทอดจะได้รับทั้งความเพลิดเพลินไปพร้อมกับการเรียนรู้

4.5 การบันทึกองค์ความรู้ เป็นการจัดเก็บภูมิปัญญาไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น ตำราและสื่อรูปแบบต่าง ๆ เช่น วีซีดี ดีวีดี เทปเสียง รวมถึงเว็บไซต์ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้

4.6 การจัดแหล่งเรียนรู้ เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่จัดในรูปแบบของแหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา เป็นต้น เปิดกว้างให้กับผู้สนใจทุกคนสามารถเข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

4.7 การปฏิบัติจริง เป็นการได้รับความรู้จากการฟังบรรยาย อธิบาย แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดเป็นความชำนาญ ผู้รับการถ่ายทอดลงมือปฏิบัติในสถานการณ์จริงที่เป็นอยู่ โดยผู้ถ่ายทอดคอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไขให้กระบวนการที่ปฏิบัตินั้นมีความถูกต้องตามขั้นตอน จนผู้รับการถ่ายทอดสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

จากวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้การถ่ายทอดภูมิปัญญาแต่ละวิธีมีความเหมาะสมกับภูมิปัญญาแต่ประเภทแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนและลักษณะของภูมิปัญญานั้น

การจัดการความรู้กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. การจัดการความรู้

องค์ความรู้ หรือ ความรู้ (Knowledge) แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง และความรู้แฝงเร้นหรือความรู้แบบฝังลึก ความรู้ชัดแจ้งคือความรู้ที่สามารถสื่อสารได้ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นตัวอักษร รูปภาพ เสียง หรือสื่อเคลื่อนไหว เช่น คู่มือปฏิบัติงาน หนังสือ ตำรา เว็บไซต์ เว็บบล็อก เป็นต้น ส่วนความรู้แฝงเร้นคือความรู้ที่อยู่ในตัวคน ยังไม่ได้ถอดออกมาเป็นรูปแบบที่สามารถสื่อสารได้ ปัจจุบันความรู้ที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่อยู่ในคนทำงานและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน

การจัดการความรู้ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Knowledge Management ซึ่งดาเวนพอร์ท (Davenport, 1994) ได้อธิบายว่า เป็นกระบวนการจัดเก็บ เผยแพร่ และใช้องค์ความรู้นั้นให้เกิดประสิทธิผล ต่อมาเมื่อถึงยุคสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลง ดุฮอน (Duhon, 1998) ได้อธิบายความหมายของการจัดการความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้ครอบคลุมกับการจัดการในองค์กร คือ การจัดการความรู้เป็นหลักการส่งเสริมและบูรณาการวิธีการที่จะกำหนดองค์ความรู้ จัดระบบ ประเมิน คำนึง และแบ่งปันแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ทางความรู้ขององค์กรซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะประกอบด้วยระบบฐานข้อมูล เอกสาร นโยบาย ขั้นตอนการทำงาน รวมไปถึงความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่อยู่ในตัวบุคคล ซึ่งการจัดการความรู้มีความสำคัญต่อทั้งองค์กร ชุมชน หรือสังคม ในการรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่และนำไปใช้ประโยชน์ต่อ ๆ กันไปอย่างไม่สิ้นสุด โนนากะและทาเคอุชิ (Nonaka และ Takeuchi, 1999) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการสร้างและกระจายความรู้ในองค์กรระหว่างความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนหรือความรู้โดยนัยกับความรู้ที่ชัดแจ้ง เป็นวงจรความรู้หรือเกลียวความรู้ แบ่งการสร้างความรู้เป็น 4 กระบวนการ ดังนี้

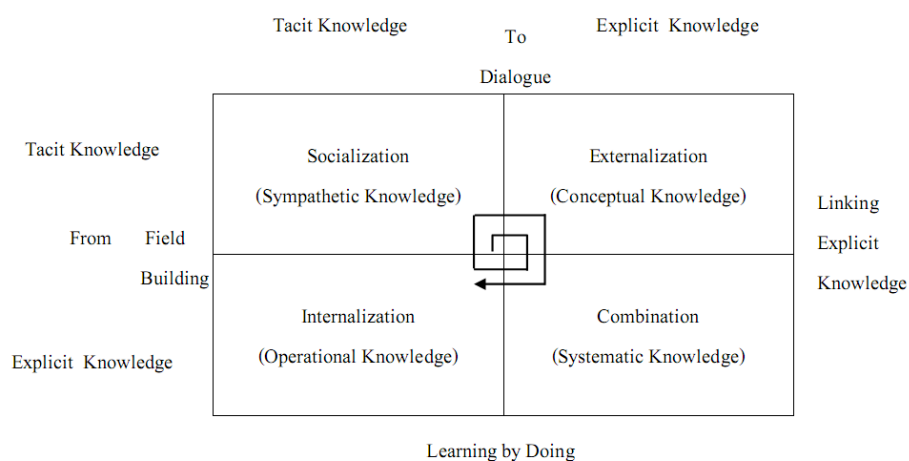
ขั้นที่ 1 กระบวนการขัดเกลาทางสังคม เป็นขั้นตอนการแบ่งปันประสบการณ์และการสร้างความรู้ในตัวคนผ่านการพบปะและพูดคุยกัน บุคคลจะสามารถรับความรู้โดยนัยได้โดยตรงจากอีกฝ่าย เป็นการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้ชีวิตในสังคม การสังเกตและการอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน

ขั้นที่ 2 กระบวนการกระจายสู่ภายนอก เป็นการนำเอาความรู้ในตัวบุคคลที่ได้ปฏิสัมพันธ์กันมาถ่ายทอดให้เป็นที่สื่อสารได้ ความรู้โดยนัยจะเชื่อมต่อกับความคิดที่ชัดเจน ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจของกระบวนการสร้างความรู้ เพราะเป็นขั้นที่ความรู้โดยนัยถูกทำให้เป็นความรู้ที่ชัดเจน

ขั้นที่ 3 การรวมเข้าด้วยกัน เป็นการทำให้ความคิดต่างๆ เป็นระบบและผสมผสานความรู้ชัดเจนมารวมกันด้วยการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลเป็นหลัก ความรู้จะรวมตัวกันผ่านสื่อต่างๆ เช่น ประชุม สัมมนา การสนทนา การติดต่อผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้กลายเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้

ขั้นที่ 4 กระบวนการรวมเข้าสู่ภายใน เป็นการประมวลความรู้ที่ชัดเจนเป็นความรู้โดยนัย ซึ่งความรู้ชัดเจนจะเปลี่ยนกลับไปเป็นความรู้โดยนัยอีกครั้งผ่านการปฏิบัติจริง หรือลงมือทำจนกลายเป็นความรู้และปรับปรุงตนเอง เกิดเป็นประสบการณ์ในตัวบุคคลจนบุคคลนั้นกลายเป็นทรัพย์สินที่มีค่า

รูปแบบการจัดการความรู้ที่ของโนนากะและทาเคชิ แสดงได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 รูปแบบการสร้างความรู้ในองค์กร (SECI Model)

2. การจัดการภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเป็นพลวัตที่เปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะแวดล้อม กาลเวลา และกระแสวัฒนธรรมใหม่ ดังนั้นจึงต้องมีแนวทางในการจัดการภูมิปัญญา เพื่อให้ภูมิปัญญานั้นคงอยู่หรือมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย การจัดการภูมิปัญญา มี 4 แนวทาง ดังนี้

2.1 อนุรักษ์ (Conservation) เป็นแนวทางสำหรับภูมิปัญญาที่มีคุณค่าหรือมีความสำคัญต่อชุมชน แต่อาจจะกำลังสูญหายให้คงอยู่ต่อไป เช่น การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีความรู้สึกภาคภูมิใจและเห็นความสำคัญ ต้องการสร้างคุณค่าให้ปรากฏขึ้น และรักษาสืบสานให้คงอยู่ มีแรงจูงใจเป็นมูลค่า

2.2 รื้อฟื้น (Recovery) เป็นแนวทางสำหรับภูมิปัญญาที่สำคัญหรือมีคุณค่า แต่ได้สูญหายไปแล้วถูกนำกลับมาใหม่ และประยุกต์ให้มีความร่วมสมัย สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ เช่น การทอผ้าพื้นบ้านที่มีลายเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นแต่สูญหายไป เมื่อทำการค้นหาและรื้อฟื้นกลับมา แล้วสร้างชิ้นงานใหม่บนฐานภูมิปัญญาเดิมก็จะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นมาได้

2.3 ประยุกต์ (Modification) เป็นแนวทางสำหรับภูมิปัญญาที่ต้องมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมใหม่ แต่คงไว้ซึ่งแนวคิดหรือฐานความรู้เดิม เช่น หัตถกรรมจากไม้ไผ่ นำมาประยุกต์เป็นการใช้ผักตบชวาในพื้นที่หรือแหล่งที่มีผักตบชวาเป็นจำนวนมาก เป็นต้น

2.4 พัฒนาต่อยอด (Development) เป็นแนวทางสำหรับการจัดการภูมิปัญญาในกรณีที่ต้องการให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้กว้างขึ้น ด้วยการผสมผสานองค์ความรู้สากลให้เข้ากับภูมิปัญญาเดิม เป็นการสร้างภูมิปัญญาใหม่หรือสิ่งใหม่ สร้างทางเลือกที่ช่วยให้ใช้ประโยชน์ในสังคมปัจจุบันได้สะดวกสบายขึ้นโดยไม่ทำลายล้างคุณค่าหรือรากเหง้าเดิม เช่น พัฒนาสีย้อมจากธรรมชาติเป็นผงสำเร็จรูป และกรรมวิธีการย้อมที่ง่ายและสะดวกกว่าเดิม (กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่โทน อำเภอวังทอง จังหวัดแพร่, 2563)

3. การจัดการความรู้กับการถ่ายทอดภูมิปัญญา

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับแนวคิดการจัดการความรู้ คือ เพื่อจัดเก็บและรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่และสามารถค้นคืนหรือส่งต่อให้กับผู้เรียนรู้ในภายหลัง หรือคนยุคหลังได้โดยไม่สูญหาย ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำหลักการจัดการความรู้มาเป็นกรอบในการศึกษาองค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย โดยประยุกต์รูปแบบการจัดการความรู้ของโนนากะและทาเคอุชิ

(Nonaka และ Takeuchi, 1999) ที่อธิบายถึงการจัดการความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ประเภทฝังลึก ซึ่งทำให้เห็นทิศทางการศึกษาได้ชัดเจนขึ้น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่นั้นอยู่ในตัวบุคคลมากกว่า และยังไม่ได้รับการถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้แบบชัดแจ้งมากเท่าที่ควร ตัวแบบการจัดการความรู้มีลักษณะเป็นเกลียวความรู้ 4 ด้าน เชื่อมโยงกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

3.1 S = Socialization (Tacit to Tacit) เป็นการสร้างความรู้ด้วยการแบ่งปันประสบการณ์ ด้วยการพบปะ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นการถ่ายทอด แบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลไปให้ผู้อื่น ซึ่งในวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏว่ามีการปฏิบัติกันมานั้นได้แก่ มีการบอกเล่าถ่ายทอดด้วยวาจาหรือคำพูดแบบไม่เป็นทางการ เช่น การเล่าหรือสอนภูมิปัญญานั้นให้กับคนในครอบครัวหรือชุมชน การเล่านิทาน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.2 E = Externalization (Tacit to Explicit) เป็นการถ่ายทอดความรู้ โดยการอธิบายหรือแสดงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมาแบ่งปันกับผู้อื่น มีการแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมาให้เป็นแนวคิด ภาษา สัญลักษณ์ ลายลักษณ์อักษร ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญาก็ได้มีวิธีการสาริตที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำให้ดูเป็นตัวอย่าง พร้อมบอกเล่าหรืออธิบายให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เรียนรู้และรับประสบการณ์นั้น และการแสดงหรือการละเล่น ซึ่งถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านหรือการละเล่นเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา ผู้รับการถ่ายทอดจะได้รับทั้งความเพลิดเพลินและได้เรียนรู้ไปพร้อมกัน

3.3 C = Combination (Explicit to Explicit) เป็นการผสมผสานโดยนำความรู้ที่ชัดแจ้งมาสร้างสรรค์ หรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งในเรื่องใหม่ที่เป็นขั้นตอนมากขึ้น เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ในทางปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ขั้นตอนนี้สอดคล้องกับวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่อยู่ในรูปแบบการบันทึกองค์ความรู้ ซึ่งเป็นการบันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น เอกสาร ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อดิจิทัล ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และการจัดแหล่งเรียนรู้ เป็นการสร้างหรือจัดทำแหล่งสำหรับเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ในลักษณะต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา เป็นต้น

3.4 I = Internalization (Explicit to Tacit) เป็นการนำความรู้ที่ได้มาสู่การปฏิบัติหรือลงมือทำจริงจนกลายเป็นความรู้ของตนเอง ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนความรู้ชัดแจ้งให้กลายเป็นความรู้ฝังลึกในตัวบุคคล ดังนั้น กระบวนการสร้างความรู้ที่จะเกิดประโยชน์ได้จริง จะต้องมีการนำความรู้ไปลงมือปฏิบัติและมีการหมุนเวียนตามกระบวนการอย่างไม่สิ้นสุด วงจรสุดท้ายของตัว

แบบข้อนี้ตรงกับกรอถ่ายทอตลอมมีปัญญาดวยวิธีการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติในสถานการณจริง ผู้รับการถ่ายทอตลอมมีกระทำจริงและปฏิบัติซ้ำจนเกิดเป็นความชำนาญ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นนั้น เกิดจากความคิดสร้างสรรค์จนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีภูมิปัญญาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิต การปรับวิถีการดำเนินชีวิตให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ จากการศึกษารวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีในภาคตะวันตกของไทยและองค์ความรู้ที่ปรากฏนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เป็นประเพณีพิธีกรรมในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัวหรือเครือญาติที่จัดขึ้นในช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญในชีวิตของคนเรา เช่น ช่วงการเกิด ช่วงการเปลี่ยนจากวัยรุ่นไปสู่ผู้ใหญ่ ช่วงการเปลี่ยนจาก “คนดิบ” เป็น “คนสุก” ช่วงการเปลี่ยนจากคนโสดเป็นคนมีครอบครัว ช่วงการตาย จึงมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อบ่งบอกสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงสำคัญดังกล่าว เช่น พิธีทำขวัญเดือน พิธีโกนจุก พิธีบวช พิธีแต่งงาน พิธีศพ นอกจากนี้หากบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิมไปสู่สภาพแวดล้อมใหม่ เช่น เมื่อมีการย้ายที่อยู่ใหม่ ก็อาจมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อสร้างความมั่นใจให้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่อย่างมีความสุขสบายใจ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2563)

1.1 ประเพณีทานขันข้าวของจังหวัดราชบุรี เป็นประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้วายชนม์ไปแล้ว เป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความกตัญญูอีกแบบหนึ่งของชาวไทย โดยนำสารับกับข้าวไปถวายวัดในวันเทศกาลสำคัญ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษาและออกพรรษา หรือทำบุญอุทิศส่วนกุศลในโอกาสอื่น ๆ ซึ่งประเพณีการทานขันข้าวเป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ของคนท้องถิ่นในการสืบทอดเรื่องความกตัญญูและการสั่งสอนบุตรหลานเกี่ยวกับการทำบุญตามวิถีพุทธและการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษตามขนบธรรมเนียมไทย นอกจากนี้การประกอบอาหารและการไปทำบุญร่วมกันที่วัดยังเป็นกิจกรรมที่ทำให้ครอบครัวเกิดความรัก ความอบอุ่นและประการสำคัญการพาเด็ก ๆ ไปทานขันข้าวที่วัดเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมการทำบุญและการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษโดยไม่ต้องอบรมสั่งสอน แต่ผู้ใหญ่ได้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างให้กับลูกหลานได้เห็นและปฏิบัติตาม ซึ่งจัดเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง รวมทั้งเป็นการทำให้พระสงฆ์ได้มีสิ่งของสำหรับอุปโภคและบริโภค เป็นการช่วยกันจรรโลงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยให้คงอยู่สืบต่อไปชั่วกาลนานด้วย (ชมรมอัครคุ้มเมืองสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562)

1.2 ประเพณีกินวอของจังหวัดตาก เป็นประเพณีการเฉลิมฉลองปีใหม่ของชาวเขาเผ่าลาหู่ (มูเซอ) เรียกว่า ประเพณีเขาะเจ้าเว ซึ่งแปลว่า “ปีใหม่การกินวอ” เป็นช่วงเวลาที่ยุวกาญจนาภิมิตร ได้กลับมาร่วมงานกันที่บ้านอย่างพร้อมเพรียงเรียงหน้า ไม่ว่าจะอยู่ใกล้ไกลเมื่อทราบข่าวทางหมู่บ้านตัวเองจะจัดงานดังกล่าวก็จะกลับมาร่วมกัน เทศกาลของลาหู่ค่อนข้างจะมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง แตกต่างจากชนเผ่าอื่น ๆ ประเพณีปีใหม่หรือการกินวอนี้มีความสำคัญต่อชาวลาหู่อย่างยิ่ง เพราะเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเผ่า โดยประเพณีไม่ได้กำหนดวันวันไว้อย่างเฉพาะเจาะจงว่าจะจัดขึ้นวันไหน แต่จะมีการตกลงร่วมกันให้จัดในช่วงเวลาที่สมาชิกของกลุ่มตนเสร็จสิ้นจากภาระกิจการงานต่าง ๆ ตามอาชีพที่ทำอยู่ และเมื่อเห็นว่าสมาชิกส่วนใหญ่อยู่พร้อมเพรียงกัน” ส่วนมากก็จะทำเหมือนกันและเริ่มพร้อมกัน (Museumthailand, 2563)

1.3 ประเพณีรับส่งตายายของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่มีความเชื่อเกี่ยวกับดวงวิญญาณของเหล่าบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เชื่อกันว่าในเดือนสิบของทุกปี ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่อยู่ในยมโลกจะได้รับการปลดปล่อยเพื่อมารับเอาส่วนบุญส่วนกุศล และบรรดาลูกหลานของผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องแสดงความกตัญญูตงเวทด้วยการจัดพิธีกรรมเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ดวงวิญญาณเหล่านั้น เชื่อว่าถ้าหากลูกหลานคนใดได้ทำพิธีดังกล่าวนี้ จะได้รับการอวยพรจากบรรพบุรุษให้มีความสุขและความเจริญในชีวิต ขณะเดียวกันหากลูกหลานละเลยไม่จัดพิธีกรรม อาจถูกสาปแช่งให้พบกับภัยพิบัตินานัปการ (“เมืองเก่าของไทย,” 2550)

2. ประเพณีเกี่ยวกับสังคม

ประเพณีเกี่ยวกับสังคม หมายถึง ประเพณี พิธีกรรมที่มีกำหนดเวลาจัดขึ้นในแต่ละเดือนตลอดรอบ 1 ปี ตามวิถีชีวิตของชุมชนส่วนใหญ่เป็นการกำหนดเวลาตามจันทรคติ มีทั้งประเพณีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีสงเทวดา ความเชื่อทางพุทธศาสนา และประเพณีเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ เช่น สงกรานต์ เป็นต้น (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2563)

2.1 ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทรายของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทรายเป็นเอกลักษณ์สงกรานต์มอญ สังขละบุรี ประเพณีนี้จัดในช่วงสงกรานต์ ถือเป็นงานบุญยิ่งใหญ่ประจำปีที่สืบทอดมายาวนานของชาวไทยเชื้อสายมอญที่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จัดขึ้นภายในบริเวณวัดวังกวีเวการามหรือวัดหลวงพ่อดุตตะมะ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตที่ทำให้ผู้คนหลั่งไหลมาร่วมงาน (จังหวัดกาญจนบุรี, 2561a)

2.2 ประเพณีลอยกระทงสายของจังหวัดตาก เป็นประเพณีที่หลอมรวมพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาชาวบ้านและงานศิลปวัฒนธรรมจนเป็นรูปแบบที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งเป็นการแสดงถึงการคารวะแม่น้ำปิงของชาวจังหวัดตาก มีตำนานเล่าขานกันมาว่า ช่วงวันเดือนเพ็ญ ชาวบ้านล่องเรือออกไปหาปลาในแม่น้ำปิง เมื่อคิดถึงบ้านจะนำเอากะลาใส่อาหารแล้วปล่อยลอยไปตามสายน้ำปิงไปยังคนที่บ้านซึ่งอยู่ท้ายน้ำ จึงสำนึกถึงบุญคุณของแม่น้ำสายนี้ที่เป็นทั้งแหล่งอาหารและนำพาความคิดถึงไปสู่คนทางบ้าน ต่อมามีการพัฒนาในการทำกระทงสาย คือ ใช้กะลาบรรจุน้ำมันเทียนลอยในแม่น้ำปิง เพื่อรำลึกและทดแทนพระคุณแม่น้ำปิงจนกลายเป็นกระทงสาย และมีการทอดผ้าป่าน้ำคล้ายกับการบังสุกุล กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับเจ้ากรรมนายเวรผู้มีพระคุณ ปฏิบัติสืบทอดกันมาเกือบร้อยปี ("ประเพณีลอยกระทงสาย," 2563)

2.3 ประเพณีปอยขันทอกรวมใจไทยวนของจังหวัดราชบุรี ตามธรรมเนียมของคนล้านนา นั้น เมื่อได้สร้างถาวรวัตถุถวาย เพื่อพระศาสนาหรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมสำเร็จก็จะมีการเฉลิมฉลองเรียกว่า "ปอยหลวง" ซึ่งเป็นการเลี้ยงผีเฮือน ผีโคตรเหง่า ผีปู่ย่าตาตาคำของไทยวนจังหวัดราชบุรี (เป็นพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษ) มากกว่า 10 เหง่า (คือมากกว่า 10 ต้นตระกูล) และทำบุญถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุอุทิศแด่บรรพบุรุษ (ทีมงานทูลเกล้าฯ, 2552)

3. ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค

ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค หมายถึง ประเพณีหรือพิธีกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการรักษาผู้คนให้หายจากอาการเจ็บป่วย เชื่อว่าการรักษาคนไม่สบายนั้นไม่ใช่เพียงแค่การรักษาทางร่างกาย แต่จะต้องมีการรักษาจิตใจของผู้ป่วยให้พวกเขามีกำลังใจด้วย ชาวบ้านในท้องถิ่นมักทำพิธีกรรมรักษาโรคในลักษณะที่เป็นการสื่อสารและวิงวอนต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ โดยมี "หมอพื้นบ้าน" เช่นที่เรียกว่า หมอขวัญ หมอพรหมณ์ คนทรง หรือหมอผีคอยทำหน้าที่ประกอบพิธี และมักมีสมาชิกในครอบครัวของผู้ที่ได้รับความเจ็บป่วย บรรดาเครือญาติ หรือชาวบ้านในชุมชนนั้นมาเข้าร่วมพิธีด้วย ซึ่งมีส่วนช่วยสร้างกำลังใจให้แก่ผู้ป่วย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2563)

3.1 ประเพณีพิธีกรรมการบวชหัวเข้าของจังหวัดกาญจนบุรี เป็นพิธีกรรมการบวชหัวเข้า ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องภูตผี การรักษาไข้ และการสร้างขวัญกำลังใจให้กับคนชาวมุขด้วยกัน เป็นความเชื่อที่นับถือกันมานานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ เป็นความเชื่อที่ไม่อาจลบหลู่ได้ และถ้าคนมุขคนไหนทำผิดประเพณีก็จะโดนผีขมูทัก คือ ผีขมูเข้าสิง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี, 2559)

4. ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน

ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน หมายถึง ประเพณีหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของนาไร่ในความเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ชาวบ้านผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิถีทำมาหากินและวิถีการผลิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ ส่วนใหญ่พิธีมักจะมีลักษณะเป็นการ เช่น สรง เจรจา อ้อนวอนขอต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ส่งผลให้ได้ผลิตผลที่อุดมสมบูรณ์ เช่น พิธีแรกนา พิธีขอฝน พิธีทำขวัญข้าว โดยพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีบทบาทต่อการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนในชุมชนได้มีความมั่นใจว่า ผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติจะช่วยลดบันดาลให้พวกเขาประสบความสำเร็จและผลผลิตทางเกษตรกรรมมีความอุดมสมบูรณ์ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2563)

4.1 ประเพณีการทำขวัญข้าวของจังหวัดกาญจนบุรี เป็นประเพณีทำขวัญแม่โพสพ (ทำขวัญข้าว) จัดเป็นประเพณีสำคัญของชาวนาที่มีการทำสืบทอดมาแต่โบราณ โดยจะกระทำกันตั้งแต่ช่วงข้าวเริ่มตั้งท้อง เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณแม่โพสพที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ผืนนา มีความเชื่อกันว่า “ถ้าได้มีการทำขวัญข้าวแล้วจะไม่ทำให้เมล็ดข้าวล้ม ไม่มีหนอน และสัตว์ต่าง ๆ มากัดกินข้าว ทำให้ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์” พิธีทำขวัญข้าวนี้ ชาวบ้านมักจะทำในช่วงเดือนตุลาคม และมีการกำหนดวัน คือวันจันทร์กับวันศุกร์ แต่ถ้าวันดังกล่าวตรงกับวันพระก็จะไม่ทำการทำขวัญข้าวจะต้องทำในช่วงเช้าไปจนถึงเที่ยงวัน ผู้ทำพิธีนี้ต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้น ในช่วงเช้าของวันนั้น ชาวบ้านจะเตรียมเครื่องเช่น ไห้ว ได้แก่ ธงผ้าสี โดยในธงนั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ จะต้องมีผ้าสีแดงและขาวปนกันด้วย ข้าวปากหม้อ แกงปากหม้อ หมากพลู ขนมกระยาสารท และผลไม้ประเภทกล้วย อ้อย ส้ม หรือผลไม้รสเปรี้ยว จากนั้นต้องมีเครื่องแต่งตัว เช่น เสื้อผ้า สร้อย แหวน แป้งจันทร์ น้ำมันหอม และน้ำมันที่ทำขึ้นในวันออกพรรษาสำหรับนำไปรดต้นข้าว เพื่อจะได้ให้ต้นข้าวออกข้าวได้ง่ายไม่มีโรคภัย (ศูนย์ข้อมูลกลางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2563)

4.2 ประเพณีฟาดข้าวชาวกะเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณของชาวกะเหรี่ยง โดยชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงทุกหมู่บ้านจะมาร่วมงานเมื่อถึงกำหนด ซึ่งจะจัดขึ้นหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการขอบคุณและขอขมาพระแม่โพสพ ที่ให้ข้าวมีความอุดมสมบูรณ์ กิจกรรมในงาน

ประกอบด้วย การแข่งขันฟาดข้าวของแต่ละหมู่บ้าน การร้องเพลงพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน และการทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ (อมร เจือดี, 2563)

4.3 ประเพณีวัวลานหรือวัวระดอของจังหวัดเพชรบุรี เป็นการแข่งขันวัวลาน ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวเมืองเพชรบุรีที่สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมเกษตรกรรม เป็นการพักผ่อนหย่อนใจและมีการเล่นเกมสนุกสนานตื่นเต้น เป็นการส่งเสริมอาชีพทางอ้อมที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เลี้ยงวัว ดูแลวัวให้มีความแข็งแรงสมบูรณ์เพราะหวังจะนำวัวไปลงแข่งขันในกิจกรรมดังกล่าว เพื่อจะได้รับเงินรางวัลและมีชื่อเสียง การละเล่นวัวลานเกิดขึ้นมาจากการใช้วัวมัดข้าว (นิสันติ ศิลประเสริฐ, 2557)

5. ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อสิริมงคล

ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อสิริมงคล หมายถึง พิธีกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของสังคม มีบทบาทสำคัญในการทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พิธีกรรมเหล่านี้จะทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่าตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีส่วนร่วมในสังคมหรือประเทศ และยังเป็นโอกาสที่ชาวบ้านจะได้ทำบุญ ทำทาน เฉลิมฉลอง ร่วมกัน ได้กินเลี้ยงและมีความสุขสนุกรื่นเริงด้วยกันในวาระสำคัญ เช่น งานบุญประจำปี งานทำบุญประเทศ งานสวดมนต์ข้ามปี งานแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ พิธีสืบชะตาเมือง เป็นต้น (ศุภนย์ มานุษยวิทยาสิรินธร, 2563)

5.1 ประเพณีทำบุญถนนของจังหวัดตาก เป็นประเพณีที่จัดทำขึ้นมาเพื่อให้ถนนทุกสายรวมไปถึงผู้คนที่สัญจรไปมาตามท้องถนนนั้นเกิดความเป็นสิริมงคล โดยจะมีการจัดเตรียมประรำพิธีขึ้นแล้วโยนด้ายไปตามถนนสายต่าง ๆ หากด้ายที่โยนนั้นผ่านหน้าบ้านหรือร้านใครที่ริมถนนก็จะใช้ด้ายผูกโยงลงมาพันเข้ากับเจดีย์เล็ก ซึ่งก่อขึ้นด้วยทรายพร้อมด้วยกระดาษที่ตัดให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ มีพระสงฆ์ทำหน้าที่สวดมนต์ และจัดให้มีมหรสพเฉลิมฉลองทั้งกลางวันและกลางคืน (Kitipat, 2563)

5.2 ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยงของจังหวัดราชบุรี จัดขึ้นทุกปีในช่วงวันขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ เดือน 5 ที่วัดแจ้งเจริญ ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี จะมีการจัดงาน “ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยง” ซึ่งเป็นความเชื่อที่ชาวกะเหรี่ยงได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เดินทางรอนแรมมาเพื่อนมัสการหลวงพ่ออม เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดแจ้งเจริญที่ชนชาวกะเหรี่ยงให้ความนับถือและมีความศรัทธาเป็นอย่างมาก ชนชาวกะเหรี่ยงมีการพลีกรรม บวชพระ บวชชี ขอลูก อาบและดื่มกินน้ำมนต์ โดยมีความเชื่อว่าการที่ให้หลวงพ่อเหยียบหลังก่อนที่จะเดินทางกลับภูมิลำเนาของตนเองนั้น อำนาจผลบุญที่ได้ทำไปนั้นจะส่งผลทำ

ให้พวกเขาเจริญรุ่งเรือง ขจัดปัดเป่าสิ่งสกปรกภายในจิตใจ เพราะถือเป็นสิริมงคลในการดำรงชีวิตต่อไป (เที่ยวราชบุรี.COM, 2563)

5.3 ประเพณีสงฆ์พระสงฆ์ของจังหวัดกาญจนบุรี จัดขึ้นในช่วงวันที่ 13 ถึง 15 เมษายนของทุกปี ณ บริเวณวัดวังแก้วเวการาม ช่วงเช้าทำบุญตักบาตร ก่อเจดีย์ทราย รดน้ำพระสงฆ์มอญ มีกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านที่หาได้ยาก เช่น การละเล่นสะบ้า และมีอาหารพื้นบ้านของชาวมอญให้ลองชิมด้วย ชาวมอญมีความเชื่อและแรงศรัทธาที่พร้อมใจกันนอนเรียงรายเป็นแถวยาว ให้พระสงฆ์เดินเหยียบไปบนหลังของตน เพื่อความเป็นสิริมงคลและช่วยขจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ มีพิธีสงฆ์ผ่านรางกระบอกไม้ไผ่ที่นำมาผูกต่อกันเรียงราย รวมความยาวนับได้เป็นกิโล ณ บริเวณลานด้านหน้าเจดีย์พุทธคยา ก่อนปิดท้ายเทศกาลด้วยการเล่นสาดน้ำสงฆ์ร่วมกันอย่างสนุกสนาน (จังหวัดกาญจนบุรี, 2561b)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ทบทวนผลการวิจัยที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภูมิภาคอื่น ๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีงานวิจัยหลายชิ้นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเพณี วิถีชีวิต พิธีกรรมและกิจกรรมของชุมชน พบว่ามีภูมิปัญญาแฝงอยู่ ได้แก่ งานวิจัยของพระปลัดวัชร วชิรญาณ (2564) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเชิงพุทธของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีหลายประเพณีที่ปลูกฝังและสอนให้คนรุ่นหลังได้แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ มีความเคารพเชื่อฟังเชื่อพ่อแม่และการประสานสัมพันธ์กันในเครือญาติ ส่งเสริมการสร้างความรักความสามัคคีในหมู่ลูกหลานหรือคนในชุมชนตลอดจนการทำบุญตามวิถีของพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่ได้ทำร่วมกัน เช่น ประเพณีแซนโฌนตา เป็นกิจกรรมการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบุพพการี โดยมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตเมื่อมีการจัดงานหรือการเดินทางไกลไปในที่ต่าง ๆ ก็จะมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวแก่ผีบรรพบุรุษช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย ประเพณีบุญข้าวจีซึ่งผู้คนได้มีโอกาสทำอาหารไปถวายพระสงฆ์ สวดมนต์กราบไหว้พระและรับศีล ประเพณีบวชนาคซึ่งชายหนุ่มในชุมชนที่มีศรัทธามาร่วมบวช บางรูปบวชแล้วก็อยู่ต่อในพรรษา บางรูปติดภาระงานก็ลาสิกขา แต่อย่างน้อยก็ได้สัมผัสและมีประสบการณ์ในพิธีกรรมนี้ และถือเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป เป็นต้น งานวิจัยของ พัชรวาลัย มีทรัพย์ และคนอื่น ๆ (2559) ได้ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล จังหวัดพิษณุโลก พบว่า มีภูมิปัญญาด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ

และศาสนา การละเล่นดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจและความเป็นอยู่ โดยในด้านเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นพบว่า เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมและความเชื่อ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้คนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของบุคคล กลุ่มคนและชุมชน ด้านคติความเชื่อ ส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจให้คนในชุมชน ทั้งการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนด้วยการละเล่นและทำกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในชุมชนนั้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และงานวิจัยของ (นพรัตน์ ไชยชนะ, 2562) ศึกษาเรื่องแกงบวนบ้านตลิ่งแดงและความมั่นคงทางอาหารในท้องถิ่น ซึ่งในการปรุงแกงบวนแต่ละครั้งต้องใช้แรงงานในการเตรียมวัตถุดิบหลายคนถือเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน แรงงานชายมีหน้าที่ในการเตรียมวัตถุดิบในท้องถิ่น ส่วนแรงงานหญิงมีหน้าที่ในการร่วมทำร่วมปรุงแกงบวน เป็นต้น

ในบริบทของงานวิจัยในต่างประเทศ พบในงานวิจัยของ Aritonang, Sibarani, และ Perangin-Angin (2022) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาในประเพณีมาร์ตัมบา เกาะสุมาตราเหนือ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงปรากฏอยู่ในประเพณีและสามารถรักษา สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบในประเพณีมาร์ตัมบามี 5 ประการ ได้แก่ ความ เป็นปึกแผ่นทางสังคมและความร่วมมือระหว่างกัน เครือญาติ การเคารพซึ่งกันและกัน ความ กตัญญูกตเวที และการอนุรักษ์วัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพซึ่งมีความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่นในงานวิจัยของ พิมณิชา พรหมมานต, หทัยรัตน์ ทับพร, และ กรรณิการ์ สัจกุล (2562) ได้วิเคราะห์คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้าน ในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้านนั้นมีคุณค่าทางด้านจริย ศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ โดยคุณค่าทางด้านความเป็นจริยศาสตร์ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับ ธรรมชาติที่นำไปสู่การปรับตัว คุณค่าทางความคิดที่เกี่ยวกับจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม มุ่งไปสู่การ ทำประมงอย่างยั่งยืน คุณค่าทางทักษะที่เกิดขึ้นจากความพากเพียร ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที การแสดงความเคารพ ธรรมชาติ คุณค่าภายนอกต่อบุคคลในด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพแบบพอเพียง คุณค่าต่อสังคมใน ด้านการสร้างควมสามัคคี การสร้างความเป็นอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจให้แก่ ท้องถิ่น คุณค่าทางด้านความเป็นสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ คุณค่าที่เกิดขึ้นมาจากวิธีการทำประมงที่ มนุษย์ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติและรับรู้ความงามของธรรมชาติผ่านการมองเห็น การได้ยิน และ

การได้สัมผัสความงามจากความกลมกลืนของเครื่องมือที่ใช้ทำประมงพื้นบ้านและธรรมชาติ งานวิจัยของ ญัฐกฤตย์ ดิษฐวิรุฬ (2558) ศึกษาวิถีชีวิตและมรดกทางภูมิปัญญาของชาวไทยยวนราชบุรี พบว่า มรดกทางภูมิปัญญาในวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยยวนนั้นเป็นองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ ความเชื่อ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในวิถีการดำเนินชีวิตที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูล ฟังฟังอาศัยกันและกัน และงานวิจัยของ สุวิทย์ วงษ์บุญมาก (2558) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย เกิดจากการนำหินอ่อนพรานกระต่ายซึ่งเป็นเหมือนหินอ่อนแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีสีชมพูสวยงาม และเป็นที่ต้องการของตลาด มาทำเป็นผลิตภัณฑ์หินอ่อนพรานกระต่าย 3 ประเภท คือ 1) ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมไทย และจีน 2) เครื่องตกแต่งอาคารบ้านเรือนและของใช้เบ็ดเตล็ด 3) งานแกะสลักของไหว้

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในแต่ละชุมชนรวมไปถึงการให้ความสำคัญกับการหาคำตอบเกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดหรือสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านั้น เนื่องจากภูมิปัญญาจัดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ค่าควรค่าแก่การรักษาหรืออนุรักษ์ให้คงอยู่ ทั้งนี้วิธีการถ่ายทอดส่วนมากมักจะเป็นการส่งต่อกันมากจากคนรุ่นเก่า และเมื่อยุคสมัยผ่านไปมีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเกิดขึ้น ทำให้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บและเผยแพร่ภูมิปัญญา รวมไปถึงการใช้ทฤษฎีช่วยในการจัดการ เช่น การจัดการความรู้ช่วยในการจัดการภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้เป็นระบบมากขึ้น ช่วยป้องกันการสูญหาย จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้ดังนี้

2.1 การปฏิบัติจริง มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นหลังสืบทอดกันมา เช่น การปฏิบัติตามหลักการพัฒนาภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และลูกหลานนำมาปฏิบัติต่อ ๆ กันมา การศึกษาตามอัธยาศัยโดยมีรากฐานจากครอบครัวในอดีตผู้สืบทอดคือ คนในพื้นที่ การเรียนรู้งานช่างจากครูช่าง การถ่ายทอดภูมิปัญญาในลักษณะแม่สอนลูก ยายสอนหลาน ใช้วิธีการสาธิตของผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา และการฝึกปฏิบัติของผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยการสื่อสารแบบตัวต่อตัว (ญัฐกฤตย์ ดิษฐวิรุฬ, 2558; นพรัตน์ ไชยชนะ, 2562; พระปลัดวัชรระ วชิรญาณ, 2564; พิชราภรณ์ ตาละลักษมณ์, อรณัดดา ชินศรี, และ ธีราพร ทองปัญญา, 2562; พิมณิชา พรหมมานิต และคนอื่น ๆ, 2562; อัจฉราพร จิวสุภา, 2560)

ในงานวิจัยของต่างประเทศพบในงานวิจัยของ Wungrath (2021) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านอาหารของชาวไทลื้อ และพบว่า ภูมิปัญญาได้ถูกถ่ายทอดผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนในชุมชน และนำไปปฏิบัติ องค์ความรู้ส่วนใหญ่ถูกจัดเก็บในรูปแบบของประสบการณ์ในตัวบุคคล และไม่พบว่ามีการจัดเก็บภูมิปัญญาในรูปแบบของเอกสารหรือลายลักษณ์อักษร

2.2 การสอนและการฝึกอบรม มีการถ่ายทอดด้วยการสอนหรือฝึกอบรม เช่น การให้ความรู้ ฝึกอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การผสมผสานกับการศึกษาในสังคมทันสมัย การเรียนรู้โดยใช้สื่อกราฟิก การเรียนรู้เป็นกลุ่มในการจัดการศึกษาสมัยใหม่ จัดประสบการณ์อย่างเป็นขั้นตอนเพื่อให้อยู่ในรูปของหลักสูตรท้องถิ่น (ณัฐกฤตย์ ดิษฐวิรุฬ, 2558; พระปลัดวัชรระ วชิรญาณ, 2564)

2.3 การบันทึก เป็นการบันทึกภูมิปัญญาในรูปแบบลายลักษณ์อักษร หรือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เช่น การจัดทำคู่มือภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ จัดทำคู่มือสารสนเทศ ใช้เทคโนโลยีเพื่อทำงานติดต่อสื่อสาร การพัฒนาเป็นสื่อเผยแพร่ข่าวสารให้ความรู้แก่คนในชุมชน (พระปลัดวัชรระ วชิรญาณ, 2564; ระวีวรรณ วรรณวิไชย, 2560)

2.4 การใช้กระบวนการจัดการความรู้ พบในการวิจัยของ สุวิทย์ วงษ์บุญมาก (2558) ซึ่งศึกษากระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย พบว่ามี 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้ตามหลักวิถีคิดของชาวบ้าน เน้นคติด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ชาวบ้านมุ่งอธิบายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ ด้วยวิธีการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบด้วยการบันทึก การถ่ายภาพและวีดิทัศน์ 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล 5) การเข้าถึงความรู้ การจัดทำสื่อในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ วิดิทัศน์ การจัดทำเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ การสาธิต การเขียนแบบ และการสืบทอดด้วยวาจา 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ 7) การเรียนรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เกิดระบบการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ ประสบการณ์ใหม่

อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น บางพื้นที่มีอุปสรรคและปัญหาบางประการ ได้แก่ การขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้ทายาท ผู้รับการถ่ายทอดมีเวลาฝึกปฏิบัติที่ไม่ต่อเนื่อง (นฤมล ชมโฉม, 2562; พัชราภรณ์ ตาละลักษมณ์ และคนอื่น ๆ, 2562) ทั้งนี้จากงานวิจัยได้เสนอแนะแนวทางในการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญา คือ ควรส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ หน่วยงานภาครัฐต้องมี

บทบาทและส่วนร่วมในการส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญา การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยในการผลิตสื่อเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ระยะที่ 1 การวิจัยเอกสาร เป็นการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งศึกษาจากรายงานการวิจัย บทความวิชาการ และบทความวิจัยจากวารสารและฐานข้อมูลออนไลน์ โดยมีเกณฑ์ในการเลือกเอกสารดังนี้

1. เอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. เอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดแทรกอยู่ในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
3. เอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่หรือวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้รู้ในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน จากพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งจะคัดเลือกประเพณีที่หายาก ไม่ปรากฏที่ภูมิภาคใด และคาดว่าอาจเสี่ยงต่อการสูญหายของจังหวัดละ 1 ประเพณี เลือกสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในพื้นที่ที่ประเพณีนั้นปรากฏ แห่งละ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์เพื่อให้ได้ข้อมูลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวทางการเก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งควรมีขนาดตัวอย่างประมาณ 5-30 คน (ประไพพิมพ์ สุธีวสินนทร์ และ ประสพชัย พสุนนท์, 2559) เกณฑ์ในการเลือกมีดังนี้

1. ผู้รู้ในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ประสบการณ์ในการปฏิบัติ ตามประเพณีที่กำหนดไว้ในการศึกษาครั้งนี้
2. ผู้รู้ในชุมชน กรณีที่เป็นชนเผ่า เลือกผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตก ของประเทศไทยโดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบบันทึกข้อมูล มีขั้นตอนการ สร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1.1 สร้างแบบบันทึกโดยมีหัวข้อเนื้อหาการบันทึกตามกรอบแนวคิดในการวิจัย มี ลักษณะเป็นแบบเติมคำ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของไทย ประกอบด้วย 5 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์
- 2) ประเพณีเกี่ยวกับสังคม
- 3) ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค
- 4) ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน
- 5) ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อความบันเทิง

ตอนที่ 2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 7 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) การบอกเล่า
- 2) การเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 3) การสาธิต
- 4) การแสดงและการละเล่น
- 5) การบันทึกองค์ความรู้
- 6) การจัดแหล่งเรียนรู้
- 7) การปฏิบัติจริง

1.2 ทดสอบความเที่ยงของแบบบันทึกโดยคัดเลือกบทความที่มีเนื้อหาสอดคล้อง ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้จำนวน 5 ชื่อเรื่อง แล้วให้ผู้ทดสอบซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียง กับผู้วิจัย จำนวน 3 คน บันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งจากการตรวจสอบ การบันทึกข้อมูลของผู้บันทึกทั้ง 3 คน พบว่า มีการบันทึกได้สอดคล้องกันร้อยละ 100 เป็นไปตาม

เกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่า ผู้ทดสอบและผู้วิจัยต้องบันทึกข้อมูลสอดคล้องกันคิดเป็นอย่างน้อยร้อยละ 80 ขึ้นไป ถือว่าเป็นแบบบันทึกที่มีความเที่ยง สามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้จริง

2. การวิจัยระยะที่ 2 ศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีเนื้อหาประเด็นคำถามตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดังนี้

2.1 สร้างแบบสัมภาษณ์โดยกำหนดประเด็นคำถามและการสังเกตตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

2.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

2.1.2 ประเพณีที่พบในภาคตะวันตกของประเทศไทย

2.1.3 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ประกอบด้วย

- 1) วัตถุประสงค์ในการถ่ายทอด
- 2) รูปแบบการเรียนรู้และวิธีการถ่ายทอดความรู้
- 3) ขั้นตอนการถ่ายทอด
- 4) ผลลัพธ์ที่ได้จากการถ่ายทอด
- 5) ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

2.2 การหาคุณภาพของเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมศาสตร์ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์ผ่านเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ซึ่งพบว่าข้อคำถามทั้งหมดได้คะแนนระหว่าง 0.67-1.00 ได้รับข้อเสนอแนะปรับแก้การใช้ภาษา และเพิ่มเติมข้อความให้ครอบคลุมตามประเด็น จากนั้นนำไปทดลองสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 ราย นำผลที่ได้มาปรับแก้ข้อคำถามอีกครั้งก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยนำเสนอโครงการวิจัยคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รหัสโครงการวิจัย SWUEC-G 216/2565 วันที่ให้การรับรองคือ 23 พฤษภาคม 2565 ผลการพิจารณา คือ คณะกรรมการฯ ให้การรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล และให้มีการให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

2. ผู้วิจัยได้ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อนำไปขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลวิจัย โดยผู้วิจัยได้แนะนำตัว อธิบายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในงานวิจัยครั้งนี้ และแจ้งเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มตัวอย่างตอบรับให้ความร่วมมือ จึงดำเนินการตามขั้นตอนของการเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม-มกราคม 2565 จากเอกสารที่เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2541–2566 จำแนกตามประเภท ได้แก่ บทความวิจัย 8 บทความ บทความวิชาการ 17 บทความ วิทยานิพนธ์ 11 เรื่อง สารนิพนธ์ 1 เรื่อง และเว็บไซต์ 35 เว็บไซต์ รวมทั้งสิ้น 72 รายการ โดยใช้คำค้น ดังนี้

- “ประเพณีจังหวัดตาก”
- “ประเพณีจังหวัดกาญจนบุรี”
- “ประเพณีจังหวัดราชบุรี”
- “ประเพณีจังหวัดเพชรบุรี”
- “ประเพณีจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”
- “ประเพณีภาคตะวันตก”
- “ภาคตะวันตก”
- “การถ่ายทอดภูมิปัญญา”
- “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”
- “การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น”
- “local wisdom”
- “transmission of local wisdom”
- “the transmission”

“tradition”

จากนั้นเมื่อค้นพบเอกสารเกี่ยวกับประเพณี ได้ดำเนินนำชื่อเฉพาะของแต่ละประเพณี มาเป็นคำสำคัญในการสืบค้นอีกครั้ง

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการในเดือนเมษายน 2566 ผู้วิจัยได้นัดหมายวันที่ กำหนดเวลาและสถานที่ เพื่อขอสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งผู้วิจัยเดินทางไปการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ในการสัมภาษณ์ เริ่มต้นด้วยการแนะนำตัว สนทนา ชักถามเรื่องทั่วๆ ไปก่อนเพื่อทำความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลและเป็นการสร้างบรรยากาศในการสนทนา จากนั้นชี้แจงวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ และให้คำสัญญาแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ว่าจะเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์ไว้เป็นความลับ แล้วจึงขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์จัดบันทึกบทสนทนาและบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนใช้เวลาประมาณ 30-40 นาที

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามขั้นตอนของ ชาย โทธิสิตา (2550) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การวิจัยระยะที่ 1 การวิจัยเอกสาร

1.1 ตรวจสอบความครบถ้วน และถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกในแบบบันทึก

1.2 คัดแยกและจัดเรียงเนื้อหาตามประเภทของประเพณีที่ได้กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย

1.3 วิเคราะห์ภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีโดยใช้คำสำคัญที่เป็นตัวแทนของเนื้อหาที่พบในลักษณะของประเพณีแต่ละประเพณี

1.4 วิเคราะห์ความถี่ของภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณี

1.5 นำภูมิปัญญาที่พบมาจัดกลุ่มและจำแนกเป็นมิติ

1.6 นำมิติภูมิปัญญาที่ได้จากข้อ 1.4 เสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมศาสตร์ ตรวจสอบความถูกต้องของการจัดกลุ่มมิติภูมิปัญญา และการใช้ภาษา จากนั้นแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.7 นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบบรรยายและแผนภาพ

2. การวิจัยระยะที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก

2.1 ดำเนินการถอดไฟล์บันทึกเสียง และข้อมูลที่จัดบันทึกมา แบบคำต่อคำและขีดเกลากภาษา โดยแยกตามผู้ให้สัมภาษณ์เป็นรายคน จากนั้นจึงตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูล

2.2 ตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบจากแหล่งข้อมูล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นปราชญ์ชุมชน และกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในประเพณีของชุมชนนั้น นอกจากนี้มีการเปรียบเทียบข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลวิธีสัมภาษณ์ควบคู่ไปกับการสังเกต

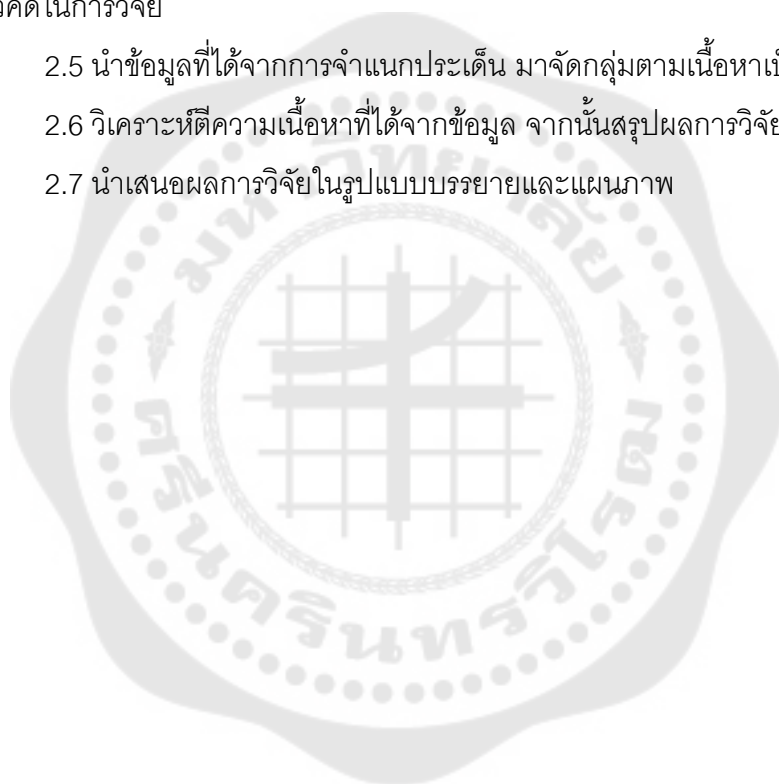
2.3 วิเคราะห์เนื้อหาด้วยวิธีสรุปความ โดยกำหนดคำสำคัญแทนสาระหลักที่อยู่ในข้อมูลล่วงหน้าและกำหนดรหัสเพิ่มเติมระหว่างการวิเคราะห์กรณีที่พบหัวข้อหลักเพิ่มจากที่กำหนดไว้

2.4 ผู้วิจัยได้อ่านเนื้อหาทั้งหมดของข้อมูลและเลือกบันทึกประเด็นหลักโดยอิงจากกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.5 นำข้อมูลที่ได้จากการจำแนกประเด็น มาจัดกลุ่มตามเนื้อหาเป็นหมวดหมู่

2.6 วิเคราะห์ตีความเนื้อหาที่ได้จากข้อมูล จากนั้นสรุปผลการวิจัย

2.7 นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบบรรยายและแผนภาพ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย และวิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว โดยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย พบภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย 5 ด้าน ดังนี้

1.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ จากการศึกษา พบว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่จัดขึ้นในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านในช่วงสำคัญ ๆ ในชีวิต ประกอบด้วย 8 ประเพณี ดังนี้

1.1.1 ประเพณีกินข้าวห่อ จังหวัดราชบุรี (ชื่อเรียกอื่น ได้แก่ ประเพณีอั้งหมีถ่องหรือประเพณีทานขันข้าว)

- ลักษณะประเพณี เป็นพิธีสู่ขวัญของชาวกะเหรี่ยงที่จัดขึ้นในเดือนเก้า นิยมจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ หรือหากไม่สะดวกก็อาจจะจัดในวันอื่นก็ได้ เกิดจากความเชื่อที่ว่า เดือนเก้าเป็นเดือนไม่ดี มีวิญญาณชั่วร้ายออกหากิน และจะกิน “ขวัญ” (ขวัญ) ตามความหมายที่เป็นนามธรรม หมายถึง สิ่งที่ไม่ได้ตัวตน เชื่อว่ามีอยู่ประจำชีวิต อยู่ในร่างกายของคนตั้งแต่เกิด สามารถ

หลบหนีไปได้และสามารถเรียกกลับคืนมาได้เช่นเดียวกัน โดยปกติถ้าขวัญอยู่กับตัวก็จะเป็นสิริมงคล สุขสบาย ไม่เจ็บไม่ไข้ จิตใจมั่นคง แต่ถ้าขวัญหนีหายไปก็จะเกิดอันตรายแก่ผู้นั้นได้นอกจากนี้ยังเป็นคำที่อนุโลมใช้กับสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วย เช่น ขวัญบ้าน ขวัญเมือง ขวัญข้าว ขวัญช้าง (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2555; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558) ทำให้เจ้าของขวัญเจ็บป่วยได้ ประเพณีนี้ใช้เวลาจัดสองถึงสามวัน วันแรกซึ่งเป็นวันก่อนกินข้าวห่อ จะเป็นการเตรียมทำข้าวห่อเสร็จแล้วทำพิธีเรียกขวัญและผูกขวัญสองครั้ง คือ เรียกขวัญ 1 ครั้งก่อนกินข้าวห่อในตอนเย็น และก่อนทำพิธีกินข้าวห่ออีก 1 ครั้งในตอนเช้า ผู้ทำพิธีคือ ผู้ที่เป็นแม่เฒ่า (คนที่มีอายุโศกที่สุดในบ้าน) มีของบูชา ได้แก่ กระบุงบรรจุข้าวห่อดอกไม้ (ดอกไม้เป็นดอกเข็มหรือดอกดาวเรือง) ด้ายแดงและอื่น ๆ เช่น กล้วยสุก อ้อย โดยจะนำกระบุงไปตั้งที่หัวบันไดบ้าน แล้วใช้ทัพพีเคาะที่หัวบันไดเป็นจังหวะพร้อมกับเอ่ยคำกล่าวเรียกขวัญ มีความหมายในทำนองเชิญชวนให้ขวัญที่กระเจิงไปตามที่ต่าง ๆ กลับมา

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลุกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี

1.1.2 ประเพณีโบราณชาวมอญวัดคงคารามของจังหวัดราชบุรี

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีการบวชแบบมอญ พิธีจะจัดขึ้นเป็นเวลา 3 วัน แต่ก่อนการจัดประเพณีนี้ขึ้นพ่อแม่ต้องใช้เวลาเตรียมงานนานหลายเดือน โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายของนาคซึ่งมีจำนวน 3 ชุด เครื่องแต่งกายในพิธีบวชของมอญมีชื่อเรียกว่า ชุด “จางอะยาง” หรือ “จางอะย่าง” ผู้ที่ทำหน้าที่ทอผ้าและจัดเตรียมของทุกอย่างไว้ให้ คือ แม่ พี่สาว หรือน้องสาวของผู้บวช หรือหากไม่ทอผ้าเอง ก็อาจขอยืมจากคนในตระกูลเดียวกันก็ได้ แต่มีข้อแม้ว่าเขาต้องนับถือผีเดียวกันและมีการสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกันเท่านั้น มีความเชื่อว่าการคนนอกตระกูลแต่ต้องเครื่องแต่งตัวในการบวชบางชิ้นจะถือว่าของชิ้นนั้นไม่บริสุทธิ์ วันแรกของการบวชนั้น ผู้บวชจะสวม “ชุดรับแขก” คือ ไส้รงหรือผ้าม่วง และสวมเสื้อสีขาว ใช้ผ้าขาวม้าพาดไว้บนบ่า สวมสร้อยคอและกำไลข้อมือ ที่หูมีดอกไม้ทัด มีการขอขมาตีผู้ใหญ่ แล้วหลังจากนั้นจึงอาบน้ำ โขนผม บรรดาญาติผู้ใหญ่ก็จะผลัดกันตัดผมขนาด แล้วใช้ขี้วัวทาหัว ใช้หญ้าแพรก ชัด ทาขมื่น ต่อจากนั้นจะเปลี่ยนชุดเป็น “ชุดแห่นาค” คือ นุ่งผ้าม่วงแบบจีบหน้านางหม่มสไบหรือภาษามอญเรียกว่า “ติด” การเลือกสีของสไบจะเป็นสีที่ตัดกับสีของผ้าม่วง และใช้สไบสีขาวหมักทับอีกชั้น มีการแต่งหน้าเล็กน้อย สวมขลุ่ย จากนั้นตั้งขบวนแห่นาคไปที่วัดเพื่อขอบวชกับเจ้าอาวาส บางบ้านให้นำคชสีห์เข้าขบวนแห่ ระหว่างทางมีการแวะขอขมาคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านและบอกกล่าวแก่สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่น โอนอก(ศาลผีประจำตระกูล) พระภูมิเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน เจดีย์ของบรรพบุรุษ ศาลพ่อปู่ (เจ้าเทพ) เมื่อขอบวชกับเจ้าอาวาสเรียบร้อยแล้วก็พากันกลับ

บ้านเพื่อทำขวัญนาค ในช่วงเย็นบ้านที่จัดงานจะมีการสวดฉลอง “โก” หรือ “ผ้าไตร” ผู้มาร่วมพิธีร่วมกันรับประทานอาหาร พอถึงรุ่งเช้านาคจะสวมชุดที่มีลักษณะเป็นเสื้อครุยสีขาว แล้วเข้าขบวนแห่เพื่อไปที่วัด ระหว่างทางก็แวะขอขมาพอบูที่ต้นโพธิ์และฝากห่อผ้าขาวซึ่งบรรจุเส้นผมเอาไว้ที่ต้นโพธิ์ แล้วขบวนแห่จะเดินวนรอบโบสถ์สามรอบก่อนจะเข้าไปในโบสถ์เพื่อทำพิธีบวช

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการปลูกฝังความอ่อนน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส

1.1.3 ประเพณีอินทกอนพันแก่นของจังหวัดราชบุรี

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีดั้งเดิมของคนลาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม ประเพณีนี้เป็นการละเล่นของคนหนุ่มสาวลาวโซ่งหลังจากที่ฤดูทำนาทำไร่สิ้นสุดลง ทุกคนก็จะมานั่งรวมกันเป็นกลุ่มประมาณ 15-20 คนขึ้นไป ณ บ้านใดบ้านหนึ่งสำหรับเป็น "ซวง" เพื่อให้บรรดาผู้หญิงได้มานั่งทำงานฝีมือ เป็นการให้หนุ่มสาวมีโอกาสดูเลือกคู่ครอง พอถึงวันหนึ่งค่ำเดือนห้า ชาวลาวโซ่งจะจัดงานรื่นเริงกันในลักษณะนี้ตลอดทั้งเดือน หนุ่มสาวจะหยุดทำงาน ฝ่ายชายก็รวมตัวเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ 15-20 คน ตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆ เรียกว่า “เล่นคอน” คือ การละเล่นทอดลูกช่วง หากฝ่ายชายคนใดทอดลูกช่วงไปถูกฝ่ายหญิงคนใด ย่อมเป็นที่รู้กันว่าถือเป็นการจองตัวหญิงคนนั้นเอาไว้แล้ว ส่วนคำว่า “พันแก่น” หรือ “พันแคน” นั้น คือการรำยรำและการเล่นดนตรีประกอบ

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน และการปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมการรักนวลสงวนตัวให้แก่คนหนุ่มสาว

1.1.4 ประเพณีปอยขันโตกรวมใจไทยวนของจังหวัดราชบุรี

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีที่อุทิศส่วนบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วของชาวไทยวน ในประเพณีนั้นจะประกอบไปด้วย พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การเลี้ยงผีเหย้าผีเรือน การทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ส่วนในช่วงค่ำมีการจัดเลี้ยงขันโตก ซึ่งเป็นอาหารพื้นถิ่นไทยวน และการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การแสดงเครื่องแต่งกายพื้นเมือง นิทรรศการวิถีชีวิตและภูมิปัญญาดั้งเดิม เป็นต้น

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน

1.1.5 ประเพณีปอยส่างลองของจังหวัดตาก (ชื่อเรียกอื่น งานบวชลูกแก้ว)

- ลักษณะประเพณี เป็นพิธีการเฉลิมฉลองของการบรรพชาสามเณรจะมีการจัดงานประมาณสามวัน ซึ่งเป็นประเพณีของคนไทยที่มีเชื้อสายเป็นชาวไทยใหญ่ โดยก่อนถึงวันประเพณีปอยส่างลองหนึ่งวัน เด็กชายทุกคนที่เข้าร่วมประเพณีนี้จะต้องปลงผม อาบน้ำให้สะอาดและเจิมด้วยน้ำหอม แต่งกายด้วยเสื้อผ้าและเครื่องประดับต่าง ๆ อย่างอลังการ แต่ส่วนใหญ่จะไม่ใส่เครื่องประดับที่เป็นของจริง และมีการแต่งหน้าตาด้วยสีสันทัดจำนเพื่อให้ส่างลองหรือลูกแก้ว ดูสวยงามมีสง่าราศีโดดเด่นกว่าคนทั่วไป วันแรกหรือเรียกว่า “วันเอาส่างลอง” เริ่มด้วยขบวนแห่ลูกแก้ว ซึ่งการแต่งกายของลูกแก้วมีความสวยงามเปรียบเหมือนกับเทวดาตัวน้อย ๆ ซึ่มาแห่ไปรอบเมือง แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนให้ลูกแก้วนั่งเก้าอี้บนหลังรถยนต์แทน ในขบวนแห่ลูกแก้วจะมีผู้ติดตาม อาจเป็นพ่อหรือญาติพี่น้องผู้ชาย เพราะลูกแก้วต้องใส่ถุงเท้าสีขาวตลอดทั้งสามวันที่จัดงาน และห้ามไม่ให้เหยียบพื้น มีอีกคนหนึ่งทำหน้าที่กางร่มที่มียอดสูงประดับด้วยทองเพื่อกันแดดให้ไม่ให้ลูกแก้วโดนแดดเผา ในขบวนแห่จะมีเสียงดนตรีจากเครื่องดนตรีของไทยใหญ่ แสดงถึงความสนุกสนานรื่นเริง ได้แก่ มอชิง (ฆ้องซูด) ฉาบ และกลองมอชิง (กลองสองหน้า) เมื่อแห่ขบวนไปรอบเมืองเสร็จแล้ว ก็เป็นการแห่ลูกแก้วไปเยี่ยมบรรดาญาติ หรือผู้สูงอายุและบุคคลสำคัญในชุมชนนั้น เพื่อแสดงความเคารพนับถือและรับศีลรับพร เหล่าญาติและผู้สูงอายุจะใช้ถ้วยสีขาวผูกข้อมือให้ลูกแก้วทุกคน วันที่สองหรือวันรับแขกจะมีขบวนแห่เช่นเดียวกับวันแรก แต่ขบวนแห่จะมีเครื่องสักการะรูปเทียนสำหรับถวายพระพุทธรูปและจุดปัจจัยถวายพระสงฆ์ ช่วงเย็นเป็นพิธีทำขวัญและการสวดคำขวัญโดยทำหลังจากลูกแก้วรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว เพื่อเป็นการเตรียมตัวลูกแก้วที่จะเข้ารับการบวชในวันรุ่งขึ้น วันสุดท้ายซึ่งเป็นวันบวช เริ่มพิธีด้วยการนำลูกแก้วไปที่วัด ลูกแก้วกล่าวขออนุญาตบรรพชาจากพระผู้ใหญ่ เมื่อท่านอนุญาตแล้ว ลูกแก้วก็กล่าวคำปฏิญาณ และอาราธนาศีล จากนั้นเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นผ้ากาสาหวัดตรีสีเหลืองและเป็นสามเณรอย่างสมบูรณ์

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธรูปศาสนา การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการปลูกฝังความนอบน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส

1.1.6 ประเพณีผูกข้อมือกะเหรี่ยงของจังหวัดตาก (ชื่อเรียกอื่น ก็้อลาขู)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีผูกข้อมือให้แก่เด็กและเยาวชนทั้งหลายของหมู่บ้าน การผูกข้อมือในครั้งนี้เรียกว่า ผูกข้อมือเรียกขวัญ โดยวันที่ทำประเพณีนี้ตรงกับเดือนสิงหาคม ขึ้น 15 ค่ำ หรือชาวกะเหรี่ยงเรียกว่า “ลาขู” ซึ่งเป็นประเพณีประจำเผ่าของชาวกะเหรี่ยง

ทุกปีและจะเป็นการผูกข้อมือในเดือนสิงหาคมเดือนเดียวเท่านั้น เดือนอื่นนั้นผูกข้อมือไม่ได้ ชาวกะเหรี่ยงทั้งเผ่าไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ต้องจัดงานการผูกข้อมือทุกหมู่บ้าน ถือเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ของชาวกะเหรี่ยงทั้งเผ่า ปู่ย่าตายายจะนำเอาของ 13 อย่างมารวมกันให้ลูกหลานได้รู้จัก ได้แก่ จานไม้ ไม้พายข้าว ด้ายขาว ข้าวสุก 7 คำ ข้าวต้มจอกตัวผู้และตัวเมีย ข้าวเหนียวงา น้ำ กล้วยสุก น้ำอ้อย ดอกกลาขุ เพี้ยวัวดำ มะพร้าวและเทียนไขขี้ผึ้ง พร้อมทั้งอธิบายถึงความหมายของอุปกรณ์

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และการปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี

1.1.7 ประเพณีกินวอของจังหวัดตาก (ชื่อเรียกอื่น ประเพณีเขาะเจ้าเว)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีเฉลิมฉลองปีใหม่ของชาวลานู หรือ มูเซอ ใช้เวลา 12 วัน แบ่งการเฉลิมฉลองเป็นสองช่วง คือ ช่วงแรกเป็นการฉลองปีใหม่สำหรับผู้หญิง มีชื่อเรียกว่า "เขาะหลวง" หรือ "ปีใหญ่" เป็นระยะเวลา 6 วัน และช่วงที่สองเป็นการฉลองปีใหม่สำหรับผู้ชาย เรียกกันว่า "เขาะน้อย" หรือ "ปีเล็ก" เป็นระยะเวลา 6 วันเช่นกัน โดยทั้งสองช่วงจะหยุดกิจกรรมอยู่ตรงกลางหนึ่งถึงสองวัน หลังจากสองวันนี้แล้ว ในตอนกลางคืนจะมีการเต้นรำทุกคืน ตั้งแต่หัวค่ำไปจนกระทั่งรุ่งสาง ในเวลากลางวันชายหญิงจะมีการละเล่นกัน ผู้ชายเล่นขว้างลูกข่าง ผู้หญิงก็จะเล่นลูกสะบ้า และเล่นโยนลูกบอล มีขนาดประมาณกำปั้นมือ ทำจากผ้าเย็บห่อไว้ด้านนอก ข้างในห่อนั้นบรรจุเกลบหรือรำข้าวไว้ นอกจากนี้มีกิจกรรมอื่นอีก คือ การจุดเทียน สวดอ้อนวอนต่อเทพเจ้าที่ชาวลานูเคารพนับถือเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวหรือหมู่บ้านของตนมีความสุข พบแต่ความอุดมสมบูรณ์ ขอให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น หากมีชาวลานูในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกันจะจัดงานตามประเพณีดังกล่าวนี้พร้อมกัน และมีพิธีกรรมอีกหนึ่งพิธีเพิ่มขึ้นมา เรียกว่า "อ้อรีเตเดเว" ซึ่งหมายถึง การเดินทางไปเยือนหมู่บ้านอื่นพร้อมด้วยห่อเนื้อหมู และอ้อผุ (ข้าวปึก) ไปทำบุญร่วมกับเพื่อนบ้านด้วย จากนั้นก็จะเป็นการรดน้ำผู้อาวุโส เต้นรำรอบลานพิธีประจำหมู่บ้านนั้นก่อนกลับมายังหมู่บ้านของตนเอง และอีกไม่กี่วันถัดไป เพื่อนบ้านก็จะมาเยือนที่หมู่บ้านของตน และทำอ้อรีเตเดเวเป็นการตอบแทนเช่นเดียวกัน ประเพณีนี้มักจัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน และการปลูกฝังความนอบน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส

1.1.8 ประเพณีพิธีรับส่งตายายของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องดวงวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วว่า ในเดือนสิบของทุกปีนั้นดวงวิญญาณที่อยู่ในยมโลกจะถูกปลดปล่อยให้ขึ้นมารับเอาส่วนบุญส่วนกุศล และบรรดาลูกหลานของผู้ล่วงลับมีหน้าที่ต้องจัดพิธีกรรมเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่วิญญาณ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อกัน มีความเชื่อว่าถ้าลูกหลานทำพิธีนี้แล้วจะได้รับพรจากบรรพบุรุษให้มีความสุขความเจริญในชีวิต และตรงกันข้ามถ้าหากลูกหลานไม่ปฏิบัติหรือละเลยการจัดพิธีกรรมนี้ ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษก็อาจสาปแช่งให้พบกับภัยพิบัตินานาประการ ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 จะมีการทำบุญ ทุกครอบครัวจะจัดอาหารทั้งคาวและหวาน ดอกไม้ธูปเทียน นำไปทำบุญที่วัด ส่วนวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันส่งตายาย จะจัดเตรียมอาหารทั้งคาวหวานเป็นพิเศษ พร้อมกับข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือนตามความเชื่อว่าจะเตรียมให้ตายายนำกลับไปใช้ จากนั้นก็จะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน

1.2 ประเพณีเกี่ยวกับสังคม จากการศึกษา พบว่า เป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีส่วนรวมที่คนไทยส่วนมากยังนิยมถือปฏิบัติกัน ประกอบด้วย 4 ประเพณี ดังนี้

1.2.1 ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทรายของจังหวัดกาญจนบุรี

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีของชาวไทยเชื้อสายมอญ จัดขึ้นในช่วงระหว่างวันที่ 13-18 เม.ย. โดยชาวไทยเชื้อสายมอญจะขนทรายไปที่วัด และร่วมก่อเจดีย์ทรายที่บริเวณต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งใกล้กับเจดีย์พุทธคยา โดยชาวบ้านจะร่วมกันก่อเจดีย์ทรายองค์ใหญ่เพียงองค์เดียว ก่อขึ้นเป็นชั้น ๆ และจะนำธูป เทียนมาจุดเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และนำธงสีมาประดับโดยรอบ พร้อมทั้งโปรยทรายรอบ ๆ เจดีย์ให้มากกว่าจำนวนอายุของตนเอง เช่น อายุ 25 ปี จะโปรย 27 ครั้ง เพื่อความเป็นสิริมงคลและต่ออายุให้ยืนยาว ปราศจากโรคภัย ในวันถัดมาจะเป็นวันยกยอดเจดีย์ ชาวบ้านจะรวมตัวกันที่ตลาดตั้งแต่เช้า แล้วเดินขบวนแห่กองผ้าป่า เครื่องไทยทาน และสำหรับกับข้าวไปยังวัดวังกวีเวการาม โดยจะแต่งตัว แต่งหน้าสวยงามในชุดมอญสีสันสดใส เป็นเสื้อแขนยาวลูกไม้โปร่งและผ้าถุงยาว ประหน้าทาแป้งด้วยทานาคา ฟ้อนตามจังหวะเสียงดนตรี เมื่อนำกองผ้าป่าและสำหรับกับข้าวไปไว้ที่วัด จะตั้งแถวร่วมแห่ยอดเจดีย์ทรายจากวัดไปยังเจดีย์ทรายที่บริเวณลานเจดีย์พุทธคยา โดยจะเดินจับเชือกเส้นยาวอย่างเป็นระเบียบ เมื่อถึงวัดแล้วทุกคนจะนั่งบนพื้นทรายรายล้อมเจดีย์ทราย เจ้าอาวาสและ

คณะสงฆ์เดินทางมาถึงเพื่อทำพิธียกฉัตรและสวมฉัตรเจดีย์ทราย ทุกคนตั้งจิตอธิษฐานและสวดมนต์จนจบพิธี จากนั้นจะโยนเหรียญเงินและลูกอมขึ้นบนท้องฟ้า สุดท้ายจะกลับไปยังศาลาวัดเพื่อสมทานานศีล ถวายภัตตาหารเพล ถวายผ้าป่า และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเป็นอันสิ้นสุดพิธี

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ และการปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน

1.2.2 ประเพณีขึ้นเขาห่มพระ พาท่องเที่ยวชองกระเจก เถลิงศรัทธาพรของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- ลักษณะประเพณี เป็นงานประเพณีที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว และปลูกจิตสำนึกในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมจะถูกจัดในช่วงเช้า มีการทำบุญตักบาตร ต่อมาจะมีกิจกรรมลงนามบนผ้าเหลือง เมื่อลงนามเสร็จแล้วจะมีขบวนกลองยาว ขบวนรำแห่อัญเชิญผืนผ้าสำหรับห่มองค์พระธาตุเจดีย์บนเขาชองกระเจก โดยแห่จากหน้าศาลหลักเมืองมุ่งหน้าสู่เขาชองกระเจก พร้อมทั้งนำพุทธศาสนิกชนทั้งหลายไปร่วมสักการะ กราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนยอดเขาชองกระเจก และเมื่อผู้เข้าร่วมงานหรือนักท่องเที่ยวที่สามารถพิชิตเขาชองกระเจก 396 ชั้นได้ จะได้รับของที่ระลึกและใบประกาศนียบัตรผู้พิชิตเขาชองกระเจก

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน

1.2.3 ประเพณีแห่ธำชงของจังหวัดเพชรบุรี (ชื่อเรียกอื่น คือ แรกนา)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีปฏิบัติก่อนการลงมือทำนาในฤดูทำนา โดยจัดขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคลสำหรับไร่นาและพืชผลที่ชาวนาจะกระทำในปีนั้น ๆ พิธีแรกนาคับเป็นพิธีของไทย ส่วนชาวไทยทรงดำจริง ๆ ไม่มีพิธีนี้ แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมไทยนาน ๆ ก็ยอมรับเอาประเพณีนี้มาใช้ด้วย เดิมนั้นชาวไทยทรงดำใช้การเลี้ยงผีนาแทน 1) การเลี้ยงผีนา จะจัดในเดือน 4 โดยเจ้าของจะทำอาหารประเภทหมู ไก่ ไปเลี้ยงผีนา ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการเซ่นไหว้เจ้าที่เจ้าทางหากปีใดเลี้ยงผีนาแล้ว ก็จะไม่ทำพิธีแรกนาอีก 2) การแรกนา จะจัดพร้อมกับวันแรกนาขวัญของไทย หรืออาจจะก่อนหรือหลังตามสะดวกไม่แน่นอน บางหมู่บ้านถือเอาตรงกับวันแรกนาขวัญของไทย คือ เดือน 6 บางหมู่บ้านใช้วันศุกร์ โดยการนำเอาข้าวพันธุ์ประมาณหนึ่งกำมือไปหว่านในนาทดลองแปลงเล็ก ๆ มุมใดมุมหนึ่งของแปลงนา เป็นการทดลองเสี่ยงทาย มีไม้ไผ่สานเป็นตาเรียกว่า “ตาเหลว” ปักทั้งสี่มุมแปลงทดลอง เพื่อเป็นการปักกันเป็นเขตแดนหรือถือเคล็ดกันแมลง

กินข้าวในนา บางแห่งใช้ธงสีแดง เหลือง เรียกว่า “ธงคาถา” ซึ่งให้หมอบทำพิธีเสกเป่าไปปัก จะ อธิษฐานในสิ่งที่ดี หากข้าวในแปลงทดลองนั้นขึ้นงอกงาม ก็แสดงว่าในปีนั้น พืชผล ในนาจะอุดม สมบูรณ์งอกงาม ปัจจุบัน พิธีแรกนายังคงมีการปฏิบัติกันอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.2.4 ประเพณีวัวลานของจังหวัดเพชรบุรี (ชื่อเรียกอื่น คือ วัวระดก)

- ลักษณะประเพณี ในประเพณีวัวลานเจ้าของงานและผู้รับเชิญจะนำวัวมา “ขึ้นคานข้าว” เพื่อนวดข้าว หากข้าวมีจำนวนมากก็จะใช้วัวมาก แต่นิยมใช้วัวเพียง 19 ตัวเท่านั้น ซึ่งวัวตัวที่อยู่ปลายสุดของขอบวงกลมนวดข้าว ที่เรียกว่า “วัวนอก” จะต้องวิ่งให้เร็วมาก ๆ เพราะ ระยะทางยาวไกลมากที่สุด หลังจากเสร็จสิ้นจะได้ข้าวเปลือก แล้วเข้ายุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว จึงเกิด เป็นวันหลงจากระดกนวดข้าวครั้งก่อนจึงถูกพัฒนามาเป็นการแข่งขันกัน โดยใช้ฟางแทนฟอน ข้าว และเกิดการระดมวัวที่มีรูปร่างสวยงาม แข็งแรง วิ่งทน วิ่งเร็ว มารวมกัน นิยมจัดร่วมในงาน การกุศลของวัด โดยไม่มีการพนันมาเกี่ยวข้อง และจะมีการทำข้อตกลงกันว่าจะเล่นกันอย่างไร อะไรที่ห้าม ขอร้องไม่ให้ทำ อะไรทำได้ เป็นต้น จากนั้นจะนิมนต์พระที่เคารพนับถือ มาร่วมเป็น ประธาน พร้อมทั้งกล่าวให้พร และประพรมน้ำพระพุทธมนต์เป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมประชุมเป็นขวัญ กำลังใจให้รักสามัคคีกัน เหมือนศิษย์อาจารย์เดียวกัน และจะมีการให้ ขึ้น 3 ลา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ แห่งความมงคลในการเริ่มแข่งขันวัวระดกหรือวัวลาน

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และการปลุกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี

1.3 ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค จากการศึกษา พบว่าเป็นประเพณีพิธีกรรม พื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วย ให้มี กำลังใจในการรักษาตัว เป็นภูมิปัญญาในการหาวิธีให้กำลังใจแก่ผู้ที่เจ็บป่วยและรักษาไม่หาย พบ 1 ประเพณี คือ ประเพณีพิธีกรรมบาคหัวเข่าของจังหวัดกาญจนบุรี มีรายละเอียดดังนี้

- ลักษณะประเพณี เป็นพิธีกรรมทางความเชื่อในการรักษาโรคของชาวขมุ ซึ่ง เป็นวิธีการรักษาไข้และการสร้างขวัญกำลังใจให้กับคนขมุ ซึ่งผู้ที่เข้าพิธีบาคหัวเข่านี้ ได้แก่ ผู้ที่ เหนื่อยหอบ ไม่มีแรง ไปรักษาที่ไหนแล้วไม่หายอาการไม่ดีขึ้นหมอไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้ ไม่ สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน โรคที่ต้องเข้าพิธีกรรมบาคหัวเข่า มีทั้งโรค ทางจิตใจและทางกาย โดยทำการเรียกขวัญผู้ป่วย

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.4 ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน จากการศึกษา พบว่า เป็นประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของไร่นาในสังคมเกษตรกรรมที่ผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิถีการทำมาหากินและวิถีการผลิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ ประกอบด้วย 4 ประเพณี ดังนี้

1.4.1 ประเพณีการทำขวัญข้าวของจังหวัดกาญจนบุรี

- ลักษณะประเพณี ประเพณีการทำขวัญข้าวนิยมทำกันในวันศุกร์ข้างขึ้น ก่อนเพล เพราะเชื่อว่าการที่ข้าวตั้งท้องออกรวงคือ แม่โพสพแพ้มท้องอยากกินของเปรี้ยว ของหวาน เช่นเดียวกับอาการของผู้หญิงตั้งท้อง การทำขวัญข้าวแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การกล่าวเชิญขวัญหรือเรียกขวัญแม่โพสพ จะทำเมื่อการเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นหลังจากช่วงออกพรรษา ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีการระลึกถึงคุณของพระแม่โพสพ โดยจะนำข้าวไปกองที่ลานเพื่อนวดข้าวหลังจากนั้นจะทำพิธีเชิญขวัญข้าวสู่ลาน และขอพรจากแม่โพสพ ซึ่งจะนำขังต้นข้าวผูกเป็นหุ่นแม่โพสพ เพื่อทำพิธีเช่นสังเวชขอให้ผลผลิตครั้งต่อไปอุดมสมบูรณ์

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ การปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน การปลูกฝังความสำนึกในคุณค่า รู้ประหยัด รู้จักเก็บรักษา และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.4.2 ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี

- ลักษณะประเพณี ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหรี่ยงจะจัดขึ้นทุกปีเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จ ซึ่งแต่ละปีจะหมุนเวียนไปจัดตามหมู่บ้านต่าง ๆ โดยเริ่มในเวลาตอนเย็น จะมีการยกเสาไม้ไผ่ที่ห้อยพันธุ์เมล็ดข้าวที่ไว้สำหรับเป็นพันธุ์ที่จะทำการเพาะปลูกในปีถัดไป ปล่อยลอยลงมาตรงกับแคร่ในลานฟาดข้าว จากนั้นก็จะมีพิธีการขอศีล อาราธนาธรรม และการเจริญพระพุทธรมตย์เย็นจากคณะสงฆ์ จากนั้นเจ้าของไร่จะจุดเทียนไหว้พระแม่โพสพที่ต้นเสาไม้ไผ่ที่ห้อยเมล็ดพันธุ์ข้าว จากนั้นจะจุดเทียน 3 เล่มบนแคร่ก่อนจะทำการฟาดลงไป พร้อมทั้งกล่าวคำอธิษฐาน “ขอให้ได้ข้าวเปลือกมาก ๆ ในปีนี้” จำนวน 3 รอบ จากนั้นจะเชิญให้ผู้มาร่วมงานได้มาฟาดข้าว โดยจะมีการแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง จะมีครูเพลงทั้ง 2 ฝ่าย เป็นต้นเสียงให้กับผู้มาร่วมฟาดข้าวในลานฟาดข้าว ซึ่งจะเริ่มที่ฝ่ายหญิงก่อนเป็นฝั่งเปิดงานการฟาดข้าว เมื่อต้นเสียงเพลงมา คนที่ร้องตามก็จะถือรวงข้าวกันคนละมัด 2 มัด เดินร้องเพลงตามต้นเสียงครูเพลง แล้วเข้าไปล้อมที่แคร่ฟาดข้าว ร้องเพลงด้วย ฟาดข้าวด้วย และหมุนไปจนรอบแคร่ แล้วเดินกลับไปนั่งที่เดิมหน้ากองข้าว จากนั้นครูเพลงฝ่ายชายก็จะขึ้นเพลงแก้ให้ลูกที่มกร้องพร้อมกับถือรวงข้าวมาที่แคร่พร้อมฟาดข้าวลงไป และหมุนตามแคร่ จนเมล็ดข้าวร่วงหมด และทำการสลับกันไป

เรื่อย ๆ ระหว่างฝั่งชายกับหญิง ครูเพลงก็ต้องคิดเนื้อเพลงร้องโต้ตอบกันไปมา จนกองข้าวในลาน ฟาดข้าวหมด

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคีการสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และการพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน

1.4.3 ประเพณีกวนข้าวหย่ากู่ของจังหวัดตาก(ชื่อเรียกอื่นกวนข้าวหย่าฮู้)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีที่ชาวบ้านผู้ที่ทำการเกษตรเชื่อว่าหลังจากเสร็จหน้านาหรือเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว จะต้องมีการแสดงออกถึงความระลึกในบุญคุณของข้าวหรือพระแม่โพสพที่ได้คุ้มครองไร่นาของพวกเขา และให้พวกเขาได้มีข้าวเก็บเอาไว้เลี้ยงชีพ ประเพณีนี้จะจัดขึ้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีและเป็นข้าวใหม่ ในการทำข้าวหย่าฮู้มีส่วนประกอบ คือ ข้าวเหนียวหนึ่ง น้ำอ้อย งาคั่ว อาจเป็นงาขาวหรืองาดำ เนื้อมะพร้าวอ่อน ถั่วลิสงทูปพอแตก น้ำมันงาหรือน้ำมันพืชและกะทิ มีเครื่องครัวที่ใช้ในการทำ คือ กระทะใบใหญ่ ไม้พาย ถาดหรือหม้อใบใหญ่ ใบตองกล้วย หรือถุงพลาสติกก็ได้ สำหรับใช้ห่อหรือบรรจุ วิธีการทำข้าวหย่าฮู้เริ่มต้นจากการเคี่ยวน้ำอ้อยหรือน้ำมันให้เหนียวพอสมควร แล้วจึงใส่กะทิตามลงไป กวนพอแตก ใส่ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วลงไป กวนจนกว่าข้าวจะแห้ง เมื่อข้าวแห้งหมดแล้วจึงพักไว้ ปิดด้วยฝา นำใบตองมารองเพื่อให้สุกทั่วถึง ใส่ถั่วลิสง งาคั่วและมะพร้าวอ่อนแล้วกวนให้เข้ากัน ตักออกพักในถาด จัดแต่งผิวหน้าให้เรียบร้อยก่อน จึงบรรจุลงในห่อที่เตรียมไว้

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ การปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน การปลูกฝังความสำนึกในคุณค่า อนุรักษ์ อนุรักษ์รักษา และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.4.4 ประเพณีปีใหม่ม้งของจังหวัดตาก

- ลักษณะประเพณี เป็นงานรื่นเริงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในทุกๆ ปี จะจัดประเพณีนี้ขึ้นหลังจากได้เก็บเกี่ยวผลผลิตทางเกษตรในรอบปีเรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นช่วงประมาณเดือนธันวาคม-มกราคม และเป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จที่ได้ในการเพาะปลูกของแต่ละปี ต้องทำพิธีบูชาผีฟ้า ผีป่า ผีบ้านที่เชื่อกันว่าให้ความคุ้มครองแก่พวกเขา และดูแลความสงบสุข ความสำราญมาตลอดทั้งปี รวมถึงผลผลิตที่ได้รับในรอบปีด้วย แต่ละหมู่บ้านจะทำการฉลองและจัดประเพณีกันอย่างพร้อมเพรียง ชาวม้งเรียกกันว่า “น่อเป็ใจวอร์” มีความหมายว่า “กินสามลิบ”

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การพักผ่อนหย่อนใจและการสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ

1.5 ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อความเป็นสิริมงคล พบว่า เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของสังคม มีบทบาทสำคัญมากในการทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว จากการวิเคราะห์ลักษณะของประเพณีดังกล่าว นอกจากพบว่า เป็นประเพณีที่เสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคลแล้ว ยังมีการสอดแทรกภูมิปัญญาในการสอนและปลูกฝังผู้คนในเรื่องต่าง ๆ ประกอบด้วย 16 ประเพณี ดังนี้

1.5.1 ประเพณีชงตะเคิงของจังหวัดราชบุรี (ชื่อเรียกอื่น ได้แก่ แห่งตรับพระพุทธรองค์ หรือแห่งพุ่มดอกไม้)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีที่ชาวทะเลี่ยงพุทธร ซึ่งมีพิธีแห่งตรับพระพุทธรเจ้า พระอินทร์ และเทวดาทั้งหลาย และเป็นโอกาสที่จะได้ขอขมาต่อพระพุทธรเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองได้ละเมิดศีลและข้อห้ามต่าง ๆ ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาที่ผ่านมา ถือเป็นการชำระจิตใจให้ผ่องใส

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.2 ประเพณีวันปีใหม่ และการเหยียบหลังกะเหรียงของจังหวัดราชบุรี

- ลักษณะประเพณี เป็นการทำบุญแห่รูปหล่อเหมือนหลวงพ่อนวม หลวงพ่อบ่อ และหลวงพ่อม่วง ซึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดแจ้งที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน มีการสรงน้ำปิดทองเพื่อความเป็นสิริมงคล ชาวบ้านบวชเป็นสามเณรหรือชีพรานหมณ์เพื่อแก้บน เนื่องจากเจ็บป่วยในระหว่างปี หรือสรงน้ำเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของหลวงพ่อบ

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.3 ประเพณีแห่เสาตะเคิงบุงของจังหวัดกาญจนบุรี (ชื่อเรียกอื่น ประเพณียกตง)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีที่ช่วยเสริมบุญบารมี และเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้หมดทุกข์หมดโศก ผู้ชายจะทำเสาตะเคิงบุง โดยเลือกผ้าฝ้ายที่มีขนาดยาว และลำต้นแข็งแรงอาจเป็นไผ่นวล ไผ่บงหรือไผ่ผากก็ได้ มีความเชื่อว่าขนาดยิ่งสูงยิ่งดี เพราะจะสามารถแผ่ร่มเงาแผ่รัศมีได้มาก จากนั้นจะนำไม้ไผ่มาสานเป็นฉัตร ผู้หญิงจะทำกะโหลวลาหรือไปโคม

สวรรค์ ที่จะนำมาประดับคู่กับทะเลเต็งป๋อง โดยเริ่มจากการทอดผ้าให้เป็นลวดลายตามความพึงพอใจ และนำไม้ไผ่มาสอดให้เป็นแผ่นยาว ต่อมาตัดไม้ไผ่ให้เป็นรูปทรงสวยงาม จากนั้นตกแต่งด้วยด้ายสานที่มีลักษณะคล้ายใยแมงมุมมาห้อยเป็นอันเสร็จ นอกจากการทำเสาทะเต็งป๋องและจะกะโหว่ลาแล้ว ยังมีการลอยโคมลอยในช่วงเสร็จพิธี ชาวบ้านบางส่วนจะช่วยกันทำโคมลอย ซึ่งจะใช้กระดาษขาวหรือกระดาษสีในการทำโคมลอย โดยจะขนาดเล็กใหญ่แล้วแต่ความสามารถ พิธียกเสาทะเต็งป๋องจะมีทั้งหมด 3 วัน แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 2 วัน คือ วันโกน และวันพระ ในวันโกนชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรกันในช่วงเช้า ส่วนวันที่ 2 วันพระ หรือวันออกพรรษานั้น จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ การทำบุญในช่วงเช้าและประกอบพิธีอีกครั้งในช่วงเย็น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญ โดยชาวบ้านจะรวมตัวกันสวดมนต์ และอาราธนาศีลห้า จากนั้นจะทำพิธีอัญเชิญเทวดาเจ้าป่าเจ้าเขามาร่วมพิธีด้วย และกล่าวคำถวายเสาทะเต็งป๋องและจะกะโหว่ลาด้วยบทสวดถวายสังฆทานภาษาบาลี ในการถวายจะผูกสายสิญจน์ไว้ที่เสาทะเต็งป๋อง ให้ชาวบ้านจับสายสิญจน์อธิษฐาน และนำสายสิญจน์ไปถวายพระ ซึ่งเสาทะเต็งป๋องและจะกะโหว่ลาจะถวายแยกกันตามลำดับ จากนั้นนำน้ำขมิ้นผสมส้มป่อย ซึ่งชาวกะเหรี่ยงถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ประพรมไปยังเสาทะเต็งป๋องและจะกะโหว่ลา สุดท้ายจึงประพรมผู้คนเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้าย ทำให้เกิดสิริมงคล จากนั้นมารวมตัวกันที่ลานวัด และนำเสาทะเต็งป๋องกับจะกะโหว่ลามารประกอบกัน ในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่สนุกสนานที่สุด เนื่องจากชาวบ้านจะช่วยกันแห่เสาทะเต็งป๋องไปรอบ ๆ ลานกว้าง 3 รอบ ทุกคนจะพากันร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนาน บ้างมีดนตรีมาประกอบ ในสมัยก่อนนิยมร้องเพลงพื้นบ้านภาษากะเหรี่ยง แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเพลงสมัยนิยม ผู้ชายจะช่วยกันจับบริเวณโคนเสาส่วนผู้หญิงจะจับช่วงยอดเสา เมื่อแห่ครบ 3 รอบ ชาวบ้านจะช่วยกันยกเสาทะเต็งป๋อง พร้อมกับปล่อยโคมลอยที่ชาวบ้านช่วยกันทำ

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.4 ประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีเพื่อขอพรจากบรรพบุรุษช่วยคุ้มครองและอวยพรให้คนในครอบครัวมีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ จะทำปีละครั้งในช่วงประเพณีสงกรานต์ การไหว้ผีบรรพบุรุษแต่ละบ้านนั้นจะมีขั้นตอนในการทำพิธีที่ไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นของที่นำมาไหว้ ข้อห้ามที่ไม่ให้ทำในการประกอบพิธี จำนวนวันที่ประกอบพิธีก็มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละบ้าน ในการทำพิธีไหว้บ้านผีจะใช้เวลา 2 คืน 3 วัน นอนในบ้านผี 1 คืน แล้ววันรุ่งขึ้น

ก็ออกไปจับปลา และเมื่อจะลงจากบ้านผี ต้องเดินหันหลังลงบันได และให้คนที่จับปลาเดินลงจากบ้านจนลับสายตาไปก่อน ลูกหลานที่เหลือจึงจะสามารถลงมาได้ การจับปลาจะใช้คนในครอบครัวสองสามคน ส่วนคนที่เหลือนั้นจะนอนรออยู่ที่บ้านผี จากนั้นนำขันหรือถ้วยมาใส่น้ำ แล้วนำไปแค่อั่งของที่เตรียมมา คือ ข้าว 1 ก้อน และปลา 1 ตัว ทำเป็น 2 ห่อ (สำหรับให้ตาทวด 1 ห่อ และอีก 1 ห่อให้ยายทวด) แล้วนำน้ำที่เตรียมไว้มาราดให้ทั่ว 3 รอบ แล้วจึงเชิญบรรพบุรุษให้ออกมารับเครื่องเซ่น และขอให้ช่วยดูแลลูกหลาน ให้พวกเขามีลูกหลานเพิ่มขึ้น มีสุขภาพที่แข็งแรง เมื่อกินอาหารจนหมดจะนำห่อข้าวและปลาที่ห่อแล้วไปเสียไว้ที่หลังคา แล้วทิ้งไว้จนกว่าจะถึงการทำพิธีปิดไป

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.5 ประเพณีการขึ้นปีใหม่ของกะเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี (ชื่อเรียกอื่น ประเพณีมัดมือ)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นก่อนจะลงมือทำอะไรทำนา ช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี หมอผีจะเป็นผู้หาฤกษ์ดี แล้วนัดหมายให้ชาวบ้านจัดเตรียมอาหาร สุรา และขนมที่ทำจากข้าวเหนียว มีชื่อเรียกเป็นภาษากะเหรี่ยงว่า “หมี่โต่ปี” หรือภาคเหนือเรียกว่า “ข้าวปึก” เป็นการนำข้าวเหนียวมาปั้นแล้วตากกับงา พิธีจะเริ่มต้นตอนเช้า ผู้อาวุโสที่สุดในบ้านจะเป็นคนนำเครื่องเซ่นไหว้ผีบ้านผีเรือน ได้แก่ แก่ เหล้า ขนม ไก่สองตัว (ตัวผู้และตัวเมีย) และนำเสื้อผ้าของเจ้าของบ้านนั้นซึ่งเป็นชุดใหม่หนึ่งชุด นำไปวางไว้ที่บันไดบ้าน จากนั้นผู้ประกอบพิธีจะถือไม้ตักข้าวเคาะบันได เพื่ออัญเชิญผีบ้านผีเรือนให้ออกมารับของเซ่นไหว้ พร้อมกับภาวนาเป็นภาษากะเหรี่ยงเพื่อปกป้องคุ้มครองคนในครอบครัวให้มีชีวิตสงบความสุข รวมถึงขอให้การทำไร่นาได้รับผลผลิตที่ดี และพอเพียงต่อความต้องการของครอบครัว จากนั้นจะตั้งขันไก่ใส่ลงในกระบอกลู่มัดที่ทำเป็นบันไดบ้านทั้งสองข้าง ถือเป็นสัญลักษณ์แทนตัวไก่ พร้อมกับใส่ขนมที่เตรียมไว้ และเหล้าอย่างละนิดละหน่อย แล้วเคาะไม้ตักข้าวกับเส้าไม้ไผ่ที่ทำเป็นร้านเหนือเตาไฟในครัวเพื่อเซ่นผีประจำเตาไฟ ซึ่งในมืออีกข้างของผู้ทำพิธีนี้จะถือไก่เอาไว้ด้วย เสร็จแล้วนำไก่ไปฆ่าเพื่อเป็นอาหารของสมาชิกในครอบครัว พิธีช่วงนี้สมาชิกในบ้านต้องอยู่พร้อมหน้ากัน ในระหว่างทำพิธีห้ามไม่ให้ไปไหน ต่อจากนั้นมัดมือโดยมีหมอผีประจำหมู่บ้านทำหน้าที่รับสุรา ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า หัวเหล้าจากหัวหน้าครอบครัว สุราขวดนี้เป็นขวดแรกที่ได้จากการกลั่นในหม้อต้ม โดยแก้วแรกนั้นต้องรินให้หมอผี แล้วหมอผีจะยกแก้วขึ้นเสมอศีรษะพร้อมอธิษฐานเชิญให้ผีทั้งหลายมาดื่มสุราอย่างพร้อมเพรียงกัน จึงวอนให้ผีช่วยดูแลคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายและขอให้พืชผลที่จะ

เพาะปลูกต่อไปเจริญงอกงาม ออกผลอุดมสมบูรณ์ หมอผีจะเทศาราชของแต่ละครอบครัวลงบนพื้น เพื่อให้ผีทั้งปวงดีมี แล้วหมอผีจะจับนิคหนึ่งก่อนส่งให้ผู้เอาภูไสตีตามลำดับ จนถึงเด็ก ๆ ที่มานั่งร่วมวงด้วย และมีการนำด้ายที่เตรียมไว้มาผูกข้อมือพี่น้องของตนและคนที่มาร่วมพิธีพร้อมให้ศีลให้พร เมื่อเสร็จพิธีแล้ว หมอผีก็จะเดินทางไปทำพิธีที่บ้านอื่นต่อ

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การแสดงความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษ และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.6 ประเพณีสงกรานต์มอญของจังหวัดกาญจนบุรี

- ลักษณะประเพณี ประเพณีนี้จัดขึ้นในวันที่ 13 -15 เมษายนของทุกปี ที่บริเวณวัดวังแก้วเวภาราม ช่วงเช้าจะมีชาวบ้านจำนวนมากพากันมาทำบุญตักบาตร ก่อเจดีย์ทรายขนาดใหญ่ รดน้ำพระสงฆ์มอญ และชาวมอญจะแต่งตัวสวยงามด้วยเสื้อผ้ามอญ มีกิจกรรมการเล่นแบบพื้นบ้าน เช่น การละเล่นสะบ้า มีอาหารพื้นบ้านของชาวมอญให้ชิม ร่วมกันทำบุญตักบาตรบนสะพานไม้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทย ทดลองชิมข้าวแช่แบบมอญ แข่งขันปิ่นเส้าน้ำมัน มีชาวมอญใช้ถาดอาหารทูนไว้บนศีรษะแล้วเดิน เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์และนำไปส่งให้กับพ่อแม่ที่ถือศีลอยู่วัดตลอดเทศกาล ช่วงบ่ายจะมีผู้คนที่มีความศรัทธาและความเชื่อพร้อมใจกันนอนเรียงรายให้พระสงฆ์เดินเหยียบไปบนหลังเพื่อความเป็นสิริมงคล และขจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ มีพิธีสงฆ์ผ่านรางกระบอกที่ทำจากไม้ไผ่ นำมาผูกเรียงรายต่อกันซึ่งมีความยาวนับกิโล จากนั้น ก็เป็นการเล่นสาดน้ำสงกรานต์ร่วมกัน

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และการพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน

1.5.7 ประเพณีกวนข้าวทิพย์ของจังหวัดตาก (กวนข้าวทิพย์)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในวันวิสาขบูชาของทุกปี โดยในตอนเช้าจะทำบุญตักบาตร หลังจากนั้นชาวบ้านจะเริ่มทำพิธีกวนข้าวทิพย์หรือข้าวมธุปายาส โดยมีเครื่องปรุงประกอบด้วย ข้าว (แบ่งข้าวเหนียว และแบ่งข้าวเจ้า) ถั่วลิสง งาดำ งาขาว น้ำผึ้ง น้ำตาลทราย นมข้นหวาน กะทิสด เนย ซึ่งมีขั้นตอนการกวน คือ นำเครื่องปรุงที่เตรียมไว้ทุกอย่างใส่กระทะใบบัวแล้วคนให้เข้ากัน ซึ่งการทำข้าวมธุปายาสไม่มีสูตรตายตัว ฉะนั้นรสชาติที่ได้ในแต่ละปีอาจจะไม่เหมือนกัน ก่อนเริ่มกวนข้าวทิพย์นั้น พระสงฆ์จะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เริ่มจากการทำพิธีบูชาพระรัตนตรัย จากนั้นสวดเจริญพระพุทธมนต์บทสวดธัมมจักรกัปปวัตตสูตร ในการกวนข้าวทิพย์นั้นจะใช้สาวพรหมจรรย์จำนวน 4-5 คน แต่งกายในลักษณะนุ่งขาวห่มขาว ระหว่าง

การกวณข้าวทิพย์ พระสงฆ์สวดเจริญพระพุทธมนต์ไปจนจบ และสามารถเปลี่ยนให้ชาวบ้านที่มาร่วมเป็นผู้มาช่วยกวณต่อจนกว่าจะเสร็จ ใช้เวลาในการกวณประมาณสามชั่วโมง เมื่อเสร็จแล้วก็แบ่งข้าวทิพย์ไปรับประทานและนำไปฝากครอบครัวหรือผู้ที่ตนเคารพนับถือ

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.8 ประเพณีกาดสวรรค์ของจังหวัดตาก (ตลาดสวรรค์)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการเล่าสืบต่อกันมายาวนานว่าหลังจากออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าจะเสด็จลงมาจากสวรรค์ โดยเฉพาะในวันเพ็ญเดือนสิบสอง เป็นวันเดียวกับวันลอยกระทง ชาวไทยใหญ่จะจัดเตรียมอาหารพื้นเมืองทั้งคาวและหวาน ได้แก่ ข้าวส้ม กระจ่างจ้อ ข้าวกั้นจิ้น ขนมเส้นแกงหยวก ข้าวซอย ฮาลา หว่า จ่าसान เสงเพ่ ทุกบ้านต่างจัดทำแล้วนำมารวมกันไว้ที่วัด จากนั้นนำอาหารไปแห่รอบหมู่บ้าน เป็นการเชื้อเชิญให้ทุกคนออกมาร่วมงานกัน แล้วจึงนำอาหารถวายพระพุทธในตอนกลางวัน และนำอาหารอีกส่วนหนึ่งมาจัดวางเป็นซุ้มในลานวัด รอจนถึงช่วงเวลา 17.00-18.00 น. ทุกคนในหมู่บ้านก็จะมารับประทานอาหารร่วมกัน เนื่องจากเชื่อว่าอาหารที่นำมาเป็นของดี รับประทานเข้าไปแล้วจะโชคดีมีความสุขและความเจริญ ในประเพณีนี้มีมหรสพ การละเล่นพื้นบ้านและลอยกระทง

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.9 ประเพณีแล้ฮู้ตตะก่าของจังหวัดตาก (แล้ฮู้ตตะก่า)

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีแห่รับข้าวพระพุทธของชาวไทยใหญ่ จะจัดก่อนวันเข้าพรรษาหนึ่งวัน และทุกวันโกน (ก่อนวันพระ 1 วัน) ตลอด 3 เดือนในช่วงเข้าพรรษา ผู้เข้าร่วมในขบวนแห่นี้จะต้องเป็นผู้ชายที่หนุ่มๆเท่านั้นและห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าร่วมขบวนแห่ แต่สามารถเดินตามหลังเพื่อชมขบวนแห่ได้ ขบวนแห่จะดำเนินไปอย่างเรียบง่าย มีขบวนตุงสีฉูดฉาดหลายเป็นทิวแถว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันเก่าแก่ของชาวไทยใหญ่ คือ “รำโต” หรือ “รำกินกะรำ” มีลักษณะคล้ายกับการเชิดสิงโตของชาวจีน ซึ่งจะใช้แสดงเฉพาะในเทศกาลที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชาวเมือง

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.10 ประเพณีตานก๋วยสลากของจังหวัดตาก

- ลักษณะประเพณี เป็นการถวายทานแบบไม่เจาะจงผู้รับ มักจะทำกันตั้งแต่วันเพ็ญเดือน 12 เหนือ (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ใต้) จนถึงเที่ยงคืน (แรม 15 ค่ำ เดือน 11 ใต้) พิธีกรรมในประเพณีตานก๋วยสลากจัดขึ้นสองวัน คือ ก่อนทำพิธีหนึ่งวัน เรียกว่า “วันดา” เป็นวันจัดเตรียมสิ่งของเพื่อใส่ในก๋วยสลาก ผู้ชายจะทำหน้าที่ตัดไม้มาจักตอกสลากก๋วย จำนวนใบที่ทำขึ้นอยู่กับความศรัทธาและกำลังทรัพย์ ส่วนฝ่ายหญิงมีหน้าที่จัดเตรียมสิ่งของสำหรับนำมาบรรจุในก๋วย เช่น ข้าวสาร หอม กระเทียม พริกแห้ง ขนม เมียง บุนหรี ไม้ขีดไฟ รวมทั้งเครื่องใช้อื่นๆ แล้วบรรจุลงในก๋วยที่กรุด้วยใบตอง หมากผู้ หมากเมียสำหรับใส่ยอดคือ ธนบัตรที่ผูกติดไม้เสียบไว้ในก๋วยโดยให้ส่วนปลายของธนบัตรโผล่มา จากรอบปากก๋วยสลากและตกแต่งด้วยดอกไม้ ยอดหรือธนบัตรที่ใส่นั้นไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นจำนวนเท่าใด ในส่วนของสลากก๋วยใหญ่จะมีของที่นำมาบรรจุเช่นเดียวกับสลากน้อย แต่จะมีปริมาณมากกว่า ในอดีตจะทำเป็นรูปเรือหลังเล็ก และมีข้าวของเครื่องใช้ เช่น หม้อข้าว หม้อแกง ถ้วยชาม เครื่องนอน เครื่องนุ่งห่ม อาหารสำเร็จรูป ใส่ไว้ด้วย มีต้นกล้วย ต้นอ้อยผูกติดไว้ ใส่ยอดหรือธนบัตรมากกว่าสลากน้อย ก๋วยสลากทุกอันต้องมีเส้นสลากซึ่งทำมาจากใบลาน หรืออาจนำกระดาษมาตัดเป็นแผ่นยาวและเขียนชื่อเจ้าของไว้ และเขียนบอกด้วยว่าจะอุทิศให้กับใคร ในวันดาสลากจะมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนจากหมู่บ้านอื่นที่รู้จักนำเงินหรือผลไม้มาร่วมทำบุญ และช่วยจัดเตรียมสิ่งของใส่ก๋วยสลากด้วย วันทำพิธีเรียกว่า “วันทานสลาก” ชาวบ้านจะนำก๋วยสลากที่จัดทำแล้วไปที่วัด และเอาเส้นสลากทั้งหมดไปวางรวมกันที่หน้าพระประธานในโบสถ์ จะมีการเทศน์ 1 กัณฑ์เป็นอย่างน้อย ผู้รวบรวมสลากจะทำหน้าที่เป็นมัดทายก โดยนำเส้นสลากทั้งหมดมารวมกันแล้วแบ่งเส้นสลากออกเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นของพระเจ้า คือของวัด อีกสองส่วนเฉลี่ยไปตามจำนวนพระภิกษุสามเณรที่นิมนต์มาร่วมงาน หากมีเศษเหลือมักเป็นของวัดทั้งหมด เมื่อพระภิกษุและสามเณรได้ส่วนแบ่งแล้ว จะไปหาที่ที่เหมาะสมแห่งหนึ่งในวัดและออกสลาก คือ อ่านออกชื่อเส้นสลากดั่งๆ หรือให้ลูกศิษย์ตะโกนตามข้อความที่เขียนไว้ในเส้นสลาก บางรายจะนำก๋วยไปเดินตามหาเส้นสลากของตนตามลานวัด เมื่อพบแล้วก็จะนำสลากนั้นไปถวายพระ พระก็จะอ่านข้อความในเส้นสลาก อนุโมทนา และให้พร แล้วจึงคืนเส้นสลากนั้นให้เจ้าของ จากนั้นเจ้าของสลากจะนำเส้นสลากไปรวมกันไว้ในโบสถ์ เมื่อเสร็จแล้วมัดทายกจะนำเอาเส้นสลากนั้นไปเผาหรือทิ้ง

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.11 ประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวงของจังหวัดตาก

- ลักษณะประเพณี เป็นงานประเพณีที่นำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาชาวบ้าน และงานศิลปวัฒนธรรมมาหลอมรวมกันจนกลายเป็นรูปแบบที่โดดเด่น โดยจัดขึ้นในวันลอยกระทง หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตามปฏิทินทางจันทรคติ ชาวบ้านจะนำกะลามะพร้าวด้านที่ไม่มีรูมาทำเป็นกระทง โดยเอากะลามะพร้าวมาขัดถูจนสะอาด ตกแต่งลวดลายให้มีความสวยงาม ข้างในกะลานั้นจะใส่ด้ายดิบที่ปั่นเป็นรูปตีนกา แล้วหล่อเทียนขี้ผึ้ง ที่ทำมาจากเทียนจำนำพรรษาที่พระสงฆ์ใช้จุดเพื่อทำพิธีสวดมนต์ในโบสถ์ตลอดสามเดือนในช่วงเข้าพรรษา ซึ่งถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคลแก่ผู้นำไปลอยลงในแม่น้ำปิง

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.12 ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้าของจังหวัดตาก

- ลักษณะประเพณี เป็นงานบุญที่จัดขึ้นเพื่อบูชาพระบรมธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กำหนดวันในการจัด คือ วันขึ้น 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ เดือน 9 ของภาคเหนือ หรือตรงกับเดือน 7 ของไทย ประมาณปลายเดือนพฤษภาคมหรือเดือนมิถุนายนของทุกปี การแห่ผ้าห่มพระธาตุจะประกอบด้วยขบวนกลองยาว ขบวนต้นเงิน-ต้นทอง ขบวนตุงไทย ธงทิว และเครื่องพุทธบูชา จากบริเวณหนองเล่มเคลื่อนผ่านสะพานบุญ สะพานไม่มีอายุเก่าแก่เพื่อขึ้นไปทำพิธีห่มพระบรมธาตุ ต่อจากนั้นก็จะมีพิธีบวงสรวงเจดีย์ยุทธหัตถี ซึ่งเป็นเจดีย์ที่พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงสร้างไว้เมื่อครั้งทำสงครามยุทธหัตถีกับขุนสามชน (เจ้าเมืองฉอด) และได้รับชัยชนะ และพิธีชุมนุมเทวดาจากเหล่าร่างทรงที่มาจากทั่วทุกสารทิศ ณ บริเวณศาลเจ้าพ่อขุนทะเล

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.13 ประเพณีทำบุญถนนของจังหวัดตาก

- ลักษณะประเพณี ประเพณีการทำบุญถนนคล้ายกับการเลี้ยงใจบ้านหรือห่อเลี้ยงบ้าน โดยในช่วงเช้าก่อนถึงวันประกอบพิธี จะมีการทำพิธีเลี้ยงทำว้ทั้งสี่ตามความเชื่อของชาวล้านนา เพื่อความเป็นสิริมงคลและให้การประกอบพิธีกรรมเป็นไปได้อย่างราบรื่น เมื่อถึงตอนค่ำ จะนิยมนิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์ ในขณะที่พระเจริญพระพุทธมนต์นั้น บ้านทุกหลังจะทำการบูชาเจดีย์ทรายองค์เล็ก ๆ ที่ชาวบ้านได้จัดเตรียมไว้ตั้งแต่เช้า และโยงด้านสายสิญจน์เข้าสู่เคหะสถานของตนเองด้วยการเครื่องบูชา ได้แก่ กล้วยเทียน ดอกไม้ ธงหรือตุงช่อ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดสิริมงคลสำหรับผู้ที่อยู่อาศัยในเคหะสถาน และยังถือเป็นการต่ออายุให้กับชุมชนและเมืองด้วย

ในวันรุ่งขึ้นชาวบ้านจะเตรียมอาหารเพื่อไปใส่บาตรที่บริเวณที่จัดทำพิธีและนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ สืบอายุบ้าน เลี้ยงเพล จากนั้นชาวบ้านจะรับประทานอาหารร่วมกัน

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลุกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การปลุกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.14 ประเพณีสังเคราะห์ทางทะเลของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- ลักษณะประเพณี เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และนำเก้าอี้มาลอยที่บริเวณชายทะเลหัวหิน พร้อมทั้งทำบุญสะเดาะเคราะห์ ปล่อยตุ๊กตาสังเคราะห์ทางทะเล เพื่อลดเคราะห์กรรมและสิ่งไม่ดี สิ่งที่เป็นอุปมงคลให้เบาบางลง โดยนำเรือชาวประมงที่ใช้ออกปลาทูมีขนาดประมาณ 7 เมตร มาตกแต่งให้สวยงาม พร้อมทั้งนำตุ๊กตาปูนปั้นหุ่นหญิง-ชาย เขียนชื่อตนเองหรือญาติมิตรลงกระดาษติดกับตัวตุ๊กตา อธิษฐานขอให้สิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ พ้นไปและวางไว้ในเรือเพื่อเตรียมนำไปปล่อย ก่อนจะนำไปปล่อยก็จะทำพิธีสงฆ์ที่บริเวณศาลเจ้าแม่ทับทิมหัวหิน จากนั้นลากเรือลำดังกล่าวออกสู่ทะเล ไปยังบริเวณหินปูโค้งที่เป็นแหล่งปลาชุกชุม เจาะรูให้เรือรั่วและจมลงทั้งลำผู้กั้นทะเลกลายเป็นแหล่งปะการังหากินของสัตว์ทะเลต่อไป

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.15 ประเพณีทำบุญทุ่งของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- ลักษณะประเพณี เป็นประเพณีสะเดาะเคราะห์ที่ชาวบ้านต่างนำอาหารคาวหวานมาทำบุญเลี้ยงพระเพล โดยแต่ละครอบครัวจะต้องสร้างวัวเทียมเกวียนขึ้นมาครอบครัวละ 1 เล่ม หรือมากกว่านั้นก็ได้ ซึ่งเกวียนนั้นจะใช้กระบอกไม้ไผ่ตัดเป็นท่อนแล้วทำการเจาะกระบอกไม้ไผ่เปรียบเสมือนวัว 2 ตัว เทียมเกวียนอยู่ และตกแต่งด้วยกระดาษที่มีสีสันให้สวยงาม จากนั้นใช้ดินเหนียวหรือดินน้ำมันมาปั้นเป็นหุ่นตุ๊กตาชาย หญิง และเด็ก ให้ได้ตามจำนวนของผู้อยู่อาศัยในแต่ละครอบครัวแล้วนำไปใส่ในกระบอก นอกจากนี้ ต้องมีหัวหอม กระเทียม พริก น้ำปลา น้ำ ช้างสาร และเครื่องปรุงต่าง ๆ ห่อใส่ไว้ภายในวัวเทียมเกวียนแต่ละเล่ม ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการเตรียมพร้อมในเวลาเดินทางไกล และเกวียนแต่ละเล่มที่สร้างขึ้นจะต้องนำเข้ามาทำพิธีกรรมทางศาสนา โดยนิมนต์พระให้มาสวดคาถาจากปฏิโมกษ์ และสวดพระปริยัติทั้ง 8 ทิศ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ชาวบ้านที่มาร่วมพิธี รวมถึงเกวียน หลังจากนั้นชาวบ้านจะนำเกวียนแต่ละเล่มพากันเดินไปทำพิธีไหว้และวางไว้ตามป่า ชายเขาหรือชายทุ่ง บริเวณที่ไม่มีผู้คน

ผ่านไปมา เป็นการทำให้สิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย โรคภัยไข้เจ็บไม่มากลายไกล และอธิษฐานขอตนให้ได้พบความสุขความเจริญ เมื่อวางเกวียนไว้แล้วต้องเดินกลับออกมาและไม่หันหลังกลับไปมองอีก

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.5.16 ประเพณีเวียนศาลาของจังหวัดเพชรบุรี (ประเพณีก่อเจดีย์ทราย หรือ ประเพณีสงกรานต์ของชาวกะเหรี่ยง)

- ลักษณะประเพณี ประเพณีเวียนศาลา จะจัดขึ้นในเวลาบ่ายประมาณ 15.00-16.00 น. ผู้หญิงจะพากันขนทรายมากองและก่อเป็นพระเจดีย์ บางคนให้หญ้าคามัดปักเป็นยอดเจดีย์ นำดอกไม้และใบไม้มาตกแต่งให้สวยงาม ส่วนผู้ชายทำหน้าที่อัญเชิญพระพุทธรูปจากศาลต้นโพธิ์ขึ้นเสลี่ยงพร้อมทั้งประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ที่มีสีสันสดใส จากนั้นนำเสลี่ยงขึ้นป่า จัดขบวนดนตรีกลองแตร แล้วแห่ไปรอบหมู่บ้าน เมื่อไปถึงบริเวณหน้าบ้านของแต่ละบ้าน ชาวบ้านจะเตรียมน้ำมาส่งน้ำพระ และนำเงินมาร่วมสมทบทำบุญ ในขณะที่เดียวกันคนในขบวนแห่ก็จะมี การส่งน้ำชาวบ้านที่มาร่วมด้วยเช่นกัน ขบวนแห่จะเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้นๆ และมีการร้องรำทำเพลง โดยจะเริ่มแห่ขบวนจากบ้านย่านน้ำกัลดีใต้ ไปรังวิเชียร แล้วแห่เวียนกลับมายังลานกลางหมู่บ้าน เมื่อกลับมาถึงลานกลางบ้านแล้วก็จะอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานยังศาลตามเดิมในตอนเย็นชาวบ้านจะมาร่วมงาน โดยจะอาบน้ำเปลี่ยนชุดแต่งกายแบบประเพณีกะเหรี่ยงหรือแบบสมัยใหม่ (ไม่ได้กำหนดตายตัว) ตามประเพณีจะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยไปส่งน้ำพระพุทธรูปบนศาล และกลับลงมา นำน้ำมาประพรมเจดีย์ทราย รวมทั้งเจดีย์ต้นโพธิ์ และเสาช้างด้วย ผักส้มป่อยที่ใช้ในประเพณีถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เมื่อนำไปแช่ในน้ำ ก็จะถือว่าน้ำนั้นเป็นน้ำบริสุทธิ์ คำว่า “ป่อย” หมายถึง การทำให้หลุด หรือการละทิ้ง

- ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

จากภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้น สามารถนำมาจัดลำดับความถี่ที่พบได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 สรุปภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ลำดับ	ภูมิปัญญาที่ปรากฏ	จำนวนที่ปรากฏใน ประเพณี
1	การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล	24
2	การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา	15
3	การปลูกฝังเรื่องการทำนุญทำทาน	14
4	การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี	10
5	การแสดงความกตัญญูทเวที่ต่อบรรพบุรุษ	8
6	การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน	5
7	การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสอน พระพุทธศาสนา	4
8	การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ	4

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	ภูมิปัญญาที่ปรากฏ	จำนวนที่ปรากฏใน ประเพณี
9	การปลูกฝังความอบอุ่นและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส	3
10	การปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน	2
11	การปลูกฝังความสำนึกในคุณค่า รู้ประหยัด รู้จักเก็บรักษา	2
12	การปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมการรักษามรดกสงวนตัวให้แก่คน หนุ่มสาว	1

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยผู้รู้ในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน จากพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเพิ่มเติม พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น โดยมีการบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่และพาลูกหลานปฏิบัติตามประเพณี แม้จะไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการเป็นระบบจากคนรุ่นเก่า หรือแม้แต่คนในชุมชนก็ตาม แต่ก็พบว่าประเพณีเหล่านี้ ส่วนหนึ่งได้รับการบันทึกไว้ในรูปแบบของงานวิจัย ข้อมูลเผยแพร่ในเว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่พบมี 5 วิธีด้วยกัน ได้แก่ 1) การปฏิบัติจริง 2) การบอกเล่า 3) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การแสดงและการละเล่น และ 5) การบันทึกองค์ความรู้ รายละเอียดมีดังนี้

2.1 การปฏิบัติจริง ส่วนใหญ่ผู้คนในแต่ละชุมชนได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านการสืบทอดประเพณีด้วยการลงมือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากคนรุ่นเก่า แต่จากการสัมภาษณ์พบว่า การปฏิบัติได้น้อยลง คือ มีผู้สนใจที่จะทำตามประเพณีน้อยลงจากเดิม ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ประเพณีสงกรานต์ต้มอัญ เป็นประเพณีที่เริ่มจัดขึ้นตั้งแต่วันที่ 13 เมษายนของทุกปี โดยตอนเย็นของวันที่ 13 มีการสวดมนต์สงกรานต์ ตั้งแต่เวลา 16.00 น. และจำศีลเป็นจำนวน 3 วัน ต่อมาในวันที่ 14 ผู้คนจำศีล (รักษาศีล) จะรักษาศีลอยู่ที่วัด ในช่วงเที่ยงลูกหลานจะนำข้าวปลาอาหารมาส่งให้พ่อแม่ที่รักษาศีล ในตอนเย็นลูกหลานก็จะมาอาบน้ำให้พ่อแม่ และในเวลากลางคืนลูกหลานจะส่งน้ำคล้ายน้ำปานะให้พ่อแม่ ต่อมาวันที่ 15 ในช่วงเช้าลูกหลานจะนำข้าวต้มมาส่งให้พ่อแม่ ในช่วงบ่ายของวันนี้จะเป็นวันที่ผู้รักษาศีลจะสึกออกมา ในวันที่ 17 จะมีการสรงน้ำพระ และวันที่ 18 จะมีการก่อเจดีย์ทราย และกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1)

“ประเพณีสงกรานต์ต้มอัญนี้ยังมีการปฏิบัติต่อ ๆ กันมา โดยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แต่ในปัจจุบันมีน้อยลงแล้ว เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนำมาปฏิบัติ และมีการปฏิบัติน้อยลง” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2)

“ประเพณีซึ่งทะเล่หรือแห่จัดรับพระพุทธร่องค์ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 หรือวันออกพรรษา เป็นพิธีที่ทำเพื่อรับพระพุทธร่องค์ตามความเชื่อของพุทธในวันออกพรรษาพระพุทธร่องค์จะเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งจะนำพิธีไปรับในวันรุ่งขึ้น คือวันตักบาตรเทโวโรหนะ จะมีการทำจัดตามความเชื่อของชาวทะเล่เรียง ซึ่งในสมัยก่อนจะมีการปฏิบัติกันทุกหมู่บ้าน จากนั้นจะแห่จัดไปที่วัด จะมีการประกวดประชันจัด จากนั้นทำพิธีขอขมาต่อพระรัตนตรัย คือ พระพุทธร่องค์ พระธรรม พระสงฆ์ ในช่วงเช้าพรรษาที่อาจมีการล่องเกวียนต่อพระรัตนตรัย จะมีการใช้ขมิ้น ใบส้มป่อย น้ำ มาประพรมที่เสาดัชนี คนที่มาร่วมงานจะช่วยแห่ไปที่วัด ซึ่งเป็นความเชื่อที่เป็นสิริมงคลที่เราได้ไปรับเสด็จพระพุทธร่องค์ และอีกอย่างถือเป็นการสืบสานประเพณีที่ดีว่าออกพรรษาหนึ่งครั้งเราได้ไปรับพระพุทธร่องค์ในวันตักบาตรเทโวโรหนะ เพื่อสืบสานประเพณีที่เป็นสิ่งที่ดีและเพื่อความ เป็นสิริมงคล อีกทั้งยังถือเป็นการร่วมใจในการทำจัดสำหรับแห่” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3)

“ในปัจจุบันยังมีผู้สืบทอดประเพณีนี้อยู่ในระดับเดิม เนื่องจากจะเป็นชาวบ้านรุ่นเก่าที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดกัน แต่ในเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่จะมาร่วมประเพณีน้อยลง ซึ่งต้องหา

ความสนุกสนาน หรือแรงจูงใจในการเข้าร่วมประเพณี แต่ถ้ากล่าวถึงการรับรู้ประเพณีนั้นก็มีเพิ่มขึ้น ส่วนการมาร่วมประเพณีไม่ได้เพิ่มขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4)

“ประเพณีเวียนศาลา (ประเพณีก่อเจดีย์ทราย หรือประเพณีสงกรานต์ของชาว กะเหรี่ยง) เป็นประเพณีการขอพรให้ตนเองและครอบครัว เพื่อเกิดความเป็นสิริมงคล ประเพณี เวียนศาลานี้คล้ายกับการเวียนเทียนของศาสนาพุทธ ซึ่งชาวกะเหรี่ยงจะนับถือต้นโพธิ์ เนื่องจาก เป็นที่ที่พระพุทธเจ้าประสูติ โดยมีการถ่ายทอด คือ การลงมือปฏิบัติจริง ไม่มีการบันทึกข้อมูลไว้ จะสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งรุ่นผมปฏิบัติตามรุ่นพ่อแม่ ส่วนรุ่นพ่อแม่ปฏิบัติตามรุ่นตายาย โดย ประเพณีเวียนศาลาจะเป็นประเพณีที่ปฏิบัติปีละสองครั้งตามปฏิทินจันทรคติ (ปีไทย) ในเดือน 5 ซึ่งตรงกับเดือนเมษายน และเดือน 11 ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5)

“ปัญหาที่กังวลในตอนนี้คือเรื่องเยาวชนรุ่นหลังจะไม่อนุรักษ์ไว้ ถึงแม้บางครั้งจะ มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นก็ตาม แต่อาจจะมีข้อมูลบางส่วนที่ขาดหายไป ไม่ครบถ้วน และอาจจะ เลือนหายไปตามกาลเวลา” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6)

2.2 การบอกเล่า จากการสัมภาษณ์พบว่า การบอกเล่าเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ใช้ในการ ถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งคนรุ่นก่อนจะบอกเล่าต่อคนรุ่นหลังเกี่ยวกับการนำประเพณีไปปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น ประเพณีปอยส่างลอง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ประเพณีปอยส่างลอง (งานบวชลูกแก้ว) เป็นประเพณีเกี่ยวกับการบวชหรือ อุปสมบท ซึ่งคล้ายกับการบวชสามเณรฤดูร้อนของทางภาคกลาง ให้เด็กในช่วงปิดภาคเรียนมา เรียนรู้เกี่ยวกับพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยการบวช และเป็นการสืบทอดตาม เจตนารมณ์ของผู้เฒ่าผู้แก่ที่บอกเล่ากันมาว่า เมื่อลูกหลานโตพอที่จะบวชได้แล้วก็ให้บวช เพื่อให้ พ่อแม่หรือผู้มีอุปการะคุณได้รับผลบุญนั้น ประเพณีปอยส่างลองแต่เดิมนั้นจะมีการรวมเด็ก ๆ ประมาณ 20-30 คน อายุ 10-15 ปี มาทำพิธีร่วมกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7)

“ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนี้มีการจัดประเพณีปอยส่างลอง 3 ปีต่อครั้ง เนื่องจากการจัดประเพณีนี้จะใช้ทุนทรัพย์ในการจัดค่อนข้างมาก เพราะชุดหรือเครื่องแต่งกายของ เด็ก ๆ ที่ใช้ในการทำพิธีไม่สามารถหาได้ทั่วไปจะต้องทำขึ้นหรือสั่งตัด ก่อนจะมีประเพณีปอยส่าง ลองอันดับแรกจะมีการประชุมคณะกรรมการวัดหรือชุมชน เพื่อกำหนดวันในการจัดประเพณี ซึ่งใน แต่ละครั้งที่ประกอบพิธีจะไม่มีวันที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมแต่อยู่ในเดือนมีนาคม- เมษายน โดยที่ให้ผู้ปกครองแจ้งชื่อเด็กที่จะเข้าร่วมประเพณี อย่างเช่นในปีนี้มีผู้เข้าร่วม 46 คน และได้รับเงินสนับสนุนจากเทศบาลท่าสายลวด จำนวน 300,000 บาท จากนั้นจะนำเด็ก ๆ ที่ลง ชื่อเข้าร่วมประเพณีมาเรียนรู้เรื่องขั้นตอนในการอุปสมบท การปฏิญาณตน และการบวช โดยจะ

มาเรียนในช่วงเช้าจนกว่าจะถึงวันทำพิธี ส่วนผู้ปกครองจะร่วมกันทำสิ่งของหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการบวช... ซึ่งประเพณีบอยส่งลงยังคงปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง เปรียบเสมือนเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติกันของชาวไทยใหญ่ อุปสรรคสำหรับการถ่ายทอดประเพณีนี้ไม่มีค่ะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8)

2.3 การเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดภูมิปัญญาในบางประเพณีได้ใช้วิธีรื้อฟื้นกลับมาทำใหม่ กรณีที่ประเพณีอาจเลือนหายไปตามกาลเวลา โดยคนในชุมชนนำกลับมาทำใหม่ และอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในยุคปัจจุบัน เช่น ประเพณีส่งเคราะห์ทางทะเล ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ประเพณีส่งเคราะห์ทางทะเล แต่เดิมไม่ได้เรียกว่าส่งเคราะห์ทางทะเล เขาเรียกบุญทุ่ง และจะทำพิธีในป่า เพราะแต่ก่อนหลังตลาดนัดเช้าจะเป็นป่า ซึ่งชาวหัวหินจะทำพิธีกันที่นั่น สาเหตุที่ต้องทำบุญทุ่ง เป็นเพราะโรคอหิวาตกโรคหรือโรคห่าเกิดการระบาดขึ้น จึงแก้เคล็ดโดยการไ้ดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปคนตามจำนวนหญิงชายที่อยู่ในบ้าน แล้วเอากล่องกระดาษมาทำเป็นลำเรือ ชาวบ้านจะมาทำพิธีเป็นจำนวนมาก ซึ่งในวันที่ทำพิธีในช่วงเช้าจะเริ่มจากพิธีสงฆ์ จากนั้นจะปั้นดินเหนียวให้เป็นตัวคนพร้อมทั้งเขียนชื่อกำกับไว้ แล้วจึงนำไปใส่ไว้ในลังกระดาษที่เปรียบเสมือนลำเรือ ภายในเรือจะมีข้าวสาร อาหารแห้ง เตรียมพร้อมเสมือนยกครอบครัวไป จากนั้นจึงนำไปวางไว้หลังตลาดนัดเช้า โดยที่แต่ละบ้านก็เตรียมของตนเอง เมื่อทำพิธีนี้แล้วโรคอหิวาตกโรคหรือโรคห่าได้หมดไปจึงปฏิบัติกันต่อ ๆ มา” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9)

“ในปี พ.ศ. 2500 ประเพณีส่งเคราะห์ทางทะเลได้เลือนหายไปแล้ว คนหัวหินได้รื้อฟื้นพิธีนี้ขึ้นมา และเปลี่ยนจากพิธีทำบุญทุ่งมาเป็นพิธีส่งเคราะห์ทางทะเล ซึ่งคล้ายกับทำบุญทุ่ง โดยจะปฏิบัติกัน 2 วัน โดยในวันแรกจะเป็นการแห่เรือสำหรับใส่หุ่นปั้น เมื่อชาวบ้านปั้นดินเหนียวเป็นคนเสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำมาใส่ในเรือที่แห่ แต่ก็มีกรวิวัฒนาการมาเรื่อย ๆ จากการแห่ธรรมาภิกขุได้เริ่มแต่งเพลง ชื่อ “บุญส่งเคราะห์ทางทะเล” มีคำร้องว่า “แต่เริ่มจำเดิมมา มีโรคห่าระบาดทั่ว ชาวบ้านต่างหวาดกลัว บันดินเหนียวเป็นกายตน เป็นหุ่นหญิงและชาย นำเคราะห์ร้ายลงสายชล เขียนชื่อว่าเป็นคน ผากทุกซั้วไว้ในรูปดิน โรคภัยก็ไกลจาก ความทุกข์ยากก็หมดสิ้น แสนรันทรมย์สมชีวิน ชาวหัวหินก็ปรีดา” พร้อมทั้งแห่ขบวนไปรอบ ๆ หัวหิน เมื่อผ่านบ้านของตนเองก็จะนำเอาหุ่นปั้นมาใส่บนเรือ ในวันที่สองจะมีการทำพิธีสงฆ์ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม โดยมีการเลี้ยงเพลพระ บังสุกุล จากนั้นจึงนำเรือไปปล่อยทะเล ซึ่งพิธีนี้มีความเชื่อกันว่า เมื่อทำแล้วจะไม่มีโรคภัยมาเยือน โรคภัยจะหมดไป โดยการฝากไปกับทะเล ประเพณีนี้มีผู้ปฏิบัติกันมากขึ้น เนื่องจากความเชื่อที่ว่าไม่เชื่ออย่าลบหลู่ และอหิวาตกโรคมันเป็นโรคร้าย ต่อมาก็รวมถึงทุกข์ โศก โรคภัย เคราะห์ ซึ่งพิธีนี้มีเรื่องเล่ากันว่า กลางคืนให้ลองแอบดูจะได้ยินเสียงออกแอด ๆ เหมือนเกวียน โดยใน

ปัจจุบันพิธีนี้จะจัดในสัปดาห์สุดท้ายของเดือนกันยายน ซึ่งจะมีเรือตั้งอยู่บริเวณวัดหัวหินไว้ก่อนล่วงหน้า 1 สัปดาห์ก่อนจะทำพิธี และเมื่อถึงวันสุดท้ายจะทำพิธี” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10)

2.4 การแสดงและการละเล่น จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารพบข้อมูลที่มีการบันทึกไว้เกี่ยวกับวิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านการแสดง คือ ประเพณีปอยขันโตกรวมใจไทยวนของจังหวัดราชบุรี ซึ่งในการจัดประเพณีดังกล่าวนี้ มีการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การแสดงเครื่องแต่งกายพื้นเมือง นิทรรศการวิถีชีวิต และภูมิปัญญาดั้งเดิม

2.5 การบันทึกองค์ความรู้ พบว่า แม้จะไม่ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของไทยอย่างชัดเจนเป็นระบบ แต่ก็พบการบันทึกบ้างในรูปแบบรายงานการวิจัย บทความ และข้อมูลที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งผู้คนสามารถเข้าถึงได้ค่อนข้างสะดวก

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย รวมถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้ดังภาพประกอบ 3

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผลการวิจัย
5. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การวิจัยเอกสาร เป็นการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร ซึ่งศึกษาจากบทความวิจัย จำนวน 8 รายการ บทความวิชาการ 17 รายการ วิทยานิพนธ์ จำนวน 11 รายการ สารนิพนธ์ จำนวน 1 รายการ และเว็บไซต์จำนวน 35 รายการ รวมทั้งสิ้น 72 รายการ

การวิจัยระยะที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้รู้ในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน จากพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งจะคัดเลือกประเพณีที่หายาก ไม่ปรากฏที่ภูมิภาคใด และคาดว่าจะเสี่ยงต่อการสูญหายของจังหวัดละ 1 ประเพณี เลือกสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในพื้นที่ที่ประเพณีนั้นปรากฏ แห่งละ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบบันทึกข้อมูล หาคุณภาพโดยทดสอบความเที่ยงของแบบบันทึก มีขั้นตอนคือ คัดเลือกบทความที่มีเนื้อหาสอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้จำนวน 5 ชื่อเรื่อง แล้วให้ผู้ทดสอบซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับผู้วิจัย จำนวน 3 คน บันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งจากการตรวจสอบการบันทึกข้อมูลของผู้บันทึกทั้ง 3 คน พบว่า มีการบันทึกได้สอดคล้องกันร้อยละ 100 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่า ผู้ทดสอบและผู้วิจัยต้องบันทึกข้อมูลสอดคล้องกันคิดเป็นอย่างน้อยร้อยละ 80 ขึ้นไป ถือว่าเป็นแบบบันทึกที่มีความเที่ยง สามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้จริง

2.2 การวิจัยระยะที่ 2 ศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มีเนื้อหาคำถามเป็นประเด็นตามกรอบแนวคิดในการวิจัย หาคุณภาพของเครื่องมือโดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้ และผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านวัฒนธรรมศาสตร์ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยพบว่าข้อคำถามทั้งหมดได้คะแนนระหว่าง 0.67-1.00 แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะและปรับแก้การใช้ภาษา เพิ่มเติมข้อความให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการถาม จากนั้นนำไปทดลองสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 ราย นำผลที่ได้มาปรับแก้ข้อคำถามอีกครั้งก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้

3.1 ผู้วิจัยนำเสนอโครงการวิจัยคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รหัสโครงการวิจัย SWUEC-G 216/2565 วันที่ให้การรับรองคือ 23 พฤษภาคม 2565 ผลการพิจารณาคือ คณะกรรมการฯ ให้การรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล และให้มีความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม-มกราคม 2566

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ขอหนังสือแนะนำจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลวิจัย และดำเนินการสัมภาษณ์ในเดือนเมษายน 2566

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

4.1 การวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกในแบบบันทึก คัดแยกและจัดเรียงเนื้อหาตามประเภทของประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นวิเคราะห์ภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเด็นและนำภูมิปัญญาที่พบมาจัดกลุ่มจำแนกเป็นมิติ แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบบรรยายและแผนภาพ

4.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการถอดไฟล์บันทึกเสียงและข้อมูลที่ได้จดบันทึกมา จากนั้นจึงตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบจากแหล่งข้อมูล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประชาชนชุมชนและกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในประเด็นของชุมชนนั้น นอกจากนี้มีการเปรียบเทียบข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์ควบคู่ไปกับการสังเกต นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาจำแนกประเด็นตามกรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นจึงสังเคราะห์และสรุปความ แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบบรรยายและแผนภาพ

สรุปผลการวิจัย

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเด็นภาคตะวันตกของประเทศไทยพบว่า ภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเด็นภาคตะวันตกของประเทศไทย มีดังนี้

1.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ พบว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่จัดขึ้นในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านในช่วงสำคัญ ๆ ในชีวิต ได้แก่ ประเพณีกินข้าวห่อของจังหวัดราชบุรี (ประเพณีอั้งมีถ่อง หรือทานขันข้าว) ประเพณีอินทกอนพอนแก่นของจังหวัดราชบุรี ประเพณีปอยขันโตกรวมใจไทยนของจังหวัดราชบุรี ประเพณีปอยส่งลงของจังหวัดตาก (ประเพณีงานบวชลูกแก้ว) ประเพณีผูกข้อมือกะเหรี่ยง (ประเพณีกั๊จ้อลาขู) ของจังหวัดตาก ประเพณีกินวอของจังหวัดตาก (ประเพณีเขาะเจ้าเว) ประเพณีพิธีรับส่งตายายของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การแสดงความกตัญญูตเวทีต่อ บรรพบุรุษ การปลูกฝังความนอบน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส การปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมมารักรักนวลสงวนตัวให้แก่คนหนุ่มสาว

การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินและการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.2 ประเพณีเกี่ยวกับสังคม พบว่าเป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีส่วนรวมที่คนไทยส่วนมากยังนิยมถือปฏิบัติกัน ได้แก่ ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทรายของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีขึ้นเขาห่มพระ พาท่องช่องกระจก เถลิงศกัรปพรของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประเพณีแห่น้ำของจังหวัดเพชรบุรี (แรกนา) ประเพณีวัวลานของจังหวัดเพชรบุรี (วัวระดอ) ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษและการปลูกฝัง เรื่องการทำบุญทำทาน การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี

1.3 ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค พบว่าเป็นประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วย ให้มีกำลังใจในการรักษาตัว คือ ประเพณีพิธีกรรมการบาคหัวเข่าของจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจากการวิเคราะห์ลักษณะของประเพณีดังกล่าวพบว่า เป็นภูมิปัญญาในการหาวิธีให้กำลังใจแก่ผู้ที่เจ็บป่วยและรักษาไม่หาย ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.4 ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน พบว่าเป็นประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของไร่นาในสังคมเกษตรกรรมที่ผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิถีการทำมาหากินและวิถีการผลิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ ได้แก่ ประเพณีการทำขวัญข้าวของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีกวนข้าวหย่ากู่ของจังหวัดตาก (กวนข้าวหย่าฮู้) ประเพณีปีใหม่ม้งของจังหวัดตาก ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณการปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน การปลูกฝังความสำนึกในคุณค่ารู้ประหยัด รู้จักเก็บรักษา การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน

1.5 ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อความเป็นสิริมงคล พบว่าเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของสังคม มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านต่างมีความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้แก่ ประเพณีชงตะเคิงของจังหวัดราชบุรี (แห่ฉัตรรับพระพุทธองค์ หรือ แห่พุ่มดอกไม้) ประเพณีวันปีใหม่และการเหยียบหลังกระเหรี่ยงของจังหวัดราชบุรี ประเพณีแห่เสาตะเคิงบุงของจังหวัดกาญจนบุรี (ยกตง) ประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมของชาวกระเหรี่ยงของจังหวัด

กาญจนบุรี ประเพณีการขึ้นปีใหม่ของกะเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี (มัดมือ) ประเพณีสงกรานต์มอญของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีกวนข้าวทิพย์ของจังหวัดตาก (กวนข้าวทิพย์) ประเพณีกาตสวรรค์ของจังหวัดตาก (ตลาดสวรรค์) ประเพณีแล้ฮู้บู้ดตะก่าของจังหวัดตาก (แล้ฮู้ดตะก่า) ประเพณีตานก๋วยสลากของจังหวัดตาก ประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวงของจังหวัดตาก ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้าของจังหวัดตาก ประเพณีทำบุญถนนของจังหวัดตาก ประเพณีสังเคราะห์ทางทะเลของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประเพณีทำบุญทุ่งของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีเวียนศาลาของจังหวัดเพชรบุรี (ประเพณีก่อเจดีย์ทราย หรือประเพณีสงกรานต์ของชาวกะเหรี่ยง) ภูมิปัญญาที่ปรากฏ คือ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ และการพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน

กล่าวโดยสรุปแล้ว ภูมิปัญญาที่พบในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย มีภูมิปัญญาในการสอนและปลูกฝังผู้ที่ปฏิบัติหรือมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี ซึ่งสามารถสรุปเป็น 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านศาสนา ประกอบด้วย 1.1) การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 1.2) การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และ 1.3) การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน 2) มิติด้านพฤติกรรมที่เหมาะสม ประกอบด้วย 2.1) การแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ 2.2) การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ และ 2.3) การปลูกฝังเรื่องความสำนึกในคุณค่า รู้ประหยัด รู้จักเก็บรักษา 3) มิติด้านความสัมพันธ์ในสังคม ประกอบด้วย 3.1) การปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมรักษานวลสงวนตัวให้แก่คนหนุ่มสาว 3.2) การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี 3.3) การปลูกฝังความอ่อนน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส และ 3.4) การปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน 4) มิติด้านการสร้างสันตนาและการกำลังใจ ประกอบด้วย 4.1) การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และ 4.2) การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยผู้รู้ในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านจากพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเพิ่มเติม พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น โดยมีการบอก

เล่าจากคนเฒ่าคนแก่และพาลูกหลานปฏิบัติตามประเพณี แม้จะไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการเป็นระบบจากคนรุ่นเก่า หรือแม้แต่คนในชุมชนก็ตาม แต่ก็พบว่าประเพณีเหล่านี้ ส่วนหนึ่งได้รับการบันทึกไว้ในรูปแบบของงานวิจัย ข้อมูลเผยแพร่ในเว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่พบมี 5 วิธีด้วยกัน ได้แก่ 1) การปฏิบัติจริง 2) การบอกเล่า 3) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การแสดงและการละเล่น และ 5) การบันทึกองค์ความรู้ ดังนี้

2.1 การปฏิบัติจริง ส่วนใหญ่ผู้คนในแต่ละชุมชนได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านการสืบทอดประเพณีด้วยการลงมือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากคนรุ่นเก่า แต่ปัจจุบันการปฏิบัติได้ลดน้อยลง คือ มีผู้สนใจที่จะทำตามประเพณีน้อยลงจากเดิม

2.2 การบอกเล่า เป็นอีกหนึ่งวิธีที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งคนรุ่นก่อนจะบอกเล่าต่อคนรุ่นหลังเกี่ยวกับการนำประเพณีไปปฏิบัติ

2.3 การเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดภูมิปัญญาในบางประเพณีได้ใช้วิธีรื้อฟื้นกลับมาทำใหม่ กรณีที่ประเพณีอาจเลือนหายไปตามกาลเวลา โดยคนในชุมชนนำกลับมาทำใหม่และอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในยุคปัจจุบัน

2.4 การแสดงและการละเล่น ในบางประเพณีมีการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังได้รู้เรียนรู้ เช่น การแสดงเครื่องแต่งกายพื้นเมือง นิทรรศการวิถีชีวิต และภูมิปัญญาดั้งเดิม

2.5 การบันทึกองค์ความรู้ พบว่า แม้จะไม่ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของไทยอย่างชัดเจนเป็นระบบ แต่ก็พบการบันทึกบ้างในรูปแบบรายงานการวิจัย บทความ และข้อมูลที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งผู้คนสามารถเข้าถึงได้ค่อนข้างสะดวก

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญที่พบจากผลการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ผลจากการวิจัยพบว่า ประเพณีของภาคตะวันตกส่วนใหญ่มีความเป็นเอกลักษณ์ แตกต่างจากภูมิภาคอื่น และในประเพณีเหล่านั้น มีภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าในการสอนและปลูกฝังคนรุ่นหลังให้สืบทอดประเพณี โดยพบว่า ภูมิปัญญาที่สอดแทรกอยู่ในประเพณีต่าง ๆ นั้น มี 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านศาสนา 2) มิติด้านพฤติกรรมที่เหมาะสม 3) มิติด้านความสัมพันธ์ในสังคม และ 4) มิติด้านการสร้างสันติภาพและการกำลังใจ ซึ่งภูมิปัญญาที่พบมากที่สุด ได้แก่ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและ

ความเป็นสิริมงคล การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ชุมชนในภาคตะวันตกประกอบไปด้วยชนเผ่าซึ่งมีวิถีชีวิตในแบบดั้งเดิมค่อนข้างมาก ผู้คนยังคงมีความเชื่อ รวมถึงมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยสืบทอดต่อกันมาอย่างคนรุ่นหลัง ผลการวิจัยที่พบนี้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ต่อเพื่อนมนุษย์และความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ทั้งในแง่คุณธรรม ความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและผู้คนในชุมชน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันสูงส่ง ควรแก่การสำรวจค้นหา สร้างให้มีขึ้นในชุมชนและรักษาไว้สืบต่อกัน โดยมุมมองทางปรัชญาในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจมองได้ 2 แบบ คือ ประการแรก ระบบสังคมของมนุษย์เป็นระบบการอ้างอิงตนเอง และประการที่สอง ความเป็นสังคมของมนุษย์เกิดขึ้นจริงในระบบสังคมที่ผูกพันกัน จึงสามารถกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นระบบทางสังคมและการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการจัดระเบียบตนเอง (Autopoesis) ภายในวัฒนธรรม (Pesurny, 2018; Wahyu, 2021) ซึ่งภูมิปัญญาที่พบดังกล่าวนี้คล้ายกับภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ที่พบในท้องถิ่นอื่น ๆ เช่นในงานวิจัยของ Aritonang และคนอื่น ๆ (2022) ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาในประเพณีมาร์ตัมบา เกาะสุมาตราเหนือ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงปรากฏอยู่ในประเพณีและสามารถรักษาสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบในประเพณีมาร์ตัมบามี 5 ประการ ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมและความร่วมมือระหว่างกัน เครือญาติ การเคารพซึ่งกันและกัน ความกตัญญูกตเวที และการอนุรักษ์วัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพรัตน์ ไชยชนะ (2562) ที่ศึกษาเรื่องแกงบวนบ้านตลิ่งแดงและความมั่นคงทางอาหารในท้องถิ่น พบว่า บ้านตลิ่งแดงมีภูมิปัญญาอาหารเป็นจุดเริ่มต้นและรากฐานสำคัญก่อให้เกิดความมั่นคงอาหาร ด้านโภชนาการและสุขภาพ ผ่านการสืบทอดภูมิปัญญามาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะ “แกงบวน” อาหารพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์สะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตดั้งเดิมเฉพาะถิ่น นิยมปรุงในงานบุญประเพณีที่สำคัญในชุมชน การปรุงแต่ละครั้งต้องใช้แรงงานในการเตรียมวัตถุดิบหลายคน ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน และงานวิจัยของ พิมนิชา พรหมมานิต และคนอื่น ๆ (2562) ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านของจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า เป็นภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดจากค่านิยมด้านความกตัญญูกตเวที ความเคารพที่มีต่อธรรมชาติ คุณค่าต่อบุคคลในการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง คุณค่าต่อสังคมในการสร้างความสามัคคีกลมเกลียว การสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจให้ท้องถิ่น คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ คุณค่าที่เกิดจากวิธีการทำประมงที่ทำให้คนได้รับรู้ความงามผ่านการได้เห็น

ไต่ถาม และสัมผัสถึงความงามของธรรมชาติที่เกิดจากความกลมกลืนระหว่างเครื่องมือประมงพื้นบ้าน และธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ พระปลัดวัชรระ วชิรญาณ (2564) ที่ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและเสนอรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเชิงพุทธของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ (1) ประเพณีแห่นาเป็นกิจกรรมการแสดงความกตัญญูต่อบุพพการี (2) ประเพณีบุญข้าวจี เป็นกิจกรรมทำบุญเดือน 3 และ (3) ประเพณีบวชนาคช้าง เป็นกิจกรรมประเพณีเพื่อสร้างศรัทธาและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา งานวิจัยของ พัชราภรณ์ ตาละลักษมณ์ และคนอื่น ๆ (2562) ศึกษาเกี่ยวกับเยาวชนในฐานะผู้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นงานสกุลช่างเมืองเพชร พบว่า มิติด้านความสัมพันธ์ระหว่างคน มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง สมาชิกในกลุ่มมีมุมมองต่อการดำเนินงานต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน มิติด้านความรัก สมาชิกกลุ่มมีความไว้วางใจซึ่งกัน ส่งผลให้เกิดการเอื้อเฟื้อต่อกัน ในการทำกิจกรรม และงานวิจัยของ พัชรารัตน์ มีทรัพย์ และคนอื่น ๆ (2559) ที่รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก พบภูมิปัญญาจำแนกได้เป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา ศิลปกรรมและโบราณคดี การละเล่นดนตรีและการพักผ่อน ชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงวิทยาการซึ่งสามารถสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นตามขอบเขตด้านเนื้อหาด้านคติความเชื่อ การบริหารจัดการ การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ ด้านการถ่ายทอดและสืบสาน เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของบุคคล กลุ่ม และชุมชน ด้านคติความเชื่อ ส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจของคนในชุมชน ทั้งการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนด้วยการละเล่นและกิจกรรมของกลุ่มในชุมชน รวมถึงประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในชุมชนล้วนมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ผลจากการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น โดยมีการบอกเล่าจากคนแก่คนแก่และพาลูกหลานปฏิบัติตามประเพณี แม้จะไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการเป็นระบบจากคนรุ่นเก่าหรือแม้แต่คนในชุมชนก็ตาม แต่ก็พบว่าประเพณีเหล่านี้ ส่วนหนึ่งได้รับการบันทึกไว้ในรูปแบบของงานวิจัย ข้อมูลเผยแพร่ในเว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่พบมี 5 วิธีด้วยกัน ได้แก่ การปฏิบัติจริง การบอกเล่า การเรียนรู้ด้วย

ตนเอง การแสดงและการละเล่น และการบันทึกองค์ความรู้ ซึ่งเป็นวิธีการที่ชุมชนส่วนใหญ่มักจะใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติที่เกิดจากการสืบทอดและการบอกเล่าของคนรุ่นก่อน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า วิธีการดังกล่าวนี้สามารถทำได้ง่ายและสะดวก เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตและเป็นเรื่องภายในแต่ละครอบครัวหรือชุมชนแต่ละชุมชน ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามความเคยชิน ดังที่ Goodkind (1998) (พวงเพ็ญ ชูรินทร์, 2548) และ อบเชย แก้วสุข (2543) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ว่าเป็นการฝึกปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้และมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เป็นการบอกหรือสอนให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งแต่เดิมภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถ่ายทอดความรู้เป็นอัตโนมัติด้วยการใช้สามัญสำนึกแบบสังคมประกิต เกิดจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาภายในครอบครัว ซึ่งผลการวิจัยที่พบดังกล่าวตรงกับผลการวิจัยของ Wungrath (2021) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านอาหารของชาวไทลื้อ และพบว่า ภูมิปัญญาได้ถูกถ่ายทอดผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนในชุมชนและนำไปปฏิบัติ องค์ความรู้ส่วนใหญ่จึงถูกจัดเก็บในรูปแบบของประสบการณ์ในตัวบุคคล และไม่พบที่มีการจัดเก็บภูมิปัญญาในรูปแบบของเอกสารหรือลายลักษณ์อักษร สอดคล้องกับการวิจัยของ พระปลัดวัชร วชิรญาณ (2564) ที่พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่สืบทอดกันมา องค์ความรู้ ความสามารถของคนในท้องถิ่นเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และกิจกรรม และอัจฉราพร จิวสุภา (2560) ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมสู่คนรุ่นใหม่ พบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในลักษณะแม่สอนลูก ยายสอนหลาน ใช้วิธีการสาธิตของผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและการฝึกปฏิบัติของผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ ณัฐกฤตย์ ดิษฐวิรุฬ (2558) ศึกษาวิถีชีวิตและมรดกทางภูมิปัญญาของชาวไทยยวนราชบุรี พบว่า มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

อย่างไรก็ดีในการศึกษาครั้งนี้พบประเด็นที่น่าสังเกต คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีตะวันตกส่วนใหญ่เป็นการลงมือปฏิบัติสืบทอดและบอกเล่าต่อกันมาจากคนรุ่นเก่า แม้จะมีความเป็นเอกลักษณ์และน่าสนใจอยู่มากก็ตาม กลับไม่พบที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการสาธิตและการจัดแหล่งเรียนรู้ หรือแม้แต่การบันทึกองค์ความรู้ที่เป็นระบบตามหลักการจัดการความรู้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าภูมิภาคตะวันตกค่อนข้างมีลักษณะเฉพาะ คือ มีผู้คนที่เป็นชนเผ่าหลากหลายอาศัยอยู่ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารก็เป็นภาษาของแต่ละชนเผ่า และจากการสัมภาษณ์ยังพบอีกว่า คนรุ่นใหม่มีความสนใจในการสืบทอดและปฏิบัติตามประเพณีลดลง เสี่ยงกับการที่ภูมิปัญญาอาจสูญหายได้ ซึ่งผลการวิจัยที่พบนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉราพร จิวสุภา (2560) ซึ่งพบประเด็นปัญหา เช่น ผู้รับการถ่ายทอด

ภูมิปัญญาไม่เอาใจใส่ฝึกฝน ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาใจร้อนทำให้งานไม่ประณีต ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญามีความเข้าใจช้า และเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้คนรุ่นใหม่ ไม่สนใจที่จะอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างจากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิภาคอื่นอีกหลายชิ้นงานที่พบว่ามี การถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปแบบการจัดทำสื่อ และนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยจัดการ รวมถึงการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการ มีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน ช่วยให้องค์ความรู้ได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและมีความยั่งยืนเพิ่มขึ้น เช่นในงานวิจัยของ พิมณิชา พรหมมานต และคนอื่น ๆ (2562) พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาเป็นการสืบทอดโดยการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นหลัก ธีรวิวัฒน์ วรรณวิไชย (2560) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศิลปะการแสดงละครชาตรี พบว่า มีการพัฒนาละครชาตรีให้เป็นสื่อพื้นบ้านที่สามารถใช้สื่อสาร สร้างความเปลี่ยนแปลงกับชุมชน (ณัฐกฤตย์ ดิษฐวิรุฬ, 2558) พบว่า เมื่อสังคมไทยขยับเปลี่ยนผ่านจากวิถีการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อการค้า วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญา มีการผสมผสานกับการศึกษาในสังคมทันสมัย มีการย่นระยะเวลาการเรียนรู้โดยใช้สื่อกราฟิกเพื่อศึกษาและฝึกทอลายผ้า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีทั้งแบบของการสื่อสารแบบตัวต่อตัว ในวิถีดั้งเดิม และการเรียนรู้เป็นกลุ่มในการจัดการศึกษาสมัยใหม่ วิธีการถ่ายทอดได้รับจัดประสบการณ์อย่างเป็นขั้นตอนเพื่อให้อยู่ในรูปของหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อรับรองว่าการทอผ้าจากมีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบในการศึกษาของสังคมทันสมัย กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวไทยขบวนจึงเป็นกระบวนการที่มีพลวัต ยืดหยุ่นตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ด้านภูมิปัญญา จากผลการวิจัยพบว่าภูมิปัญญาที่มีคุณค่าและแฝงอยู่ในประเพณีซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของภาคตะวันตกที่ควรแก่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป แต่คนรุ่นหลังมีความสนใจและสืบทอดน้อยลง ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการดูแล เช่น หน่วยงานเกี่ยวกับวัฒนธรรม โรงเรียนในชุมชน หรือหน่วยงานบริหารระดับชุมชน ควรให้ความสำคัญและเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เพื่อป้องกันไม่ให้ภูมิปัญญาสูญหายไปในอนาคต โดยสามารถดำเนินการดังนี้

1.1.1 หน่วยงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมระดับจังหวัด ควรส่งเสริมให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เชิญชวนนักท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมในประเพณีของชุมชนแต่ละจังหวัด ซึ่ง

จะเป็นการช่วยเผยแพร่และถ่ายทอดประเพณีให้เป็นที่รู้จักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในประเพณีเหล่านี้

1.1.2 หน่วยงานระดับโรงเรียนหรือสถานศึกษา อาจบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีสอดแทรกไว้ในการจัดการเรียนการสอน

1.2.3 การจัดแหล่งเรียนรู้ชุมชน ซึ่งจัดเก็บและเผยแพร่ประเพณีเหล่านี้ไว้เพื่อให้คนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไปได้เรียนรู้และศึกษาตามความสนใจ

1.2 ด้านรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ชุมชนถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วย การสืบทอด บอกเล่าและปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่น การบันทึกองค์ความรู้ยังขาดความเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ดังนั้นควรมีการเพิ่มวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยรูปแบบที่จะช่วยจัดเก็บภูมิปัญญาให้คงอยู่ได้อย่างถาวร เช่น การบันทึกในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ การใช้กระบวนการจัดการความรู้เข้ามาช่วยในการจัดเก็บและถ่ายทอดภูมิปัญญา การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บและเผยแพร่ เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อเพื่อจัดเก็บภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

บรรณานุกรม

- Aritonang, I. Y., Sibarani, R., และ Perangin-Angin, A. B. (2022). Local Wisdom of the Martumba Tradition of the Toba Batak Community in Sianjur Mula-Mula Village, Samosir Regency, North Sumatra: Anthropolinguistic Study. *East Asian Journal of Multidisciplinary Research*, 1(11), 2417-2424.
- Davenport, T. H. (1994). Saving IT's Soul: Human Centered Information Management. *Harvard Business Review*, 72(2), 119-131.
- Duhon, B. (1998). It's all in our heads. *Inform*, 12(8), 8-13.
- Goodkind, H. W. (1998). *Transferring Learning: Building Organizational Capacity form Within*. USA: University of Oregon AAC.
- Gupta, A. K., และ Govindarajan, V. (2000, April). Knowledge flows within multinational corporations. *Strategic Management Journal*, 21(4), 473-496. Retrieved form [https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/\(SICI\)1097-0266\(200004\)21:4%3C473::AID-SMJ84%3E3.0.CO;2-I](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/(SICI)1097-0266(200004)21:4%3C473::AID-SMJ84%3E3.0.CO;2-I)
- Kitipat. (2563). ประเพณีทำบุญถนน. สืบค้นจาก <https://kitipat1101blog.wordpress.com/ประเพณี/ประเพณีทำบุญถนน/>
- Museumthailand. (2563). ประเพณีกินวอ : การเฉลิมฉลองปีใหม่ของชาวเขาเผ่าลาหู่ (มูเซอ). สืบค้นจาก <https://www.museumthailand.com/th/3877/storytellingประเพณีกินวอ/>
- Nonaka, k., และ Takeuchi, h. (1999). *Classic work: Theory of organizational knowledge creation*. Mass: The MIT Press.
- Pesurny, A. J. (2018). Local Wisdom in a New Paradigm : Applying System Theory to the Study of Local Culture in Indonesia. *IOP Conference Series : Earth and Environmental Science*, 175(012037).
- Wahyu, W. (2021). *Local Wisdom in Bajarese Culture Perspective*. Paper presented at the Advances in Social Science, Education and Humanities Research.
- Wungrath, J. (2021, June). Knowledge Management for Local Wisdom of Rai Lue Food. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(5), 1205-1211.

กรมวิชาการ. (2540). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2555). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. สืบค้นจาก <http://ich.culture.go.th/>

กองการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่โทน อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่. (2563). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. สืบค้นจาก <https://www.phaitone.com/ph/2-ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.pdf>

จักรพันธ์ ไสยะเกษตริณ. (2550). การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นศรีสะเกษเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ศรีสะเกษ. สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=creator&CreatorId=28790&doc_type=0

จังหวัดกาญจนบุรี. (2561a). ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทราย. สืบค้นจาก <https://ww2.kanchanaburi.go.th/travel1/detail/6>

จังหวัดกาญจนบุรี. (2561b). ประเพณีสงฆ์น้ำพระ “สงกรานต์มอญ”. สืบค้นจาก <https://ww2.kanchanaburi.go.th/travel1/detail/5>

ชมรมฮักตัวเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2562). รู้จักประเพณี “ทานขันข้าว” ของชาวล้านนา. สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/column/article_189327

ชวน เพชรแก้ว. (2547, พฤษภาคม). การยกระดับและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานการณปัจจุบัน. สารภาษาไทย, 3(3), 14-23.

ชาย โพธิสิตา. (2550). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ณัฐกฤตย์ ดิษฐวิรุฬ. (2558). การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญา. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 5(2), 39-48.

ดวงฤทัย อรรคแสง, และ วิภาวี กฤษณะภูติ. (2552). กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ. วารสารวิจัย มข., 9(4), 135-147.

ทับทิม เป็งมล, สิริลักษณ์ กัลยา, และ ณัฐวุฒิ วิทา. (2561, กันยายน-ธันวาคม). การจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 2(3), 93-106. สืบค้นจาก <https://so03.tci->

thaijo.org/index.php/JLGISRRU/article/view/199309

ทัศนีย์ ทองไชย. (2542). สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. *ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.*

<https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/84889>

ทีมงานทรูปลูกปัญญา. (2552). ปอยชนโตกที่ราชบุรี. สืบค้นจาก

http://www.truelookpanya.com/new/cms_detail/entertainment/508/00/9018

เที่ยวราชบุรี.COM. (2563). ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยง. สืบค้นจาก [https://www.xn--](https://www.xn--b3czk4afcy3gxah5a1g4e.com/กิจกรรมในราชบุรี/ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยง)

[b3czk4afcy3gxah5a1g4e.com/กิจกรรมในราชบุรี/ประเพณีเหยียบหลังกะเหร](https://www.xn--b3czk4afcy3gxah5a1g4e.com/กิจกรรมในราชบุรี/ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยง)

นพรัตน์ ไชยชนะ. (2562). แง่บวมนบ้านตลิ่งแดงและความมั่นคงทางอาหารในท้องถิ่น. *วารสารอินทนิลทักษิณสาร, 14(1), 121-155.*

นฤมล ชมโฉม. (2562). การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผลิตภัณฑ์ชุมชน. *วารสารเกษมบัณฑิต, 20(2), 180-188.*

นันทสาร สีสลับ. (2541). คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (23). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2556). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

นิสันติ ศิลประเสริฐ. (2557). วัวลาน. สืบค้นจาก

<https://sites.google.com/a/pbru.ac.th/canghwad-phechruri/waw-lan>

ประเพณีลอยกระทงสาย. (2563). สืบค้นจาก

<https://sites.google.com/site/kratongsaiy/prawati-khwam-pen-ma>

ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์, และ ประสพชัย พสุนนท์. (2559, ตุลาคม-ธันวาคม). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 29(2), 31-48.*

ประเวศ วะสี. (2534). การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ภูมิปัญญากับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ปาริชาติ คุณปลื้ม, และ รัตยา โสวรรณปรีชา. (2559). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น.

วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี, 12(6), 1-9.

พระปลัดวัชรวิทย์ วชิรญาณ. (2564, มกราคม-เมษายน). รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นใน

ประเพณีเชิงพุทธของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์. มจร ภาพีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 7(1), 28-40.

พระมหาประจักษ์ พนาลัย. (2551). การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณี ความเชื่อและ พิธีกรรมของ “หมอลำเขื่อน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร. บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม. (ปริญญาโท ศศ.ม. (พัฒนศึกษา)). สืบค้น จาก <https://tdc.thailis.or.th/tdc/>

พวงเพ็ญ ชูรินทร์. (2548). บุคลิกภาพที่มีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้ของผู้นำการทอดผ้าใน ชุมชนทอดผ้าไหมพรมเรียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี: สำนักวิทยบริการและ เทคโนโลยีสารนิเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

พัชราภรณ์ ตาละลักษมณ์, อรณัดดา ชินศรี, และ ธีราพร ทองปัญญา. (2562). ทูทางสังคมกับการ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสกุลช่างเมืองเพชรของเยาวชนกลุ่มลูกหว้าจังหวัดเพชรบุรี. วารสารพัฒนาสังคม, 21(2), 28-44.

พัชราวลัย มีทรัพย์, ธนสาร เพ็งพุ่ม, นงลักษณ์ ใจฉลาด, และ ธิปีไธย สุนทร. (2559, กรกฎาคม- ธันวาคม). การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก. ครุพิบูล, 3(2), 62-75.

พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). ชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมณิชา พรหมมานต, หทัยรัตน์ ทับพร, และ กรรณิการ์ สัจกุล. (2562). คนโป๊ะ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 39(2), 50-66.

เมืองเก่าของไทย. (2550). สืบค้นจาก

<http://www.dooasia.com/siam/oldcity/prachuapkhirikhan7.shtml>

ระวีวรรณ วรรณวิไชย. (2560, มกราคม-มิถุนายน). ภูมิปัญญาด้านศิลปปะการแสดงพื้นบ้านกับ บทบาทการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา การอนุรักษ์สืบทอดละคร ชาตรีเมืองเพชร. สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 18(2), 98-106.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ศูนย์ข้อมูลกลางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2563). การทำขวัญข้าว. สืบค้นจาก

<http://123.242.145.13/album/193014/การทำขวัญข้าว>

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2563). นิยามประเภทประเพณี. สืบค้นจาก

<https://www.sac.or.th/databases/rituals/definition.php>

สันติสุข กฤดากร. (2541). การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลัง

สวน จังหวัดชุมพร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม. (ปริญญาโท กศ.

ม. (การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง)). สืบค้นจาก

<https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/85770>

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2539). การศึกษาในวิถีชุมชน: ข้อเสนอแนะเชิง

นโยบาย. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการ

ปัญหา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2533). รายงานการสัมมนาเชิงวิชาการ เรื่อง ภูมิ

ปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2558). การแบ่งภูมิภาคทางภูมิศาสตร์. สืบค้นจาก

<http://www.royin.go.th/?knowledges=การแบ่งภูมิภาคทางภูมิศาสตร์>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี. (2559). พิธีกรรมการบวชหัวเข้า ตำบลหนองเป็ด อำเภอศรี

สวัสดิ์. สืบค้นจาก

https://www.mculture.go.th/kanchanaburi/ewt_news.php?nid=492&filename=index

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). แนวทางการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ นอก

ระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายด้านการเรียนรู้ตลอด

ชีวิตและโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

สุมาลี สังข์ศรี. (2550, มิถุนายน-พฤศจิกายน). ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้.

ศึกษาศาสตร์ มจร, 2(3), 99-100.

สุวิทย์ วงษ์บุญมาก. (2558, พฤษภาคม-สิงหาคม). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม

หินอ่อนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร. สักทอง : วารสาร

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.), 21(2), 83-98.

เหม ทองชัย. (2545). ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: อักษรวิพัฒน์.

อบเชย แก้วสุข. (2543). รายงานผลการดำเนินงานประชุมปฏิบัติการการถ่ายทอดความรู้ของภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น และเผยแพร่ความรู้ของสื่อมวลชน. อุบลราชธานี: ศูนย์การศึกษานอก

โรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

อมร เจือดี. (2563). ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหรี่ยง. สืบค้นจาก

<https://scholar.kru.ac.th/scholar/?news=ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหรี่ยง>

อัศจรรย์ใจสุภา. (2560, มกราคม-มีนาคม). แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหม
สู่คนรุ่นใหม่ของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองแซ่ ตำบลตองโขบ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัด
สกลนคร. บัณฑิตศึกษา, 14(2), 95-102.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของ
ชาวบ้านไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). ภาพรวมภูมิปัญญาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

ภาคผนวก ก

รายการบรรณานุกรมของเอกสารที่ศึกษาในระยะ ที่ 1

- กมลพรรณ นิลพันธ์. (2557). *ศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์
ขนบธรรมเนียมประเพณีจังหวัดตาก.* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=391497&query=%BB%C3%D0%E0%BE%B3%D5%A8%D1%A7%CB%C7%D1%B4%B5%D2%A1&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2566-05-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=1&maxid=1
- กองการท่องเที่ยวเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์. (2564). *ขึ้นเขาห่มพระ พาท่องเขาช่องกระจก
เกล็ดศกัรบพรปีใหม่ 2564.* สืบค้นจาก <https://calendar.m-culture.go.th/events/100538>
- กองการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลตากออก. (2564). *ขอร่วมสืบสานประเพณีตานก๋วย
สลาก.* สืบค้นจาก https://www.takaok.go.th/news_detail.php?doiP=1&checkIP=chkIP&id=53550&checkAdd=chkAd&dum=97158_ypk
- กาญจนา จันทรสิงห์. (2565). *ตานก๋วยสลาก ประเพณีโบราณของคนไทย.* สืบค้นจาก
https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2104&code_db=610004&code_type=01
- กาญจนา จันทรสิงห์. (2565). *ทำบุญถนอม ศรีบ้าน ชัยเมือง วิถีเมืองตาก.* สืบค้นจาก https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2047&code_db=610004&code_type=TK001
- กาญจนา จันทรสิงห์. (2565). *ประเพณีกวนข้าวทิพย์.* สืบค้นจาก https://arit.kpru.ac.th/ap/local/?nu=pages&page_id=2139&code_db=610004&code_type=TK007<https://calendar.m-culture.go.th/events/101809>
- กาญจนา จันทรสิงห์. (2565). *ประเพณีกวนข้าวหย่ากู่.* สืบค้นจาก https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2140&code_db=610004&code_type=TK007
- กาญจนา จันทรสิงห์. (2565). *ประเพณีปอยส่างลอง.* สืบค้นจาก https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2031&code_db=610004&code_type=TK001
- กิตติคุณ ประพิน. (2550). *องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการสืบทอดงานประเพณีปอยส่างลอง
ในจังหวัดเชียงใหม่.* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้,

- เชียงใหม่). สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=101352&query=%BB%C3%D0%E0%BE%B3%D5%BB%CD%C2%CA%E8%D2%A7%C5%CD%A7&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2566-05-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=1&maxid=1
- งานระบบสารสนเทศ กองการศึกษา เทศบาลแม่สอด. (2564). ข้อมูล ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น. สืบค้นจาก <https://www.nakhonmaesotcity.go.th/web/th/agencies/8/page/culture.html>
- จรัญ กาญจนประดิษฐ์. (2555, กรกฎาคม-ธันวาคม). ดนตรีในพิธีกรรมผูกข้อมือเรียกขวัญชาวกระเหรี่ยง. *วารสารดนตรีรังสิต RMJ*, 7(2), 75-87. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/rmj/article/view/133695>
- จังหวัดกาญจนบุรี. (2561). ประเพณีสงกรานต์ “สงกรานต์มอญ”. สืบค้นจาก <https://ww2.kanchanaburi.go.th/travel1/detail/5>
- จังหวัดกาญจนบุรี. (2561). ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทราย. สืบค้นจาก <https://ww2.kanchanaburi.go.th/travel1/detail/6>
- ชมรมอัครต๋วเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2562). รู้จักประเพณี “ทานขันข้าว” ของชาวล้านนา. สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/column/article_189327
- โชคนิรันดร์ คุณยศยิ่ง. (2557). *องค์ความรู้ของการจัดการปอยสังหลวงวัดป่าเป้า อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่). สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=428759&query=%BB%CD%C2%CA%E8%D2%A7%C5%CD%A7&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2566-05-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=4&maxid=4
- ไซตองออมบุญรักสุข. (2564). ประเพณีฟาดข้าว...ชาวกระเหรี่ยงกาญจนบุรี. สืบค้นจาก <https://travel.trueid.net/detail/J3PoonB9PbV0>

- ณิชนพ มีสี. (2558). ประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน ของผู้คนในอ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ นั้น ก็คือ "ทำบุญ แห่เรือ ส่งเคราะห์ทางทะเล". สืบค้นจาก <https://www.nationtv.tv/life-style/378473367>
- ดำรงพล อินทร์จันทร์. (2564). การไหว้ผีบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=138>
- ดำรงพล อินทร์จันทร์. (2564). วันปีใหม่และการเหยียบหลังกะเหรี่ยง วัดแจ้งเจริญ. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=140>
- ดำรงพล อินทร์จันทร์. (2564). เวียนศาลา เดือน 5. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=141>
- ดำรงพล อินทร์จันทร์. (2564). แห่เสาตะเคิงนุ่ง. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=139>
- ดำรงพล อินทร์จันทร์, & ปณิดา สระวาสี. (2559). กินข้าวห่อ. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=1>
- ททท.สำนักงานประจวบคีรีขันธ์. (2564). งานทำบุญประจำปีศาลเจ้าแม่ทับทิมและงานพิธีส่งเคราะห์ทางทะเล. สืบค้นจาก <https://www.thailandfestival.org/content/442>
- ทีมงานทูลูกปัญญา. (2552). ปอยขันโตกที่ราชบุรี. สืบค้นจาก http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/entertainment/508/00/9018
- เที่ยวราชบุรี.COM. (2563). ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยง. สืบค้นจาก <https://www.xn--b3czk4afcy3gxah5a1g4e.com/กิจกรรมในราชบุรี/ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยง>
- ธนวรรณ เวียงสีมา, & จิรวัดน์ พิระสันต์. (2563, มกราคม-มิถุนายน). จูเป๊าะ : เล่นเพื่อรัก... วัฒนธรรมการเลือกคู่. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(1), 101-126. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/fakku/article/view/185634>
- ธนภัทร บุรีรักษ์. (2564). ประเพณีตานก๋วยสลาก. สืบค้นจาก <https://calendar.m-culture.go.th/events/100797>
- ธนภัทร บุรีรักษ์. (2563). ประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 จังหวัดตาก. สืบค้นจาก <https://calendar.m-culture.go.th/events/100270>
- ธนภัทร บุรีรักษ์. (2563). ประเพณีปีใหม่ม้ง จังหวัดตาก. สืบค้นจาก <https://calendar.m-culture.go.th/events/100805>

- นวลพรรณ บุญธรรม. (2561). บวชนาค ชาวมอญวัดคงคาราม. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=135>
- นัฐวุฒิ สิงห์กุล. (2564, มกราคม-มิถุนายน). ไค้จั้งเคอสะล่อง และไค้จั้งหล่าเขาอะวี่ : ความหมายและการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกะเหรี่ยงในและนอกภายใต้บริบทของประเทศไทย กรณีศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดอุทัยธานีและนครสวรรค์. *วารสารมานุษยวิทยา*, 4(1). สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jasac/article/view/239848>
- นิสันติ ศิลประเสริฐ. (2557). วัวลาน. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/a/pbru.ac.th/canghwad-phechruri/waw-lan>
- นุชาติ ทองเกลี้ยง. (2553). การสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น). สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=273045&query=%BB%C3%D0%E0%BE%B3%D5&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2566-05-20&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=2006&maxid=5094
- "น้อเป็ใจว้อ" ประเพณีปีใหม่ม้ง ความสุข-ความเชื่อ...เหนือกาลเวลา. (2565). สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/lifestyle/travel/2585581>
- นฤมล บุญญานิตย์. (2561). บวชนาคมอญเมืองคนงาม...ที่บ้านนครชุมน์. สืบค้นจาก <http://www.snc.lib.su.ac.th/webweb/?p=420>
- นฤมล บุญญานิตย์. (2561). ช่งทะเต็ง...ประเพณีแห่ฉัตรรับพระพุทธรองค์ ของชาวกะเหรี่ยง. สืบค้นจาก <http://www.snc.lib.su.ac.th/webweb/?p=1773>
- ปณิตา สระวาสี. (2559). อินก๋อนพ็อนแก่น. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=3>
- ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า. (2563). สืบค้นจาก <https://calendar.m-culture.go.th/events/100245>
- ประเพณีลอยกระทงสาย. (2563). สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/kratongsaiy/prawati-khwam-pen-ma>

- ประเพณีลอยกระทงสาย. (2563). สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/kratongsai/prawati-khwam-pen-ma>
- พรพิมล ชันแสง. (2541). *อินทกอน : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม). สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=264923&query=%BB%C3%D0%E0%BE%B3%D5&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2566-05-20&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=1971&maxid=5093
- พลเมือง กรุงเทพมหานคร. (2555). *ความเชื่อ ศรัทธา และวิถีชีวิต : พิธีฟาดข้าว ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง ไล่โว่ จ.กาญจนบุรี*. สืบค้นจาก <https://thecitizen.plus/node/12951>
- พระครูพิมลภิตติคุณ. (2563). *ศึกษารรรมในประเพณีกวนข้าวทิพย์ของประชาชนในตำบลพญาแมน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, แพร่). สืบค้นจาก <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/2213>
- พระครูปลัดชินกร แก้วนิล. (2550). *การเปลี่ยนแปลงความหมายและคุณค่าของปอยสังลองในสังคมไทยใหญ่ปัจจุบัน*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่). สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=91791&query=%BB%CD%C2%CA%E8%D2%A7%C5%CD%A7&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2566-05-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=2&maxid=4
- พระบุญชุม วชิโร. (2562). *ศึกษาวิเคราะห์บุพเพตพลีตามประเพณีตานก๋วยสลาก*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา). สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=553392&query=%BB%C3%D0%E0%BE%B3%D5&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2566-05-20&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=4248&maxid=5095

- พระสุนทรทริโกศล, พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, & แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม. (2560, เมษายน-มิถุนายน). ศึกษาวิเคราะห์วิถีกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย. *วารสารรวมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2 (ฉบับพิเศษ)), 543-556. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/242196>
- ไพฑูรย์ สุขแว่น. (2562). แม่สอด รร.-ชาวบ้าน สืบสานประเพณีกวนข้าว "หย่าฮู้" ไทใหญ่. สืบค้นจาก <https://northernnewsthailand.com/news/4296>
- เฟื่องฟ้า ลัยมณี. (2545). *การปรับปรุงวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ : กรณีศึกษาหมู่บ้านนาหวาย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่). สืบค้นจาก https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=21590&query=%BB%CD%C2%CA%E8%D2%A7%C5%CD%A7&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2566-05-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=1&maxid=4
- เมืองเก่าของไทย. (2550). สืบค้นจาก <http://www.dooasia.com/siam/oldcity/prachuapkhirikhan7.shtml>
- ภาคภูมิ ลบถม. (2551). *วัลลภาน : วิถีชีวิตลูกผู้ชายเมืองเพชร*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม). สืบค้นจาก <http://www.sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/1685?attempt=3&attempt=2&locale-attribute=th>
- ภาคภูมิ ลบถม. (2550). วัลลภานเมืองเพชร บทบาทของผู้หญิงกับการ(ละ)เล่นของผู้ชาย. *วารสารดำรงวิชาการ*, 6(2), 168-189. สืบค้นจาก http://www.damrong-journal.su.ac.th/?page=view_article&article_id=341
- ระวีวรรณ วรรณวิไชย. (2560, มกราคม-มิถุนายน). ภูมิปัญญาด้านศิลปปะการแสดงพื้นบ้านกับบทบาทการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา การอนุรักษ์สืบทอดละครชาตรีเมืองเพชร. *สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 18(2), 98-106.

- วิไลพร ไชยสิทธิ์. (2556). การพัฒนาระบบสารสนเทศมัลติมีเดียออนไลน์ด้านวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี. (มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ราชบุรี). สืบค้นจาก http://researchgateway.in.th/search/result_search/29d06efdf36194e9c64327f46d9430d6ab5af7200a25cc5b601f426531184d0f
- วรัญญา สารศาลิน. (2559). การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน : กรณีศึกษาประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี). สืบค้นจาก http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2016/TU_2016_5707030069_3632_342.pdf
- ศูนย์ข้อมูลกลางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2563). การทำขวัญข้าว. สืบค้นจาก <http://123.242.145.13/album/193014/การทำขวัญข้าว>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2564). การทำขวัญข้าว. สืบค้นจาก <https://communityarchive.sac.or.th/blog/182>
- สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2559). แะะนา. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=69>
- สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2559). ขึ้นปีใหม่กะเหรี่ยง. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=67>
- สุนทรี ทับมาโนช. (2564). พี่น้องชาวอำเภอแม่ลาน้อย ร่วมสืบสานประเพณีโบราณ "หลู่ข้าวหย่ากู่" ประจำปี 2564. สืบค้นจาก <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG210221104438512>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. (2566). งานปอยขันโตก รวมใจไท-ยวน. สืบค้นจาก <https://calendar.m-culture.go.th/events/100710>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก. (2563). ประเพณีผูกข้อมือกะเหรี่ยง (ก๊อ้อลาขู). สืบค้นจาก <https://calendar.m-culture.go.th/events/100139>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี. (2559). พิธีกรรมการบาคหัวเข้า ตำบลหนองเป็ด อำเภอศรีสวัสดิ์. สืบค้นจาก https://www.mculture.go.th/kanchanaburi/ewt_news.php?nid=492&filename=index
- สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์. (2566). ประจวบคีรีขันธ์. สืบค้นจาก <http://www.arts.su.ac.th/crafttown/index.php/provinces-information/prachuap-khiri-khan-information?showall=1&limitstart=>

- สยามรัฐออนไลน์. (2565). “ห้วงหิน” สืบสานงานประเพณี “ส่งเคราะห์ทางทะเล” ทำบุญใหญ่ให้
บรรพบุรุษ. สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/n/377523>
- องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้. (2566). ประเพณีเวียงศาลา. สืบค้นจาก
<https://yangtai.go.th/public/list/data/detail/id/13/menu/1173/page/1>
- องค์ บรรจุน. (2566). ธรรมเนียมแต่งสวยก่อนบวช. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_13143
- อมร เจือดี. (2563). ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหรี่ยง. สืบค้นจาก <https://scholar.kru.ac.th/scholar/?news=ประเพณีฟาดข้าวชาวกระเหร>
- อรพรรณ ศรีทอง, เสกสิทธิ์ ปักซี่, & เฉลิมพล ศรีทอง. (2565). “พิธีเรียกขวัญ” พิธีกรรมทางความ
เชื่อเพื่อการรักษาโรคของชาวขมุกรณีศึกษา บ้านหนองเป็ด อำเภอศรีสวัสดิ์จังหวัด
กาญจนบุรี. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 14(2), 16-38.
- เอกอนงค์ ดวงจักร์. (2552). งานปอยขันโตกรวมใจไท-ยวน 205 ปี ครั้งที่ 5 ที่ ต. หนองโพ อ. โพ
ธาราม จ.ราชบุรี. สืบค้นจาก <http://www.snc.lib.su.ac.th/snclibblog/?p=606>
- Kitipat. (2563). ประเพณีทำบุญถนน. สืบค้นจาก <https://kitipat1101blog.wordpress.com/ประเพณี/ประเพณีทำบุญถนน/>
- Museumthailand. (2563). ประเพณีกินวอ : การเฉลิมฉลองปีใหม่ของชาวเขาเผ่าลาหู่ (มุเซอ).
สืบค้นจาก <https://www.museumthailand.com/th/3877/storytellingประเพณีกินวอ/>
- Takculture. (2555). ประเพณีปอยสางลอง. สืบค้นจาก <http://www.m-culture.in.th/album/174829/ประเพณีปอยสางลอง>

ภาคผนวก ข

แบบบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

แบบบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

วรรณกรรมลำดับที่	ประเภท / จังหวัด..... ☐ บทความวิชาการ ☐ บทความวิจัย ☐ รายงานการวิจัย
ผู้แต่ง	

<p>ตอนที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของไทย</p> <p>☐ 1. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ </p> <p>☐ 2. ประเพณีเกี่ยวกับสังคม </p> <p>☐ 3. ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค </p> <p>☐ 4. ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน </p> <p>☐ 5. ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อความบันเทิง </p>

ตอนที่ 2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. การบอกเล่า

.....
.....

2. การเรียนรู้ด้วยตนเอง

.....
.....

3. การสาธิต

.....
.....

4. การแสดงและการละเล่น

.....
.....

5. การบันทึกองค์ความรู้

.....
.....

6. การจัดแหล่งเรียนรู้

.....
.....

7. การปฏิบัติจริง

.....
.....

8. วิธีอื่น ๆ

.....
.....

ภาคผนวก ค
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์

แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง : การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ผู้วิจัย : นางสาวชนันท์ภัทร์ พันธุ์ขุนทด **โทร :** 098-5356235, **email :**

Chanapat.chp@swu.ac.th, **line :** p.chanapat

ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยระยะที่ 2

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

การวิจัยระยะที่ 2

เป็นการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งศึกษาจากรายงานการวิจัย บทความวิชาการ และบทความวิจัยจากวารสารและฐานข้อมูลออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการศึกษาดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณี หมายถึง องค์ความรู้ที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย 5 ประเด็น ดังนี้
 - 1.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์
 - 1.2 ประเพณีเกี่ยวกับสังคม
 - 1.3 ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค
 - 1.4 ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน
 - 1.5 ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อความบันเทิง

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย 7 วิธี ดังนี้

- 2.1 การบอกเล่า
- 2.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2.3 การสาธิต
- 2.4 การแสดงและการละเล่น
- 2.5 การบันทึกองค์ความรู้
- 2.6 การจัดแหล่งเรียนรู้
- 2.7 การปฏิบัติจริง

3. ภาคตะวันตกของประเทศไทย หมายถึง เขตพื้นที่ซึ่งแบ่งตามทางภูมิศาสตร์ของคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งได้เสนอขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ. 2520 โดยอาศัยเกณฑ์ในด้านลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัฒนธรรมเชื้อชาติ ภาษา และความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาด้วย ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
 - 2.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์
 - 2.2 ประเพณีเกี่ยวกับสังคม
 - 2.3 ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค
 - 2.4 ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน
 - 2.5 ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อความเป็นสิริมงคล
3. วิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
 - 3.1 การบอกเล่า
 - 3.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

- 3.3 การสาธิต
- 3.4 การแสดงและการละเล่น
- 3.5 การบันทึกองค์ความรู้
- 3.6 การจัดแหล่งเรียนรู้
- 3.7 การปฏิบัติจริง
- 4. วัตถุประสงค์ในการถ่ายทอด
- 5. ขั้นตอนการถ่ายทอด
- 6. ผลลัพธ์ที่ได้จากการถ่ายทอด
- 7. ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

ภาคผนวก ง
ใบรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

ที่ อว 8718/

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

23 พฤษภาคม 2565

เรื่อง ขอแจ้งผลการพิจารณาโครงการวิจัยเลขที่ SWUEC-G- 216/2565E
เรียน นางสาว ชนันทภัทร พันธุ์ขุนทด
สิ่งที่ส่งมาด้วย ใบรับรองโครงการวิจัย SWUEC/E/G-216/2565

ตามที่ท่านได้ส่งโครงการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย โครงการวิจัยเลขที่ SWUEC-G 216/2565E เพื่อรับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ นั้น

คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ได้พิจารณาโครงการวิจัยดังกล่าว บัดนี้ คณะกรรมการฯ ให้การรับรองโครงการวิจัยดังกล่าวแล้วเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2565 รายละเอียดดังนี้

Certificate Number SWUEC/E/G-216/2565
Date of Approval 23 พฤษภาคม 2565 (อายุใบรับรองโครงการวิจัย 12 เดือน)
Date of Expiration 23 พฤษภาคม 2566
Continuing Review ทุก 12 เดือน (ครบกำหนดส่งรายงานครั้งแรก วันที่ 23 พฤษภาคม 2566)

ในการนี้ คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ใคร่ขอความกรุณาให้ผู้วิจัย ส่งรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัยและต่ออายุการรับรองก่อนกำหนดวันหมดอายุ 30 วัน เพื่อให้เป็นไปตามวิธีดำเนินการมาตรฐาน (SOPs version 2.0) ของคณะกรรมการฯ ทั้งนี้รายละเอียดของเอกสารที่ให้การรับรองตามที่ปรากฏใน Certificate of Approval (Certificate Number SWUEC/E/G-216/2565) ที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
โทรศัพท์ 0-2649-5000 ต่อ 12430
โทรสาร 0-2259-1822

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC-G- 216/2565E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

- ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
- ชื่อผู้วิจัยหลัก: นางสาว ชนนัทภัทร พันธุ์ขุนทด
- สังกัด: คณะมนุษยศาสตร์
- เอกสารที่รับรอง:
1. แบบเสนอโครงการวิจัย
 2. โครงการวิจัย
 3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
 4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 23 พฤษภาคม 2565
2. โครงร่างการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 23 พฤษภาคม 2565
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 23 พฤษภาคม 2565
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 23 พฤษภาคม 2565

(ลงชื่อ).....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทันตแพทย์หญิงณปภา เอี่ยมจิรกุล)

กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E/G-216/2565

วันที่ให้การรับรอง : 23/05/2565

วันหมดอายุใบรับรอง : 23/05/2566

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ชนันท์ภัทร์ พันธุ์ขุนทด
วัน เดือน ปี เกิด	15 กุมภาพันธ์ 2536
สถานที่เกิด	ประจวบคีรีขันธ์
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2560 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ที่อยู่ปัจจุบัน	10/2 หมู่ 3 ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 77190

